

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

Radka Zábranová, DiS.

V. ročník - kombinované studium

Obor: Učitelství pro 1. stupeň základních škol

**Znalosti žáků mladšího školního věku
o základech lidské reprodukce**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Radka Zábranová, DiS.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. PaedDr. Miluši Raškové,
Ph.D., za odborné vedení diplomové práce, poskytování rad a materiálůvých
podkladů k práci.

ÚVOD	5
1 TEORETICKÁ ČÁST	
1.1 Současný stav řešené problematiky a RVP základního vzdělávání.....	7
1.1.1 Rámcový vzdělávací program.....	10
1.2. Charakteristika mladšího školního věku.....	15
1.2.1 Základní pojmy z oblasti lidské reprodukce	21
1.3. Výuka sexuální výchovy.....	24
1.3.1 Osobnost pedagoga v sexuální výchově.....	25
1.3.2 Návrh vhodného učiva s ohledem na věkové odlišnosti žáků.....	31
1.3.3 Sexuální výchova v zahraničí ve srovnání se stavem v ČR.....	33
2 EMPIRICKÁ ČÁST	
2.1 Výzkum.....	39
2.1.1 Cíle výzkumu, definování problémů.....	39
2.1.2 Metodika shromažďování dat.....	39
2.1.3 Výzkumná metoda: test.....	40
2.1.4 Analýza situace.....	40
2.1.5 Typ výzkumu.....	41
2.1.5.1 Realizační etapa	41
2.1.5.2 Technické zpracování údajů.....	41
2.1.6 Výsledky výzkumu.....	42
2.1.7 Shrnutí výzkumu.....	48
2.2. Teoretický návrh možných učebních metod.....	50
2.2.1 Hry v sexuální výchově.....	50
2.2.2 Pomůcky, dostupná literatura a návrh vhodných materiálů pro výuku.....	52
2.2.3 Vhodné a dostupné učebnice prvouky pro 3. ročník a přírodovědy pro 4.ročník	56
2.3 Popis ukázkové hodiny prvouky.....	64
2.3.1 Příprava na hodinu sexuální výchovy.....	65
ZÁVĚR	70
Resumé - Summary.....	72
Seznam literatury	
Elektronické zdroje	
Seznam obrázků	
Seznam grafů	
Seznam zkratk	
Seznam příloh	
Příloha 1	
Příloha 2	
Příloha 3	
Anotace	

ÚVOD

Diplomová práce je ve svém obsahu zaměřena na téma znalostí žáků mladšího školního věku o základech lidské reprodukce. Téma jsem si zvolila proto, že v dnešní době se jedná o problematiku velmi aktuální i zajímavou, avšak ne zcela komplexně zpracovanou.

Sexualita a tělesno na děti působí ze všech stran. Erotika je součástí našeho života a i děti se s ní denně setkávají v televizi, na internetu, v časopisech či jiných médiích. Rodina i škola by se tomuto tématu neměla vyhýbat zejména proto, že dezinformace či poloviční a mlhavé informace jsou pro děti mnohem „nezdravější“ než pravdivá fakta podaná přiměřeně jejich věku.

Děti, zejména v mladším školním věku, mají spoustu nezodpovězených otázek a nejasností, ke kterým bychom se měli postavit zodpovědně a veškeré nepochopené skutečnosti týkající se lidského těla, rozmnožování i vlastní sexuality jim objasnit. Tím je nejenže učíme zdravému vztahu k vlastnímu tělu i počínající sexualitě, ale pomáháme jim chápat navazování vlastních přátelských a později i partnerských vztahů. V neposlední řadě je třeba zmínit, že děti chráníme i před nástrahami jako jsou pedofilie, sexuální zneužívání dětí, pornografie atd.

Diskuse o zavedení sexuální výchovy v České Republice ztroskotávají nejčastěji na argumentech věřících rodičů, učitelů i některých politiků či politických stran, kteří požadují ponechání záležitostí spjatých s lidskou reprodukcí či sexuální výchovou jako takovou výhradně v rodině a informace chtějí dětem sdělovat dle svého uvážení mimo školní instituci. Důkazem o ožehavosti a v jistém smyslu také neuchopitelnosti tématu vyučování sexuální výchovy a základů lidské reprodukce ve školních lavicích může být případ bouřlivých diskuzí po sepsání Příručky sexuální výchovy Ministerstvem školství ČR v roce 2010. Po jejím vydání došlo ke vzrušeným debatám s nepřeborným množstvím argumentů z obou znesvářených stran. O kontroverzním přístupu k tématu jsem se sama přesvědčila na škole, kde pracuji. Některé děti z věřících rodin odmítly vyplnit test ke zjištění jejich znalostí v oblasti lidské reprodukce, protože si to jejich rodiče nepřáli.

Přesto, že jsem schopna pochopit i akceptovat argumenty obou stran, po studiu této problematiky se přikláním k argumentům Pro zavedení výuky sexuální výchovy na základní

školy. Myslím, že škola jakožto vzdělávací instituce by měla vštěpovat dětem určité žádoucí normy a neodpírat jim právo na vědění a informace v plném rozsahu. Vždyť schopnost rozmnožování je předpokladem k udržení existence populace a u člověka představuje skupinu dalších sociálně emocionálních faktorů.

Na druhou stranu chápu i pohnutky rodičů, kteří si výuku sexuální výchovy na školách nepřejí. A nejedná se vždy jen o rodiče věřící, ale i o rodiče, kteří se bojí, že tyto informace budou dítěti sděleny nepřiměřeným a necitlivým způsobem. S tím se pojí i ostych samotných pedagogů, nedostatek školení, žádná exaktní koncepce výuky a nedostatek odborné literatury aplikované na prostředí českých škol.

Cílem diplomové práce však není sumarizace argumentů pro či proti zavedení výuky sexuální výchovy v České republice. **Cílem práce je zjistit rozsah a hloubku znalostí žáků 3. a 4. tříd o lidské reprodukci na vybraných školách okresu Blansko a získaná data zasadit do širšího rámce.**

V teoretické části jsem se tedy zaměřila na nejdůležitější okruhy a pojmy týkající se tohoto tématu. V úvodu své diplomové práce jsem popsala Současný stav řešení problematiky, Rámcový vzdělávací program a definovala dle odborné literatury mladší školní věk. Dále jsem se pak zaměřila na samotnou výuku sexuální výchovy, v jejímž rámci by, dle mého názoru, měla být tato problematika probírána především, osobnost pedagoga a návrh vhodného učiva dle věkových specifik žáků. V závěru teoretické části práce popisuji a srovnávám vyučování sexuální výchovy v zahraničí v konfrontaci se současným stavem v České republice.

Druhá část práce je částí praktickou, kde prezentuji výsledky výzkumného šetření o znalostech žáků mladšího školního věku o lidské reprodukci. Šetření proběhlo formou didaktického testu, který vyplnilo na 200 respondentů. Cílem této části práce bylo zjistit hloubku znalostí žáků mladšího školního věku o cyklu lidského rozmnožování. **Dílními cíly pak srovnat znalosti dívek a chlapců, žáků třetího a čtvrtého ročníku základních škol. Dále pak konfrontovat znalosti žáků městských a obecních škol, popsat pomůcky a metody využitelné ve výuce sexuální výchovy a v neposlední řadě navrhnout ukázkovou hodinu sexuální výchovy, jež by byla realizovatelná ve zdejších podmínkách za předpokladu souhlasu rodičů.**

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY A RVP ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

V této kapitole se zaměřím na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, obor Člověk a jeho zdraví. Budu se také zabývat klíčovými kompetencemi souvisejícími s tématem sexuální výchovy u dětí mladšího školního věku.

V posledních letech dochází ke společenským změnám, které s sebou nesou zrychlený životní styl, změny hodnotového systému, nové způsoby komunikace. Dochází k soužití různých sociokulturních skupin a lze předpokládat, že tato rozmanitost obyvatel České republiky se bude nadále zvyšovat, proto nelze opomenout význam těchto specifík a jejich zohlednění při realizaci výchovy a vzdělávání, zejména pak v oblasti sexuální výchovy.

Dle mého názoru by měla být sexuální výchova především přirozenou a nedílnou součástí výchovy rodinné, stejně na ni musí umět reagovat propracovaný školní systém s prioritními kapitolami zneužívání, nebezpečí nežádoucího těhotenství či přenosných nemocí. Patří sem také základy hygieny a reprodukční biologie.

MŠMT poukazuje v souladu s kurikulární reformou na naléhavost systematického přístupu k řešení problematiky sexuální výchovy v souvislosti s aktuálními výsledky různých šetření a analýz realizovaných v této oblasti. Například nebezpečí v souvislosti s užíváním internetu, sexuální zneužívání dětí, nežádoucí otěhotnění atd.¹

V souladu s vývojovými předpoklady a zkušenostmi žáků směřuje výuka v této oblasti k osvojení si odpovědného chování v situacích souvisejících s reprodukčním zdravím, partnerskými vztahy, rodinným životem a rodičovstvím.²

---

¹ Česká republika. III. Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách. 2010, 10, s. 35. Dostupný také z WWW: <www.msmt.cz/file/8176_1_1/>.

² FIFKOVÁ, Hanka, et al. *Sexuální výchova - vybraná témata : Příručka pro učitele* [online]. Praha : MŠMT, 2009 [cit. 2011-06-21]. Dostupné z WWW: http://www.zs-kolodeje.cz/public/img/dokumenty/sexualni_vychova_-_vybrana_temata.pdf. S. 6.

Současný stav:

V následující kapitole ve stručnosti popíši náhled na současný stav výuky daného tématu, jeho potřebnost, a to jak z pohledu odborníků v dané oblasti, tak i z pohledu mého s návrhem možných okruhů, které by měla sledovaná oblast dle mého názoru zahrnovat.

Podle Täubnera a Janiše je cílem sexuální výchovy šťastný pozitivní individuální život v partnerství, manželství a rodičovství, který funguje v harmonii se společností, s jejími normami a principy³. Zejména pak jde o získání poznatků z oblasti lidské sexuality, společenských a emocionálních postojů k sexualitě, osvojení si návyků a dovedností nezbytných pro fungování partnerských vztahů, manželství a rodiny, rozvoj pozitivních lidských citů a mezilidských vztahů, respekt k věkovým a individuálním požadavkům vychovávaných⁴. Podle Radima Uzla je cílem sexuální výchovy vše, „*co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní, psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví*“.⁵

Dílčí cíle sexuální výchovy jsou dle Täubnera dány věkovými kategoriemi dětí a mládeže podle následujících základních rovin, a to kognitivní a informativní, postojovou a emocionální a rovinou dovedností, návyků a chování.⁶

Výuka sexuální výchovy může být realizována v rámci obecného výchovně vzdělávacího procesu, formou předmětu ve školním vyučování či mimo něj, formováním v rodině a v rámci zájmových organizací. Nemělo by se ovšem zapomínat na kontakt s rodiči, kteří by měli být srozuměni s obsahem vyučovacího předmětu a záměrech sexuální výchovy, případně se nabízí i forma besed, pro zlepšení komunikace mezi dětmi, rodiči a pedagogy.

---

³ JANIŠ, Kamil; TÄUBNER, Vladimír. *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové : Gaudeamus, 1999. 107 s. ISBN 80-7041-902-4(brož.).

⁴ TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 2. Praha : Fortuna, 1997. 45 s. ISBN 80-7168-403-1(Fortuna:brož.).

⁵ UZEL, Radim: Sexuální výchova u nás a v Evropě. In: *4. kongres k sexuální výchově (Sborník referátů) Pardubice, SPRSV 1996*. S. 62.

⁶ JANIŠ, Kamil; TÄUBNER, Vladimír. *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové : Gaudeamus, 1999. 107 s. ISBN 80-7041-902-4(brož.). S. 9 – 10.

Koncepci obsahu sexuální výchovy člení Šulová⁷ do tří skupin: medicínsko – sexuologický přístup (koncepte J. Rabocha; koncepte J. Pondělíčkové – Mašlové; koncepte J. Mellana a A. Brzka); pedagogický přístup (koncepte Z. Kopřivy) a psychologický přístup (koncepte L. Šulové).

Podle Trojana by se děti mladšího školního věku v rámci sexuální výchovy měly dozvědět minimálně že: „*pind'ourkovi, piříkovi, šulínkovi atd.*“ *se říká penis a „ buchtičce, fiřince, pind'ulce ...“ vulva, kluci mají penis a varlata, holky vulvu a v břiše dělohu a vaječníky, není v pořádku, když by neznámý dospělý člověk je chtěl hladit nebo žádal, aby se ho dotýkali, ani neznámý člověk (kromě např. rodičů při mytí nebo lékaře při vyšetření) se nesmí dotýkat jejich vulvy, penisu, zadečku a podobně; a už vůbec nikdo nesmí dotyky na svém těle po nich žádat, když se jim nějaké dotyky nebo situace nelíbí, měly by se obrátit na někoho dospělého, komu věří, když nemají nikoho, komu by se mohly svěřit, mohou využít linek důvěry, když se dospělý lidé mají rádi, mohou si to projevovat různými příjemnými tělesnými dotyky, třeba hlazením, polibky, objímáním a podobně projevují lásku i svým dětem, když se dospělí milují, mohou se rozhodnout, že budou mít dítě a v takovém případě při pohlavním styku přejdou spermie z mužova těla do ženina a jedna z nich oplodní vajíčko, z oplodněného vajíčka se asi 9 měsíců vyvíjí v matčině těle dítě, potom se narodí tomu období se říká těhotenství.“⁸*

Smysl směřování výuky na prvním stupni základní školy vidí Marádová⁹ ve vedení dětí k chápání rozdílů ve fyziologii muže a ženy, správném pojmenování pohlavních orgánů, znalosti změn probíhajících v tělech dívek a chlapců v pubertě, orientaci v otázkách vývoje dítěte před a po narození, porozumění složení rodiny a jejím vývoji, uvědomění si, že ne všichni dospělí se mohou dotýkat jejich těla, vědomí, že o intimních záležitostech se na veřejnosti nemluví, stejně tak, že užívání vulgárních slov není vhodné, znalost toho, že všechny pohlavní aktivity s dítětem, které nedovršilo 15 let, jsou trestné a kam se v tomto

---

⁷ ŠULOVÁ, Lenka. Trvalé rozpaky nad náplní sexuální výchovy? In 6. Celostátní kongres k sexuální výchově v České republice. Pardubice: SPRSV, 1998, s. 52 - 57. Dostupné z WWW: http://www.planovanirodiny.cz/storage/brod08/02sv_vcera_dnes_zitra.pdf.

⁸ TROJAN, Ondřej. *O čápech a vránách a dětech*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 152 s. 80-7169-821-0 (brož.). S. 64–65.

⁹ MARÁDOVÁ, Eva. *Výchova ke zdraví : školní vzdělávací program*. 1. Praha : Fortuna, 2006. 45 s. ISBN 80-7168-973-4 (brož.).

případě obrátit a v neposlední řadě také, že některé informace uváděné v médiích, které se týkají lásky, přátelství a rodičovství, neodpovídají skutečnosti.

Dle Jachanové - Doležalové¹⁰ je informovanost základem odpovědného chování v oblasti reprodukčních práv. Ta by měla probíhat již od dětství, kdy děti ještě sexuálně nežijí s druhou osobou, neboť by se měly o rodičovství a chorobách dozvědět dříve, než se s nimi budou konfrontovat v praxi. Základním prvkem jejich prevence je kvalitní a kvalifikovaná informovanost. „*Sexuální výchova (SV) formuje postoje a názory na sexualitu, sexuální identitu, vztahy a intimitu. Rozvíjí schopnosti mládeže, která pak jedna podle vlastního uvážení a cítí se ve svém rozhodování soběstačná (...)* Odborné studie dokazují, že díky sexuální výchově mládež začíná se sexuálním stykem později. Sexuální výchova má dále příznivý vliv na snížení výskytu sexuálně přenosných nemocí (včetně AIDS) a nechtěných těhotenství, vede k tolerantnějším sexuálním postojům a ke snížení pocitu viny v souvislosti se sexualitou. Sexuální výchova by proto měla provázet život každého člověka již od útlého dětství.“¹¹

1.1.1 Rámcový vzdělávací program¹²

Rámcový vzdělávací program definuje ve školství v ČR nejvyšší úroveň vzdělávání spolu s projektem *Národní program pro rozvoj vzdělávání* (tzv. *Bílá kniha*). V roce 2004 MŠMT schválilo nové principy v politice pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Toto rozhodnutí změnilo systém kurikulárních dokumentů, které jsou nyní vytvářeny na dvou úrovních: na úrovni státní a na úrovni školské. Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek a rámcové programy pak vymezují závazné „*rámce*“ pro jednotlivé etapy vzdělávání (*předškolní, základní a střední vzdělávání*). Školní úroveň pak představuje *školní vzdělávací programy, podle kterých se uskutečňuje výuka na jednotlivých typech škol*.¹³

---

¹⁰ JACHANOVÁ DOLEŽALOVÁ, Alexandra. *Sexuální výchova : prevence interrupcí, AIDS a cesta k odpovědnému partnerství a rodičovství* [online]. Praha : Gender studies o.p.s., [cit. 2011-06-21]. Dostupné z WWW: <http://www.feminismus.cz/download/sexualni_vychova.pdf>.

¹¹ Tamtéž

¹² RAVINGEROVÁ, Julie. *Rámcové vzdělávací programy : Základní vzdělávání* [online]. 2011, 2.3.2011 [cit. 2011-06-21]. Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladni-vzdelavani>>.

¹³ *Inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. [cit. 2011-06-21]. Metodický portál RVP. Dostupné z WWW: <<http://rvp.cz/informace/dokumenty-rvp>>. ISSN 1802-4785.

RVP je rozdělen na několik kapitol a jedna z nich se také zabývá problematikou lidské reprodukce. Je jí kapitola Člověk a jeho svět, kterou v následujícím textu popíši.

ČLOVĚK A JEHO SVĚT

„V souladu s Rámcovým vzdělávacím programem má být na základních školách rodinná a sexuální výchova (jako součást systematické výchovy k podpoře zdraví) vhodně implementována do školních programů a na školách průběžně (v závislosti na potřebách žáků) realizována od 1. ročníku základního vzdělávání.“¹⁴

Charakteristika vzdělávací oblasti:

„Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Svým široce pojatým syntetickým (integrovaným) obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni.“¹⁵

V této oblasti žáci rozvíjí dovednosti, poznatky, vědomosti získané v předškolním vzdělávání, ale také v rodině. Postupně si utváří ucelený obraz světa, poznávají sebe a nejbližší okolí, pozorují a pojmenovávají věci, jevy a děje. Učí se vnímat lidi a vztahy mezi nimi, základní normy ve společnosti, porozumět soudobému způsobu života, vyjadřovat své myšlenky, přiměřeně a ohleduplně reagovat na názory jiných.

Žáci vychází z konkrétních nebo modelových situací, významný je především osobní příklad učitelů. Tato oblast napomáhá akceptovat a zvládnout novou roli školáka.

Vzdělávací oblast tak připravuje základy pro specializovanější výuku ve vzdělávacích oblastech Člověk a společnost, Člověk a příroda a ve vzdělávacím oboru Výchova ke zdraví.

---

¹⁴ MARÁDOVÁ, Eva. Rodinná a sexuální výchova v proměnách současné školy. In *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [s.l.] : [s.n.], [cit. 2011-06-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocelanku=2006062701>>.

¹⁵ RAVINGEROVÁ, Julie. *Rámcové vzdělávací programy : Základní vzdělávání* [online]. 2011, 2.3.2011 [cit. 2011-06-21]. Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladni-vzdelavani>. S. 35.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět je členěn do pěti tematických okruhů. Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas, Rozmanitost přírody, Člověk a jeho zdraví.

Zaměření této oblasti vede žáka k samostatné i týmové činnosti, orientaci ve světě informací, ke schopnosti formulovat a vyslovovat vlastní názory, k tolerantnímu, taktnímu chování a jednání, k bezkonfliktní komunikaci. Snahou je u žáků vybudovat ohleduplný vztah k přírodě i kulturním památkám, pozitivní city ve vztahu k sobě i okolí, upevňovat preventivní chování, poznat podstatu zdraví.

Vzhledem k výše uvedenému rozdělení můžeme ve Školním vzdělávacím programu vytvářet nejrůznější varianty učebních předmětů a stejně tak přizpůsobovat jejich obsah.

Očekávané výstupy – 1. období:

- žák má základní znalosti o lidském těle a vztah ke zdraví, dodržuje hygienické a režimové návyky, chová se tak, aby neohrozil své zdraví a zdraví jiných,
- je obezřetný při setkání s neznámými jedinci, v případě potřeby umí požádat o pomoc,
- respektuje a dodržuje základní pravidla účastníků silničního provozu,
- adekvátně reaguje na pokyny dospělého.

Učivo zahrnuje anatomii lidského těla, základy lidské reprodukce, vývoj jedince, partnerství, rodičovství, základy sexuální výchovy, biologické a psychické změny v dospívání, péči o zdraví, racionální výživu, osobní bezpečnost.

Klíčové kompetence:

Osvojování klíčových kompetencí je dlouhodobý proces, k jejich utváření a rozvíjení přispívá vše, co ve škole probíhá. Jsou multifunkční, prolínají se.

„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. Jejich výběr a pojetí vychází z hodnot obecně přijímaných ve společnosti a z obecně sdílených představ

o tom, které kompetence jedince přispívají k jeho vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu a k posilování funkcí občanské společnosti.“¹⁶

Osvojování těchto kompetencí chápeme jako poměrně náročný proces, který se prolíná celým systémem vzdělávání počínaje předškolním přes základní a střední a je dotvářen během dalšího vývoje. Získané kompetence, které si žáci na základních školách osvojují, fungují jako základna pro další rozvoj a celoživotní učení. Vzhledem k tomu, že kompetence se vzájemně prolínají, měl by tento aspekt reflektovat i školní systém.

a) Kompetence k učení

Na konci základního vzdělávání žák:

- připravuje, organizuje a řídí vlastní učení, volí a používá jeho efektivitu přiměřené postupy, metody a strategie, projevuje snahu věnovat se dalšímu studiu a akceptuje strategii celoživotního učení,
- akceptuje význam a smysl výuky, má k ní kladný vztah,
- kriticky posuzuje výsledky nabytých vědomostí a je schopen o nich aktivně diskutovat,
- hledá a systematizuje informace, uvádí věci do spojitostí, získané výsledky porovnává, vyhodnocuje a vyvozuje z nich obecně platné závěry pro využití v budoucnosti.

b) Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák:

- chápe nejrůznější problémové děje a skutečnosti ve škole i mimo ni, umí je rozpoznat a analyzovat
- samostatně řeší problémy, volí vhodné způsoby řešení
- kriticky myslí, dělá rozvážná rozhodnutí, je schopen je obhájit, chápe a uvědomuje si svou vlastní odpovědnost

---

¹⁶ RAVINGEROVÁ, Julie. *Rámcové vzdělávací programy : Základní vzdělávání* [online]. 2011, 2.3.2011 [cit. 2011-06-21]. Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladni-vzdelavani>. S. 12.

c) Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák:

- formuluje své myšlenky a mínění v logickém sledu, výstižně se vyjadřuje v písemném i ústním projevu,
- chápe různé typy textů,
- je empatický k verbální komunikaci ve svém okolí, účinně se zapojuje do diskuze, hájí svůj názor a vhodně argumentuje.

d) Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák:

- podílí se na utváření tvořivé atmosféry v týmu, přispívá k upevnování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá,
- účinně spolupracuje ve skupině,
- ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty.

e) Kompetence občanské

Na konci základního vzdělávání žák:

- zná svá práva a povinnosti ve škole i mimo ni,
- chová se zodpovědně v krizových i v mezních situacích, ohrožujících život a zdraví člověka,
- respektuje názory druhých lidí, je schopen empatie, odsuzuje útlak a hrubé zacházení.

f) Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák:

- využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech pro svůj další růst a aktivně se připravuje na budoucnost
- používá bezpečně a účinně materiály, dodržuje stanovená bezpečnostní pravidla

1.2 CHARAKTERISTIKA MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Jako každé věkové období, má i mladší školní věk svá specifika. Je nezbytně nutné zohlednit je při výuce, ke každému dítěti přistupovat s ohledem k jeho individuálním rysům a odlišnostem. V následujícím odstavci uvedu několik příkladů, jak toto období charakterizují různí autoři:

Vágnerová¹⁷ rozděluje školní věk na tři dílčí fáze: raný školní věk (trvá od nástupu do školy, tj. asi od 6-7 let do 8-9 let), střední školní věk (od 8-9 let do 11-12 let) a starší školní věk (od 11-12 let přibližně do 15 let).

Langmeier, Krejčířová¹⁸ označují jako mladší školní věk období od 6-7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11-12 let, kdy začínají první známky pohlavního dospívání i s průvodními psychickými projevy. Čáčka¹⁹ dělí období školního věku na dětství a prepubertu (7-12 let) a pubertu (13-15 let).

Matějček²⁰ (1986) In Langmaier, Krejčířová (2006) dává přednost rozlišení tohoto období na 3 části. Mladší školní věk (období 6-8let), střední školní věk (zhruba mezi 9. – 12. rokem dítěte) a starší školní věk (jež se kryje s pubescencí). Odborníci se shodují, že v tomto dynamickém období dochází k důležitým předělům v životě dítěte, neboť se setkává s nutností pravidelného režimu a povinnostmi.

Z psychologického hlediska je to období od 6 do 12 let dítěte. Jeho základním rysem je soutěživost, vznikající spolupráce, hlavním motivem je škola. Děti jeví zájem o sexualitu, často hrají hry, které napodobují skutečnost. V tomto období převládá kladné citové ladění, družnost, extrovertnost, bezstarostnost, hovornost a citová povrchnost. Řeč je velmi aktivní, používá až 5000 slov. Sociální vazby jsou intenzivní k silnějšímu jedinci, často se jím stává učitel.

Samotný nástup do školy je velkým okamžikem v životě každého dítěte a ovlivňuje jeho osobnost. Dítě je vystaveno náhlé zátěži, jež může přesáhnout jeho adaptační možnosti

¹⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

¹⁸ LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha : Grada, 1998. 343 s., ob. ISBN 80-7169-195-X.

¹⁹ ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. 3. vyd. Tišnov: SURSUM, 1997. 156 s. ISBN 80-85799-03-0.

²⁰ MATĚJČEK, Zdeněk, LANGMEIER, Josef. *Počátky duševního života*. Praha: Panorama, 1986. 365 s.

a ohrozit zdraví či psychický vývoj a následně i výsledky školní práce dítěte. Musí se vyrovnávat s omezením mnoha, jemu dosud přirozených aktivit, jako je například pohyb, musí udržet klid a je také omezen proti systému mateřské školy i pobyt na čerstvém vzduchu. V rámci školních činností je na děti kladeno mnoho nároků, se kterými se dosud nesetkaly, je zatěžována nervová soustava a všechny smysly, důsledkem a reakcí pak bývá zvýšená únava až zhoršení zdravotního stavu. Právě proto jsou děti podrobovány testům v pedagogicko-psychologických poradnách, aby se zjistilo, zda už jsou na školní přípravu zralé.²¹

Dochází však nejen ke změnám psychickým, ale i fyzickým.

Fyzické změny

Fyzické změny souvisejí s dozráváním CNS. Tělesný růst je poměrně plynulý, na konci období zrychlení růstu. Kostí jsou méně pevné a tvrdé než u dospělého, svalstvo je ještě slabé. Děti v tomto období potřebují více kyslíku z důvodu látkové výměny.

Postupně se lepší koordinace pohybů celého těla. S motorikou souvisí i zlepšení výkonu při psaní a kreslení.

Na konci období mladšího školního věku se začínají objevovat znaky pohlavní diference. Rozdíly mezi chlapci a dívkami jsou patrné, hlavně ve stavbě kostry a svalstva. Chlapci jsou vyšší než dívky.²² Vágnerová²³ nazývá toto období jako střední školní věk.

Jemnost počitků u dětí je vázána na úroveň zkušeností a cviku. V průběhu dětství se zlepšuje smyslové vnímání, zraková a sluchová diference se zdokonalují. Děti se postupně stávají vytrvalejšími a pozornějšími. Odeznívá závislost na momentálních přáních a potřebách. Dále se pak mění bezděčné synkretické vnímání a stává se záměrným a uvědoměným procesem. Děti mladšího školního věku se stávají vnímavějšími pozorovateli a učí se rozlišovat, co je jim vnucováno a na co chtějí samy zaměřit svou pozornost. Zpočátku je třeba, aby si byli učitelé vědomi snížené schopnosti pozornosti u žáků, která je dána, jak již bylo výše popsáno, změnami, jež děti prožívají. Proto je nezbytné, aby učitelé využívali co

---

²¹ LANDMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha : Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9(váz.).

²² BELŠAN, Pavel. *Tělesná výchova pro 3. a 4. ročník základní školy.* Praha: SPN, 1984. 333 s.

²³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří.* Praha: Portál, 2000. 522 s. 80-7178-308-0.

možná nejširších didaktických metod, látku předkládali dětem poutavě, a to s ohledem na přiměřenost obsahu i rozsah probírané látky. Zde se přímo nabízí prostor pro využití nejrůznějších didaktických pomůcek, které pomohou lépe udržet pozornost dětí.

Dětské představy jsou mnohdy vázány na prožitky. Jejich kvalita se postupně zvyšuje a děti jsou schopny zachytit mnohem více vjemů a také s nimi pracovat. Náznorným příkladem ve výuce je možné docílit hlubší stopy v paměti než pouhým slovním výkladem.

„Postupná převaha věcné orientace na předměty a jevy, je podnětem i k rozvoji základních myšlenkových operací – jako je analýza celků na části, jejich srovnávání, chápání funkce a pak nová syntéza do strukturovanějšího celku, až po zobecňování. Tyto operace pak stojí i v pozadí postupně narůstající kvality pojmů i představ.“²⁴

V období, kdy děti nastupují školní docházku, se také mění jejich způsob uvažování. Piaget nazývá způsob myšlení v tomto období „fází konkrétních logických operací.“ Dle Machové se *„pozdolna buduje systém obecných pojmů, který je výsledkem rozvíjející se schopnosti analýzy a syntézy, indukce a dedukce.“²⁵*

Dle Vágnerové mají *„děti raného školního věku tendenci přičítat veškerému dění nějakou, pokud možno jednoznačnou příčinu. Ve školní práci se uplatní především konvergentní myšlení, kdy dítě hledá jednu správnou odpověď na daný problém. Divergentní myšlení se ve škole tolik neuplatní.“²⁶*

V následujícím pododstavci popíši další souvislosti, které se dětí mladšího školního věku týkají a jak je uvádí odborníci:

Řeč:

Dítě, které nastupuje do školy, má obvykle dostatečnou slovní zásobu, potřebné jazykové dovednosti, které umí používat. Nezbytným předpokladem školní úspěšnosti je schopnost dítěte vyjádřit se o běžných věcech a rozumět verbálnímu sdělení jiné osoby. (Vágnerová)²⁷.

²⁴ ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 1994. 112 s. ISBN 80-85799-03-0. S. 58.

²⁵ MACHOVÁ, J. *Biologie člověka pro učitele*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 269 s. ISBN 80-7184-867-0. Str. 216.

²⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost a stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0. S. 175.

²⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. 80-246-0956-8 (váz.).

Během školní docházky stále stoupá počet aktivně užívaných slov. Dítě si osvojuje nová slova, užívá je s větším porozuměním. Úroveň komunikace dětí závisí na prostředí, kde dítě vyrůstá. Rozdíly se objevují ve slovní zásobě, v obsahu, skladbě apod. Na rozvoj řeči má vliv také intelekt.²⁸

Slovník dětí se rozvíjí pod vlivem rodiny, školy, vrstevnické skupiny, médií. Dítě má tendenci zapamatovat si ty slovní výrazy, které mu jsou užitečné. Ve škole se děti učí rozlišovat základ slova (Vágnerová)²⁹.

Myšlení:

Proces myšlení v tomto období jsou podle Kulštrunkové³⁰:

- myšlení vztaženo ke konkrétním jevům, logickým operacím (třídění, počítání, hledání vztahů, porovnávání kvality)
- začíná chápání pojmů času a prostoru
- hledání příčin jevů
- kratší pozornost (bezděčná, krátkodobá – max.15 minut)
- paměť mechanická
- rozšíření slovní zásoby
- zlepšuje se sebeovládání a samostatnost

Citové procesy:

„Citové procesy u dětí snadno vznikají a poměrně lehce odeznívají. Po nástupu do školy postupně ztrácejí svůj afektivní ráz, příznačný pro předchozí období, a jsou stále lépe

---

²⁸ LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Příbram: Grada Publishing, a.s., 2006. 68 s. ISBN 80-247-1284-9.

²⁹ VÁGNEROVÁ, Marie: *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. 80-246-0956-8 (váz.).

³⁰ KULŠTRUNKOVÁ, Adéla. *Hnutí Brontosaurus : Program vzdělávání* [online]. 2009 [cit. 2011-06-21]. Věkové zvláštnosti u dětí. Dostupné z WWW: <<http://vzdelavani.brontosaurus.cz/pro-organizatory/psychologie/110-vkove-zvlatnosti-u-dti.html>>.

*ovládány. Mění se jak podněty, tak i povaha citových reakcí, vznikají také zcela nové citové prožitky.*³¹

Emoční kompetence:

Dítě si uvědomuje vlastní pocity i emoce druhých lidí. Již chápe, že se dají před okolím skrývat. Narůstá schopnost emočního porozumění. City žáka se diferencují, ztrácí afektivní charakter. Projevy začíná více kontrolovat a ovládat. Dokáže usměrňovat projevy nálad, spokojenosti, nespokojenosti. Mezi 8. – 9. rokem směřuje k citové stabilitě.

Vývoj poznávacích procesů:

Škola učí děti myslet (jednoduchá logika), zlepšuje se paměť (mechanická i logická). Lepší možnost dorozumívání, díky zdokonalení řeči. Inteligenci lze měřit přesněji a spolehlivěji.

*„Děti raného školního věku mají tendenci počítat veškerému dění nějakou, pokud možno jednoznačnou příčinu. Ve školní práci se uplatňují především konvergentní myšlení, kdy dítě hledá jednu správnou odpověď na daný problém. Divergentní myšlení se ve škole tolik neuplatní.*³²

Vývoj osobnosti:

Pro dítě jsou lidské vztahy více než výkon a prestiž. Má pozitivní vztah k práci, za kterou očekává odměnu, chce být užitečné. V rodině hledá pravdivost, upřímnost, otevřenost a hlubokou vzájemnost. *„V tomto věku nabývá na významu výchova k plánovitosti, rozhodnosti, schopnosti překonávat překážky a kladení vzdálenějších cílů. Začíná se vytvářet určitý ráz charakteru a osobnosti s projevem individuálních vlastností.*³³

---

³¹ ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. 3. vyd. Tišnov: SURSUM, 1997. 156 s. ISBN 80-85799-03-0. S. 95.

³² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0. S. 175.

³³ MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro učitele*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 269 s. ISBN 80-7184-867-0. S. 217.

Možná obsahová náplň v jednotlivých obdobích na dané téma³⁴

RVP člení obsah učiva prvního stupně ZŠ na 1. období (1. až 3. ročník) a 2. období (4. až 5. ročník)

1. období mladšího školního věku

V prvním až třetím ročníku by se témata mohla týkat:

- **Rodiny:** vztahy v rodině, komunikace, domov, role otce a matky, rozpory a konflikty v rodině, rozvod, neúplná rodina, svobodná matka, úmrtí jednoho z rodičů, příčiny, proč některé děti nemohou vyrůstat v klidném rodinném prostředí u vlastních rodičů, náhradní rodinná péče – pěstounská péče, adopce, ústavní péče, řešení modelových situací v rodině (hovořit o problémech v rodině).
- **Rozlišení pohlaví:** každá část těla má správný název a svoji funkci – základní pojmy, pohlavní rozdíly – vnější tělesné znaky
- **Vzájemných vztahů:** tolerance k opačnému pohlaví
- **Těhotenství, porodu:** početí (tatínek- spermie, maminka-vajíčko, ze spojení obou buněk se vyvine nový život), vývoj oplozeného vajíčka v těle matky – doba 9 měsíců, poruchy vývoje plodu – co to může způsobit, nový přírůstek v rodině – matka se musí novorozeněti věnovat, tatínek a starší sourozenci matce pomáhají
- **Osobní hygieny:** péče o čistotu těla, prostředí, ochrana před poškozením zdraví
- **Práv dítěte:** ochrana proti týrání, sexuálnímu zneužívání

2. období mladšího školního věku

Ve čtvrtém a pátém ročníku by se témata mohla rozšířit:

- **Kamarádství, láska:** vymezení těchto pojmů

---

³⁴ KADRMASOVÁ, Marie; SUCHÁ, Věra. *Materiál pro potřeby ZŠ. Blansko* : Služba škole Blansko , 1995. 12 s.

- **Dospívání:** projevy dospívání (rychlý růst, vývin sekundárních pohlavních znaků, změny proporcí postavy, ochlupení, pohlavní orgány začínají produkovat pohlavní buňky – menstruace, spermie), dospívání a city, zvýšená hygiena v období dospívání
- **Antikoncepce:** nejběžnější antikoncepční metody, důvody bránění početí, nutnost plánovat rodičovství, chránit se předčasného pohlavního styku, umělé přerušování těhotenství (není antikoncepční metodou, ale operačním zákrokem)

1.2.1. Základní pojmy z oblasti lidské reprodukce

V předchozím textu jsem popsala kurikulární a legislativní dokumenty zabývající se danou problematikou. V této kapitole se zaměřím na základní pojmy z oblasti lidské reprodukce, které by měli žáci, podle mého názoru, znát. Jedná se o základní termíny, týkající se lidské reprodukce, s nimiž by měli být žáci seznamováni. Právě touto oblastí se bude zabývat praktická část mé práce, kdy budu ověřovat současné znalosti žáků 3. a 4. stupně ZŠ na vybraných školách.

Pohlaví - Co je pohlaví? Už nejjednodušší z mnohobuněčných organismů, jako jsou např. láčkovci, se rozmnožují způsobem, kterému říkáme pohlaví – rozlišujeme u nich tedy buňky samičí – vajíčka a buňky samčí – spermie. U člověka je pohlaví dvojí – mužské a ženské.³⁵

Pohlavní orgány muže³⁶

Mužské pohlavní orgány se dělí na zevní, neboli povrchové a vnitřní neboli hluboké.

- **Penis** – pohlavní úd neboli pyj je válcovitý útvar umístěný pod stydkou sponou. Na konci volné části je umístěn žalud.
- **Šourek** – je vakovitý útvar. Uvnitř je párová dutina, v níž je umístěno varle se svými obaly.
- Mezi vnitřní pohlavní orgány patří varle, nadvarle, chámovod, žláza předstojná, měchýřkovité žlázy, prostata a mužská močová roura.

³⁵ DONÁT, Josef, DONÁTOVÁ, Nora. *Důvěrně a otevřeně pro chlapce a děvčata*. 1. vyd. České Budějovice: Dona, 1993. S.113. ISBN 80-85463-25-3.

³⁶ BRTNÍKOVÁ, Marta. *Důvěrně o muži, o ženě*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1992. S. 208. 80-206-0205-4 (brož.). ISBN 80 – 206-0205-4.

- **Varlata** – mužské pohlavní žlázy, jsou umístěny v dutině šourku. Jsou dvě, pravé a levé. Jejich tvar je poněkud sploštělý. Objevují se až v dospělosti a jejich produkce je potom neustálá. Každých 24 hodin se zde vyprodukuje 100 miliónů spermií.
- **Nadvarle** – shromažďují se zde spermie a také tu dozrávají.
- **Spermie** - je malá buňka, viditelná pouze v mikroskopu. Skládá se z hlavičky a bičíku, který jí umožňuje rychlý pohyb.

Pohlavní orgány ženy³⁷

- **Pochva** – vagina, vulva spojuje vnitřní pohlavní orgány s povrchem těla. (velké a malé stydké pysky, poštváček, hymen – panenská blána).
- **Vaječníky³⁸** – ženské pohlavní žlázy, volně se vznášejí v břišní dutině a ke stranám dělohy a pánevní stěně jsou připojené pomocí vazů. Podílejí se na našich ženských tvarech, naší náladě, libidu a zdraví.
- **Vejcovody³⁹** – trubky, které umožňují setkání vajíčka se spermii. Jsou to velmi jemné orgány a proto může lehce dojít k jejich poškození.
- **Děloha⁴⁰** – Je to dutý orgán se silnou svalovitou stěnou, je velká asi jako švestka. Je to místo, kde se usazuje embryo.

Pohlavní styk⁴¹ – soulož. Penis vejde do pochvy, v níž se bude nějakou dobu hýbat, a pak ejakuluje produkt do pochvy. Ejakulát je teoreticky plný spermií. Při prvním pohlavním styku dochází u dívky k porušení panenské blány – **deflorace**.

Oplození⁴² – Spermie pomocí svého bičíku putují vzhůru děložním hrdlem do děložní dutiny. Když se dostanou do dělohy, jsou zhruba v polovině své cesty, která směřuje do vejcovodu. Stěny vejcovodu jsou pokryty řasinkami, jejich vlnění vyvolá proud, který unáší vajíčko

³⁷DONÁT, Josef, DONÁTOVÁ, Nora. *Důvěrně a otevřeně pro chlapce a děvčata*. 1. vyd. České Budějovice: Dona, 1993. S.113. ISBN 80-85463-25-3.

³⁸LIVOTI, Carol, TOPP, Elizabeth. *Vagina: manuál pro majitelky*. 1. vyd. Praha: Smart Press, 2005. S. 263. ISBN 80-239-4113-5.

³⁹Tamtéž

⁴⁰Tamtéž

⁴¹Tamtéž

⁴²DONÁT, Josef, DONÁTOVÁ, Nora. *Důvěrně a otevřeně pro chlapce a děvčata*. 1. vyd. České Budějovice: Dona, 1993. S.113. ISBN 80-85463-25-3.

směrem do dělohy, ale pro spermie je to protiproud, který musí překonávat. Jen ty nejzdatnější spermie, které se dostaly do vejcovodu, mohou vajíčko oplodnit. Ve vejcovodu se tak sejde největší lidská buňka – vajíčko – s tou nejmenší – se spermií. Spermie obklopí vajíčko, naráží na něj, až nakonec jedna z nich vajíčko prorazí a pronikne do něj. Spermie uvnitř vajíčka ztrácí svůj bičík, obal její hlavičky puká a obsah hlavičky – genetický materiál, se dostává do vajíčka.

Těhotenství⁴³ – trvá 280 dní, což je asi 9 měsíců. Embryo je oklopeno zárodkovým vakem s tekutinou, ve které si volně plave. Na konci třetího měsíce má podobu malého člověka, nazýváme ho pak plod, který je uložen v děloze. Zde se vytváří také další důležitý orgán, lůžko neboli placenta. jde o jakýsi koláč, který zajišťuje vzájemné spojení matky a plodu.

Pupečník⁴⁴ - je provazec, ve kterém probíhají tři cévy. Jedna přivádí okysličenou krev do plodu, další dvě odvádějí odkysličenou krev z plodu do placenty. Placenta tedy zajišťuje všechny funkce, důležité k životu plodu v děloze.

Porod⁴⁵ – na konci těhotenství se pod vlivem hormonů začne děloha pravidelně stahovat a tyto stahy pociťuje žena jako bolesti. Začíná porod. Děloha se ve své dolní části otevře, odteče plodová voda a plod se pomocí děložních stahů a tlačení matky dostává z dělohy do pochvy a pochvou z těla matky ven. Od této chvíle o něm mluvíme jako o novorozenci. Po porodu dítěte se ještě odloučí placenta, která se rovněž porodí pochvou ven.

Dítě ihned po narození pociťuje láskyplnou péči matky. Potravou novorozence je mateřské mléko. Vytváří se v mléčných žlázách prsu matky. Obsahuje všechny ochranné látky. Matka dítě pravidelně kojí a dítě dostatečně přibývá na váze.

V praktické části mé práce následně těchto pojmů využiji a popíši, jak by mohly být vysvětleny žákům mladšího školního věku v rámci ukázkové hodiny prvouky.

---

⁴³ DONÁT, Josef, DONÁTOVÁ, Nora. *Důvěrně a otevřeně pro chlapce a děvčata*. 1. vyd. České Budějovice: Dona, 1993. S.113. ISBN 80-85463-25-3.

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ Tamtéž

1.3 VÝUKA SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

„Sexuální výchova musí být pojímána v širších souvislostech a komplexně. Jedině sexuální výchova jako výchova komplexní zahrnuje vedle předávání informací i postoje k sexuální morálce a podporu osobní autonomie. Komplexní sexuální výchova vštěpuje dítěti morální principy, formuje jeho jednání a postoje k sexuální problematice, rozvíjí citovou oblast v návaznosti na jeho budoucí sexuální touhy a potřeby. Nezahrnuje pouze předávání faktů, zahrnuje i postoje k sexuální morálce, podporuje osobní autonomii a učí schopnosti uspokojit sexuální potřeby.“⁴⁶

V předchozí kapitole jsem již ve stručnosti nastínila závislost vzdělávání a sexuální výchovy. Pochopitelně nebudu zpochybňovat nezastupitelnou roli rodiny, pro cíl mé práce není v současnosti tou nejpodstatnější. Zaměřím se především na další možné způsoby vzdělávání v sexuální výchově a důležité faktory, které její úspěšnou realizaci ovlivňují, jimiž jsou především osoba pedagoga a principy, na nichž je postavena. Dále ve stručnosti popíši, jakým způsobem je sexuální výchova realizována ve státech Evropské unie ve srovnání s poměry u nás.

Jak uvádí Janiš:⁴⁷ „Škola představuje jediný subjekt v celém systému výchovy dětské a dospívající populace, který je schopen v plné míře realizovat sexuální výchovu. Nikomu jinému, ani nikdy jindy se už taková příležitost ovlivnit výchovu celé dětské populace nenaskytne. Nezastupitelnost sexuální výchovy v procesu kultivace lidské osobnosti, zvýrazňuje úlohu školy při naplnění cílů, které jsou před sexuální výchovu postaveny. Do celé problematiky vstupuje vedle změn paradigmatu našeho školství výrazně i změna postoje rodičovské obce ke škole, stejně tak jako postoje celé společnosti k sexualitě v neposlední řadě i postoj k sexuální výchově ze strany pedagogů. Škola vždy zůstane základním subjektem výchovy, který bude společnosti pomáhat při přípravě dětí na budoucí život.“

---

⁴⁶ RAŠKOVÁ, Miluše. *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku (3-11 let)*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. S. 43. ISBN 978-80-244-1737-0. S. 10.

⁴⁷ JANIŠ, Kamil, MARKOVÁ, Dagmar. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. S. 77. ISBN 978-80-7041-621-1. S. 22-23.

1.3.1 Osobnost pedagoga v sexuální výchově

Škola se podílí na komplexním formování celé osobnosti žáků. Předávání informací o základech lidské reprodukce a sexuality dětem je vhodné realizovat již od prvních ročníků základní školy. Dalším námětem odborných diskuzí je právě to, jaké dovednosti a schopnosti by měl mít pedagog, který sexuální výchovu vyučuje. Je nepochybné, že by měl mít dostatečně široké znalosti problematiky a být dobře připraven. Dodnes přetrvává v myslích mnoha pedagogů zastaralé smýšlení o dané problematice, které se sice postupně daří měnit, jde však o zdlouhavou cestu. Významný krok kupředu učinila Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, která pomáhá při přípravě pedagogů, psychologů, lékařů a dalších odborníků i široké veřejnosti včetně studentů.⁴⁸

Velmi podstatná je reflexe pedagoga, akceptujícího dané odlišnosti. Žáci třetí třídy mohou být ostýchaví, je nezbytné navodit spolupracující a důvěrnou atmosféru. Přesto však by měla výuka obsahovat témata změn lidského těla, neboť právě jimi začnou žáci postupně procházet. Současně by měli být pedagogem vedeni k uvědomování si individuálních odlišností jednotlivců, neboť tak lze předejít zmatkům a nejistotám pramenícím z tohoto velmi dynamického období jejich života. Žáci by se měli díky správnému vedení umět vyrovnávat se změnami a být schopní zodpovědného rozhodování v této klíčové oblasti. *„Na úrovni čtvrté třídy je nejužitečnější informací, kterou můžete dětem sdělit, podrobný přehled sledu událostí v pubertě. I když děti dospívají v různém věku, pořadí jednotlivých kroků se dá předvídat. Tyto informace jsou pro dítě mnohem důležitější, než když mu otec nebo matka řeknou „Nedělej si starosti miláčku. Prostě rosteš.“*⁴⁹

Zde nastupuje nezastupitelná role pedagoga, který otevřeně vysvětluje, podává informace a bourá předsudky a mýty.

---

⁴⁸ Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu [online]. 2001-2005 [cit. 2011-06-21]. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/>>.

⁴⁹ TROJAN, Ondřej. *O čápech a vránách a dětech*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 152 s. 80-7169-821-0 (brož.). S.58–59.

Dle Täubnera patří učitel k významným činitelům školy při dosahování cílů. „*Jeho úloha ve výchovně vzdělávacím procesu je vymezena dvěma základními úkoly, kterými jsou rozvíjení žáků a řízení procesu učení žáků. Současně jsou na něj kladeny další požadavky:*

- *odbornost širokého profilu*
- *znalosti a dovednosti pedagogického a psychologického charakteru*
- *potřeba doplňovat a zkvalitňovat získanou odbornost v průběhu celoživotního vzdělávání*
- *mravní profil a odpovědnost na rozvoji žáků*
- *schopnost neustálé sebereflexe a odtud odvozené zdokonalování výchovně vzdělávací práce.*“⁵⁰

Dle Augustyna⁵¹ má učitel sexuální výchovy splňovat následující:

- vycítit, co děti potřebují a očekávají
- překročit vlastní zakořeněná tabu
- působit při výuce přirozeně
- vzbuzovat důvěru jak u žáků, tak i u rodičů
- mít citový vztah k dětem
- být upřímný a citlivý
- být kompetentně připraven na výuku sexuální výchovy
- být jemný, diskrétní a trpělivý
- umět naslouchat
- dobře znát třídu a rodinné zázemí dětí
- zdůrazňovat citový a mravní rozměr lidské sexuality
- umět sdělovat přiměřeným, objektivním způsobem pravdivé informace tak, aby byly adekvátní vzhledem k věku a zkušenostem dětí.

⁵⁰ TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 2. vyd. Praha : Fortuna, 1997. 45 s. ISBN 80-7168-403-1.

⁵¹ AUGUSTYN, Józef. *Sexuální výchova v rodině a ve škole*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. 80 s. ISBN 80-7192-331-1.

Dle mého názoru by měl pedagog dále být zdravě sebejistý, taktní, schopný zachovávat mlčenlivost s přirozenou autoritou jak u rodičů, tak u žáků. V neposlední řadě by měl mít i smysl pro humor, který je při výuce nezbytný.

„Podle údajů Světové zdravotnické organizace totiž nejméně třetina učitelů není schopna sexuální výchovu učit. Tito pedagogové pak většinou vítají tabuizaci sexuálních témat a sexuální výchovu často redukuje jenom na jakési povšechné poučení o nebezpečí sexu spojené se zmínkou o kapavce a kondomech.“⁵²

V textu *Sexuální výchova* Jachanová - Doležalová⁵³ uvádí tato zjištění, nedostatky:

- Žáci v souvislosti se sexuální výchovou vycházejí spíše z vlastní zkušenosti a rozhovorů s kamarády. Ti jsou nejčasnějšími zdroji informací, dále pak časopisy a televize, nikoli škola a rodiče⁵⁴
- Vyhýbáním se sexuálními tématům ve škole se i nadále tabuizuje sexualita, což má vážný dopad na psychiku dětí a jejich další sexuální vývoj (pocity viny z vlastních sexuálních tužeb, méněcennost v případě probouzejících se homosexuálních tužeb etc.)
- V otázce sexuálního zneužívání pedagogové přiznali, že nemají dostatečné znalosti jak poradit, kam se obrátit. Stejně tak i v oblasti sexuálních a reprodukčních práv.⁵⁵
- *„Dívky mají větší znalosti - dostávají informace v hygienických balíčcích; také časopisy obsahující témata sexuálního vzdělávání jsou častěji zaměřeny na dívky (např. *Dívka a Bravo Girl*).“⁵⁶*
- *Střední školy se sexuální výchově v podstatě vůbec nevěnují, témata jsou řešena pouze externími přednáškami. Je zajímavé, že ve věku, kdy se mládež sexualitou nejvíce zabývá a začíná se jí aktivně věnovat, ji nikdo v tomto tématu nevzdělává.⁵⁷*

⁵² UZEL, Radim. *Sexuální výchova*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s. ISBN 80-86991-69-5.

⁵³ JACHANOVÁ DOLEŽELOVÁ, Alexandra. *Sexuální výchova : prevence interrupcí, AIDS a cesta k odpovědnému partnerství a rodičovství* [online]. Praha : Gender studies o.p.s., [cit. 2011-06-21]. Dostupné z WWW: <http://www.feminismus.cz/download/sexualni_vychova.pdf>.

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Tamtéž

Závěrečná doporučení dle Jachanové – Doležalové:

1. Uskutečnit šetření mezi pedagogy a žáky. Jak pedagogové sexuální výchovu učí a co o ní vědí, u žáků se zaměřit na to, jaká témata je zajímají, co vědí, jaké hledají odpovědi. Na základě těchto výsledků vytvořit školení pro pedagogy a výukový modul pro žáky.
2. Povinné a pravidelné proškolení pedagogů v problematice sexuální výchovy zahrnující školení v oblasti genderových stereotypů a rovných příležitostí v partnerských vztazích.
3. Homosexualita musí být zařazena do sexuální výchovy jako standard rovnocenný k heterosexuální formě citových a sexuálních vztahů. Nejen samostatně, ale prolínat se celým tématem.
4. Sexuální výchova by měla být vyučována interaktivně a měla by využívat různé typy her. Vhodné jsou také neformální školní situace (výlety, lyžařské výcviky...) Vhodné je vytvářet také nové obrazové materiály určené žákům.
5. Sexuální výchova by měla reagovat na různé charakteristiky mládeže (např. pohlaví, věk, bydliště, náboženské vyznání)
6. Nutno vzdělávat celospolečensky – pomocí literatury a medií, pro rozvinutí celospolečenského klimatu
7. Možné využít i časopisů pro mládež
8. Rozšířit kvalitní informace na Internetu
9. Zaměřit se na mediální kampaně proti HIV/AIDS a dalším sexuálně přenosným nemocem, na témata spojená se sexuálním životem a rodičovstvím
10. Žáky vést ke komunikaci o sexuální výchově i v jiných předmětech
11. Sexuální výchově by se měl věnovat základní i střední vzdělávací systém.
12. Možná témata sexuální výchovy: role muže a ženy/otce a matky (odbourávání genderových stereotypů), vývojem pohlavních orgánů a sexuality (odbourávání stereotypů o „mužské“ a „ženské“ sexualitě), sexuálním stykem, masturbací, pohlavními chorobami a možnou ochranou, formami ochrany před nechtěným otěhotněním (otázka odpovědnosti;

obeznámení s možností umělého oplodňování), pornografií i různými formami spolužití (manželství/partnerské soužití osob opačného pohlaví, partnerství/partnerské)

Jak uvádí Täubner⁵⁸, měl by si pedagog ještě před samotnou výukou ověřit určité skutečnosti, které mohou jeho působení v tomto směru značně ovlivnit. Jde zejména o znalost vědomostní úrovně, postojů a dovedností žáků v této oblasti, vnímání jejich různorodosti bez restriktivních opatření. Dále pak interpersonálních vztahů mezi žáky a schopnost vytvářet sociálně psychologickou atmosféru. Výuku ovlivňuje také zázemí, v němž je realizována vhodná časová dotace. Zde se nabízí například forma kurzů, odpoledních debat, workshopů či víkendových projektů. Nesmíme opomenout i provázanost s ostatními vyučovacími předměty a tedy nutnost uznání této výchovy i dalším pedagogickým sborem jako prevence pro ionizaci či zesměšňování této výchovy či pedagoga.

Velmi krátce zmíním i metody, jichž může pedagog při sexuální výchově využít. Jak uvádí Augustin, jsou závislé na zájmu dětí, vzájemné upřímnosti, úrovni přípravy pedagoga a samotné spolupráci mezi žáky a pedagogem.

Mezi nejdůležitější patří individuální dialog s dítětem. Do rozhovorů se mohou zapojit i rodiče a takto sexuální výchovu doplňovat. Podstatné jsou aspekty důvěry, diskretnosti a citlivosti daného tématu. Rodiče mohou dodat další citový rozměr sexuality doplněný o osobní prožitky. Odborníci se shodují na tom, že lépe je daná problematika vnímána od rodiče stejného pohlaví, jako je žák. Další možností je forma přednášky, v jejímž rámci se žáci dozvídají nové informace či si opravují již získané nebo mylné.

Před zavedením této metody je vhodné získat od žáků informace, zdali o tento formát vůbec stojí. Pedagog může využít i metodu práce ve skupinkách, kdy s ním i s ostatními mohou děti vést otevřenější rozhovor. Opět je velmi podstatná důvěra mezi oběma zúčastněnými stranami, která zaručí, že budou moci žáci otevřeně klást otázky beze strachu a ostychu. Prostřednictvím práce ve skupinách může dojít k prohloubení vědomostí, ale i ke zlepšení komunikace, úcty a naslouchání druhým.

---

⁵⁸ TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 2. vyd. Praha : Fortuna, 1997. 45 s. ISBN 80-7168-403-1(Fortuna:brož.).

Vhodnými oblastmi pro využití výše uvedených metod mohou být dle Trojana⁵⁹ a Šulové⁶⁰:

Početí prenatální vývoj a porod

Cílem je seznámit žáky s pravdivými informacemi a postupně s odbornějšími termíny a vysvětlovat na vyšší úrovni než tomu bylo v předchozích ročnících. Vhodné je využít metodu diskuze, rozhovoru i přednášky za využití vhodných pomůcek. Například schéma vývoje lidské buňky od oplodnění až k samotnému porodu. Nabízí se také forma promítání animovaných či hraných filmů žákům v rámci vyučování.

Poruchy vývoje plodu a možná postižení

Výuka zaměřená na pochopení onemocnění, postižení a odlišností s cílem zvýšení tolerance vůči handicapovaným jedincům na základě kvalitně podaných informací. Adekvátní formou je diskuze či promítání vhodného filmu s touto problematikou.

Porod a novorozenecké období

V rámci oblasti jsou žákům vysvětlovány psychologické aspekty porodu, jeho průběh a následné novorozenecké období. Velmi podstatné je vysvětlení rozdílů mezi fyziologickou a psychickou zralostí. Jako metody se nabízí rozhovor a videozáznam chování matky a novorozence.

Řešení modelových situací v rodině

Cílem je umožnit žákům mluvit o problémech v rodině, srovnávat své jednání a řešení s vrstevníky a jejich rodinami, v neposlední řadě posílit schopnost empatie. Vhodnou metodou zde může být rozhovor či psychodrama. Žákům se nabízí možnost vytvářet vlastní situace a „scénky“, následně je upravovat a pracovat s nimi.

---

⁵⁹ TROJAN, Ondřej. *O čápech a vránách a dětech*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 152 s. 80-7169-821-0 (brož.). S. 35–77.

⁶⁰ ŠULOVÁ, Lenka. *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství?*. 1. vyd. Praha : Grada, 1995. 112 s. ISBN 80-7169-218-2. S. 9–41.

Kamarádství, láska

Hlavním úkolem oblasti je vymezení těchto pojmů s definováním rozdílů mezi nimi a pochopením individuálních odlišností jednotlivců za použití metody diskuze či přednášky zaměřené na vývoj těchto vztahů. Nabízí se i forma hry (například formou pantomimy) či sociometrie (škály důležitosti lidí v životě žáků)

Životní styl a stres

Hlavním cílem oblasti je popis současného stylu života v souvislosti s jeho nedostatky a možnostmi prevence a řešení. Je vhodné sem zahrnout téma zdravé výživy a mentální hygieny. Vhodnou metodou je rozhovor či individuální kresba časového koláče se zaznamenáním skutečného reálného režimu a dle ideální představy žáků.

1.3.2 Návrh vhodného učiva s ohledem na věkové odlišnosti žáků

Jak je definuje příručka „Sexuální výchova – výchova ke zdraví“⁶¹, která byla vydána jako doplněk k již známým publikacím, určeným pedagogům a která plně respektuje nově schválené i stávající kurikulární dokumenty MŠMT ČR.

III. ročník ZŠ

Oblast psychického a sociálního zdraví by se měla zabývat:

- **funkcí rodiny**
- **významnými událostmi v rodině** (narození nového člena, odpovědnost za mladšího sourozence, vztah a komunikace se staršími sourozenci, smrt člena rodiny, setkávání, oslavy, historie rodiny, rodinné tradice)
- **problémy v rodině** (komunikace při řešení problémů, rozchod rodičů, nový partner rodiče, opuštěné, osiřelé, adoptované děti, péče o staré občany)

---

⁶¹ FIFKOVÁ, Hanka, et al. *Sexuální výchova - vybraná témata : Příručka pro učitele* [online]. Praha : MŠMT, 2009 [cit. 2011-06-21]. Dostupné z WWW: http://www.zs-kolodeje.cz/public/img/dokumenty/sexualni_vychova_-_vybrana_temata.pdf.

- **nácvikem chování v rizikových situacích** (prostředí domova., bezpečí ve škole, práva a jejich ochrana (způsoby odmítání, nebezpečí manipulace, výhružky), slušné chování, komunikace v dospívání, vztahy a respekt k odlišnostem, bezpečné užívání internetu, ochrana osobních dat

Oblast fyzického zdraví by se měla zabývat:

- **změnami v průběhu života, puberta, dospívání** (etika dospívání, bio-psycho-sociální aspekty dospívání), sebepoznání
- **osobní a intimní hygienou dívek a chlapců**

IV. ročník ZŠ

Oblast psychického a sociálního zdraví by se měla zabývat:

- **funkcí a vývojem rodiny, vztahy v rodině** (typy rodin, výchovné vlivy v rodině, náhradní rodinná péče, nové vztahy v rodině, rodokmeny...)
- **komunikací v rodině, mezi lidmi, vztahy, respekt odlišností** (komunikace uvnitř rodiny, pravidla společenského chování v rodině)
- **pravidly soužití ve škole, mezi chlapci a děvčaty, v rodině**, slušné chování, bezpečné domácí prostředí, řešení problémů doma a ve škole
- **technikami v rámci prevence syndromu CAN**, základní práva a jejich ochrana sebepoznáním a sebepojetím
- **pravidly bezpečné komunikace na internetu** (sexualita a sdělovací prostředky, kritické čtení a vnímání mediálních sdělení)

Oblast fyzického zdraví by se měla zabývat:

- **základy lidské reprodukce** (prenatální vývoj, vznik a vývoj jedince před narozením, spermie, vajíčko, těhotenství...)
- **infekčními nemocemi** (očkování, karanténa, izolace...)
- **základy prevence pohlavních nemocí**

1.3.3 Sexuální výchova v zahraničí ve srovnání se stavem v ČR⁶²

Jak vyplývá z výše uvedeného, je výuka sexuální výchovy mnohdy vnímána rozporuplně a odmítavě. Avšak vzhledem k nutnosti sladění přístupů k její výuce v rámci EU, je nezbytné se touto otázkou zabývat. Popíši zde příklady přístupů v různých evropských zemích a srovnám je se situací na poli výuky sexuální výchovy v České republice. Dle Täubnera (1998) došlo k rozvoji sexuální výchovy a snaze o její sjednocování zejména po druhé světové válce a především díky iniciativě A. C. Kinseye v USA a jeho průlomovým publikacím popisujícím sexuální chování mužů a žen. Vývojem dochází v sedmdesátých letech k potřebě řešení těchto otázek a rozšíření problematiky o rovinu etiky a zavedení na pedagogické pole. Dle Janiše se tento trend projevuje v rozšíření obsahu a změně názvu vyučovacího předmětu. „V Norsku se v roce 1971 zavádí do škol jako povinný vyučovací předmět „Lidská sexualita“, v roce 1974 další, s názvem „Rodina“. Oba se ve stejném školním roce slučují pod název předmětu „Učit se žít společně.“⁶³

V následující dekádě pak dochází k částečnému odklonu. Je zdůrazňována především oblast mateřství a vztahů, čímž dochází k opomíjení důležitých informací z oblasti sexuality. V 80. letech dochází ve světě částečně k opačné tendenci. V posledních letech se však tyto tendence vyrovnávají a dochází k jejich harmonizaci s ohledem na komplexní pohled na danou problematiku. Souvisí to i s početnějším rozšířením pohlavně přenosných nemocí a hledání jejich řešení.

V **Dánsku** je sexuální výchova zařazena již do učebních plánů pro první ročníky základní školy. Hlavním motivem zde byla jedna z posledních možností hovořit s žáky bez ostychu. Už do učebních plánů prvních tříd základních škol jsou zakomponovány hodiny sexuální výchovy o fyziologických rozdílech mezi dívkami a chlapci. (Wynnyczuk)⁶⁴.

---

⁶² TÄUBNER, Vladimír; JANIŠ, Kamil. *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 1998. 50 s. ISBN 80-7041-194-5(brož.).

⁶³ JANIŠ, Kamil. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2006 [cit. 2011-06-22]. Zkušenosti z realizace sexuální výchovy v zahraničí. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006102103>>.

⁶⁴ Tamtéž

Ve **Francii** patří sexuální výchova do učebních plánů středních škol od roku 1977 jako součást biologie. Zabývá se zejména tématy oplodnění, antikoncepce, fyziologických změn v pubertě. Dále se pak osvěta šíří prostřednictvím dalších institucí. Oba proudy se od roku 1987 zaměřují především na prevenci proti pohlavně přenosným chorobám. Ovšem i zde naráží tato činnost na silný odpor veřejnosti, a to především církve

V **Itálii** se střetávají dvě pojetí, katolické, kladoucí důraz na mravnost a mravní hodnoty a laické, jež se opírá o vědecko-technický přístup. Současně jsou vydávány populárně naučné publikace určené učitelům, rodičům i dětem a mládeži.

V **Německu** se v porovnání s okolními zeměmi realizuje výchova k antikoncepčnímu chování, orientuje se na prevenci (proti pohlavně přenosným nemocem) a informovanost. Od 8. ročníku je realizována formou projektového vyučování, kdy jsou součástí výuky i besedy s odborníky, přednášky, apod. Jsou také realizovány snahy o legislativní „zakotvení“ sexuální výchovy do učebních plánů a osnov škol s důrazem na kvalitu pedagoga sexuální výchovy a její obsah, jež musí reflektovat aktuální potřeby mladé generace

V zemích pod silným vlivem náboženství dochází k potlačování sexuální výchovy a její výuky. Patří sem zejména **Polsko** a **Portugalsko**. V druhém jmenovaném případě je jí alespoň věnováno místo mezi volitelnými předměty, ačkoli hlavní důraz je kladen na sdělování informací prostřednictvím rodiny. Polsko oproti ostatním evropským státům s výukou sexuální výchovy značně zaostává, většina škol se jí brání s argumenty, že podle názoru jejich žáků byly hodiny nudné a dozvídali se zkreslené informace (např. že homosexualita je nemoc, antikoncepce negativně ovlivňuje plodnost či že je masturbace škodlivá). Do značné míry tento fakt ovlivňuje silné náboženské zastoupení v řadách Poláků a také polských pedagogů. Velké procento pedagogů, kteří s žáky otázky související s intimním životem probírali, byli současně učitelé náboženství a na některých školách to byli dokonce kněží a řádové sestry.⁶⁵

⁶⁵V Polsku je sexuální výchova mizerná. *Deník* [online]. 12.9.2010, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <http://www.denik.cz/ze_sveta/v-polsku-je-sexualni-vychova-mizerna20100912.html>.

Obsah polské sexuální výchovy tvoří tři oblasti:

1. **Fyziologická problematika pohlavního života** zahrnující otázky lékařství a hygieny, zralosti k pohlavnímu žití a různé přístupy k sexuálnímu chování a k antikoncepci.
2. **Informace o pohlavních odchylkách a vztahy s nimi spojenými** zahrnující problematiku rodin a mládeže, plánování potomků, volby partnera a základy výchovy novorozených a role otce ve výchově.
3. **Problematika morálky pohlavního života** zahrnující otázky předmanželských vztahů, etické zásady věrnosti, problémy partnerství.

V sexuální výchově v Polsku se také využívají i tyto didaktické zásady⁶⁶:

Individualizace – individuální přístup s přihlédnutím k probíhajícímu rozvoji osobnosti

Sublimace pohlavního instinktu – povinnost rodičů a vychovatelů postarat se o „atraktivní“ přenesení a usměrnění sexuální energie jiným směrem

Přednost vyšších citů před pohlavním pudem – pochopení vztahu a podmíněnost mezi sexuálním životem a citovou sférou, přičemž emocionalita překonává pudy, její realizace je možná pouze v páru při eliminaci vlastního egoismu

Odpovědnost za sexuální život – opírá se o předchozí zásadu, kdy zodpovědnost za pocity a problémy druhého partnera přebírají partneři, stejně tak jako i za vzniklé následky společného života

Koedukace – nejlepší výsledky jsou dosahovány v koedukovaném prostředí, kdy se snižuje počet různých tabu a kdy se sexuální problémy (sexuální tematika) stávají velmi přirozené a normální.

Velká Británie má přednášky o sexualitě upravené již více než dvacet let zákonem, který jejich realizaci (obsah i styl hodiny) ponechává na rozhodnutí ředitelů škol. Pedagogové zpracovávají metodický plán realizace sexuální výchovy ve spolupráci s rodiči. Plán má povinnost respektovat věkové, individuální a kulturní rozdíly. Jeho součástí jsou také besedy s odborníky, přednášky, promítání videa, využívají se plakáty, propagační materiály apod.

---

⁶⁶ JANIŠ, Kamil. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2006 [cit. 2011-06-22]. Zkušenosti z realizace sexuální výchovy v zahraničí. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006102103>>.

Součástí předmětu jsou pak informace o životním cyklu a reprodukci v přírodě, o mechanismu oplodnění, období puberty, antikoncepci, poučení o sexuálně přenosných nemocech, prosazuje se také oblast sexuální a partnerské výchovy. Podle informací se výuka sexuální výchova realizuje přibližně na jedné třetině škol, na další se uskutečňuje nahodile, na zbylé třetině škol se nerealizuje vůbec. Rodiče mají právo odmítnout účast dětí na těchto hodinách.

Jak se shodují odborníci v oblasti sexuální výchovy, mezi nejpokrokovější patří **Švédsko**. Otázky týkající se tohoto tématu se zde začaly řešit již ve 30. letech a v roce 1942 vznikla prvotní koncepce, jež se plně realizovala po druhé světové válce. Dá se říci, že díky tomu Švédsko dnes představuje jednu z mála zemí, kde se úspěšně daří snižovat počty infikovaných pohlavními chorobami a mladistvých matek. Dále je zde v porovnání s evropským průměrem nižší počet patologických jevů jako je zneužívání, znásilnění atd. Daný stav je výsledkem systematické sexuální výchovy a osvětových akcí zaměřených na prevenci. Sexuální výchova zde byla rozšířena a transformována ve výchovu k sexuálním a lidským vztahům i díky modelu, který vytvořil tým odborníků složený z kurátorů, pedagogů, psychiatrů, gynekologů. Model je složen ze tří částí:

1. **Vysvětlení pohlavní funkce:** pohlavní pud, soulož, proces oplodnění, neplodnost, osobní hygiena, plánované rodičovství
2. **Seznámení s preventivními způsoby ochrany před nechtěným rodičovstvím:** přerušovaná soulož, bezpečné termíny, výplachy, chemické prostředky, kondom, pesar, preventivní tablety, děložní vložka, nové preventivní prostředky, poradenská služba
3. **Informace a základní poučení** o tom, kdy začít se sexuálním životem, jaké problémy v něm mohou partnerům nastat apod.

Kompletní obsah je shrnut do učebnice doplněné srozumitelným vysvětlením nejfrekventovanějších výrazů z oblasti sexuální výchovy.⁶⁷

Oproti tomu se až paradoxně jeví současný stav v **České republice**. Jako názorná ukázka sporného vnímání sexuální výchovy může sloužit i to, že kritici plánů, jak učit na

---

⁶⁷ HAVLÍČEK, Jaroslav. *Má věrnost šanci?*. 1. vyd. Praha : Petrklíč, 1992. 87 s. ISBN 80-85243-28-8(brož.). S. 40.
TÁUBNER, Vladimír; JANIŠ, Kamil. *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 1998. 50 s. ISBN 80-7041-194-5(brož.).

školách sexuální výchovu, podali stížnost k soudu. V ní napadají formát plánů, jak učit sexuální výchovu. Petici proti povinné sexuální výchově ve školách podepsalo na 40 tisíc rodičů.⁶⁸

Nejvyšší správní soud tento návrh, podaný jedenácti lidmi římskokatolického vyznání, zamítl. „*Soudci rozhodli, že žádný z dokumentů, který ministerstvo schválilo, není závazným opatřením obecné povahy a soud je tak rušit ani nemůže. Soudci však zároveň nevyloučili, že se problémy sexuální výchovy na školách budou muset soudy na základě sporů z praxe zabývat znovu. Rodiče ve své stížnosti k soudu uvedli, že sexuální výchova je především v rukou otců a matek dětí - spadá do ústavně zaručeného práva rodičů na výchovu vlastních dětí. Lidem, kteří si stěžovali, vadilo několik bodů v ministerské koncepci. Například nesouhlasili s tím, že sexuální výchova má klást důraz například na „antikoncepci a prevenci přenosu sexuálně přenosných nemocí“.*⁶⁹

Tato příručka měla být běžnou novinkou v metodice stávající výuky, přesto však vyvolala nebývalý rozruch. Ministerstvo školství po jednání s představiteli Výboru na ochranu rodičovských práv (VORP) oznámilo, že „*ministr Dobeš nezruší doporučení k sexuální výchově ve školách, kontroverzní příručku je ale ochoten změnit a bude stažena z webu úřadu*“.⁷⁰ Dále pak měl ministr školství rozeslat doporučující dopis adresovaný ředitelům škol, aby při výuce sexuální výchovy respektovali přání rodičů. Představitelé VORP se domnívají, že další rozšiřování výuky o sexuální výchovu, kterou považují za nežádoucí, není třeba. Představitelé považují některé informace v příručce za předčasné k výuce na prvním stupni, další zase za scestné, jako například tvrzení, že „homosexualita je normální menšinová sexuální orientace“.

Dle mého názoru je to velký problém a je nezbytné situaci řešit, neboť by v důsledku ignorování takto zásadních informací mohla vést k šíření homofonie v České společnosti. Témata, jež představitelé VORP považují za problematická, jsou zejména navrhované aktivity, kdy by se žáci formou hry bavili například o tom, kdo už byl zamilovaný, kdo se

⁶⁸ FRÁNEK, Tomáš. Sexuální výchova se neruší, stížnost rodičů neuspěla. *Aktuálně.cz* [online]. 18.4.2011, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=697569>>.

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ MUŽÍKOVÁ, Michaela. Ministr Dobeš nechal z webu stáhnout spornou příručku o sexu pro děti. *IHNED.cz* [online]. 6.8.2010, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-45496640-ministr-dobes-nechal-z-webu-stahnout-spornou-prirucku-o-sexu-pro-deti>>.

s někým líbal nebo kdo už viděl pornofilm. Přestože se na příručce podílela řada uznávaných odborníků, ani to není pro její odpůrce pádný argument, vadí jim, že tato práce nezmiňuje alternativní metody antikoncepce, podle jejich názoru odbourává stud a povede k dřívějšímu zahájení sexuálního života. Předkládané hry považují za zvrácené a mohou mít dle nich nedozírné dopady na zdravý mravní, duchovní a patrně i duševní rozvoj dítěte. Dále se rodiče domnívali, že jde o zneužití školní docházky s odkazem na dokumenty Papežské rady pro rodinu, kdy hlavní slovo v sexuální výchově má být svěřeno jim. Nejvyšší správní soud uznal, že výuka ve školách musí respektovat náboženské a filozofické přesvědčení dětí a jejich rodičů, ale upozornil, že filozofických či náboženských hodnot se dotýká řada dalších vyučovaných témat, aniž to vede k jejich vylučování z výuky.⁷¹

Ministerstvo školství zatím příručku stahovat nehodlá s odůvodněním, že nejde o učebnici, ale o pomůcku, o kterou se učitel může při odborném výkladu nebo při přípravě aktivit opřít. Jak uvádí ředitelka ZŠ ve Slapech: „*Sexuální výchova do škol patří, je ale důležitá, aby se zařazovala už od první třídy. Všimli jsme si totiž, že když s tím tématem začneme ve třetí třídě, tak už se děti pochechtávají.*“⁷²

Jak uvedl ministr školství, s protestujícími se shodl, „*že jednotlivé metody sexuální výuky budou předem konzultovány s rodiči, kteří tak budou přesně vědět, co a jakým způsobem se jejich dítě na toto téma ve škole učí*“⁷³. Opět se tedy potvrdilo, jak diskutovaným tématem tato problematika může být, a to přesto, že existuje otevřenost vzdělávacích institucí i jednotlivých pedagogů vůči tomuto tématu. Opět vše závisí na individuálním přístupu všech zúčastněných. Pro ukázkou příkládám v příloze č.2 online rozhovor se sexuologem profesorem Petrem Weissem a veřejností.

Na závěr empirické části mé diplomové práce popíši názornou metodu výuky sexuální výchovy v prostředí jedné ze zkoumaných škol, které jsem zapojila do testování.

---

⁷¹ FRÁNEK, Tomáš. Sexuální výchova se neruší, stížnost rodičů neuspěla. *Aktuálně.cz* [online]. 18.4.2011, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=697569>>., HAUSEROVÁ, Eva. Opožděně o sexuální výchově. *Blog.iDNES.cz* [online]. 20. září 2010, X, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://hauserova.blog.idnes.cz/c/155830/Opozdene-o-sexualni-vychove.html>>., Předmět "Sexuální výchova" na ZŠ nebude. Rodiče jej nechťejí. *IHNED.cz* [online]. 25. 3. 2011, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko-skolstvi/c1-51358990-predmet-sexualni-vychova-na-zs-nebude-rodice-jej-nechteji>>.

⁷² MUŽIKOVÁ, Michaela. Ministr Dobeš nechal z webu stáhnout spornou příručku o sexu pro děti. *IHNED.cz* [online]. 6.8.2010, X, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-45496640-ministr-dobes-nechal-z-webu-stahnout-spornou-prirucku-o-sexu-pro-deti>>.

⁷³ Tamtéž

2 EMPIRICKÁ ČÁST

2.1 VÝZKUM

2.1.1 Cíle výzkumu, definování problémů

Mým hlavním výzkumným záměrem bylo zjistit rozsah znalostí žáků mladšího školního věku o základech lidské reprodukce. Výzkum jsem prováděla na ZŠ Jedovnice, ZŠ Kotvrdovice, ZŠ Lipovec, ZŠ Ostrov, ZŠ Salmova a ZŠ Erbenova v Blansku. V případě prvních čtyř jmenovaných proběhl výběr na základě toho, že tyto školy spolupracují v rámci spolku Cirsium. Toto neformální regionální sdružení škol, které zahrnuje ZŠ Jedovnice, ZŠ Podomí, ZŠ Křtiny, ZŠ Lipovec, ZŠ Ostrov u Macochy, ZŠ Slloup vzniklo roku 1992. Rozvíjí rozmanitou činnost (sport, kultura, pedagogické zkušenosti atd.) a ukazuje cestu progresivní integrace oblastí, krajů, států. Cílem je propojenější spolupráce mezi všemi zúčastněnými, společné aktivity mezi žáky formou olympiád a turnajů, vzájemných návštěv ve vyučovacích hodinách a bližší výměny informací mezi jednotlivými řediteli a pedagogy těchto škol.

2.1.2 Metodika shromažďování dat

Šetření, které je součástí mé diplomové práce a na jehož základu budu navrhovat možné postupy ve výuce sexuální výchovy vedoucí k prohloubení znalostí u žáků mladšího školního věku, proběhlo v květnu a červnu roku 2011. Realizovanou formou byl test, který byl rozdělen žákům třetích a čtvrtých tříd na výše uvedených základních školách. Obsahoval jednočetné i mnohočetné volby odpovědí a zúčastnilo se více než 200 respondentů. Byli jimi žáci třetích a čtvrtých tříd na základních školách městských a obecních.

Úvodní část testu obsahovala představení tazatelky, účel testu a prohlášení o zachování anonymity. Dále pak i rozlišení pohlaví respondenta. Samotný test byl rozdělen do 13 otázek zjišťujících znalosti z oblasti biologie, vývoje lidského jedince před porodem, během něj i po porodu.

Vyplněné testy byly vyhodnoceny samostatně pro srovnání úspěšnosti žáků třetích a čtvrtých tříd, dívek a chlapců, z pohledu na celkovou úspěšnost otázek a průměr jednotlivých skupin. Otázky pak byly vyhodnoceny vykreslením správných odpovědí, vždy

pro výše uvedené skupiny respondentů. Celkem test nabízel 8 skupin respondentů, a to chlapce 3. a 4. třídy ve městech, chlapce 3. a 4. třídy v obcích, dívky 3. a 4. třídy ve městech a dívky 3. a 4. třídy v obcích.

2.1.3 Výzkumná metoda: test

Tuto metodu jsem použila jako základní pro zjišťování informací na téma znalosti žáků mladšího školního věku o základech lidské reprodukce. Test jsem vytvořila sama, obsahuje 13 otázek. Před samotnými otázkami test obsahuje několik faktografických údajů, jako je pohlaví respondentů, věková kategorie, třída.

Otázky jsou zaměřeny na znalosti žáků v oblasti pohlavních orgánů muže a ženy, početi dítěte, jak dlouho se plod dítěte vyvíjí, čím je živěn, kde je plod dítěte v matčině těle uložen, čeho by se měla žena v době těhotenství vyvarovat, jak přichází dítě na svět, čím se po narození živí, kdo po porodu o dítě pečuje.

U pěti otázek byla možná jen jedna správná odpověď. Zbývající otázky byly co do správnosti odpovědí mnohočetné.

2.1.4 Analýza situace

Srozumitelnost otázek jsem si ověřila u deseti respondentů, kteří neměli problém s vyplněním testu. Všechny otázky se jim zdály srozumitelné a pochopitelné. Problém nastal v zajištění návratnosti testů, neboť někteří rodiče odmítli, aby jejich děti tento test vyplnily, některé z oslovených škol odmítly realizaci výzkumu na své půdě vůbec a určité skupině rodičů musely být testy zaslány před jejich samotným vyplněním dětmi, aby nedošlo ke konfliktům.

2.1.5 Typ výzkumu

V práci jsem použila, pouze primární sběr informací, tzn., že jsem nečerpala z údajů, které byly již dříve pro nějaký účel zpracovány. Jako metodu sběru dat jsem zvolila formu testu, který obsahuje 13 otázek. Dotazovanou skupinou jsou děti na prvním stupni ZŠ, které navštěvují třetí a čtvrtý ročník, a to jak ve městě, tak v menších obcích.

2.1.5.1 Realizační etapa

Využila jsem metodu testování, protože tak získám přímo odpovědi od respondentů. Po sběru dat jsem provedla kontrolu úplnosti a čitelnosti všech odpovědí. Data byla následně roztríděna do jednotlivých skupin. Testy byly rozdány respondentům těchto a kategorií:

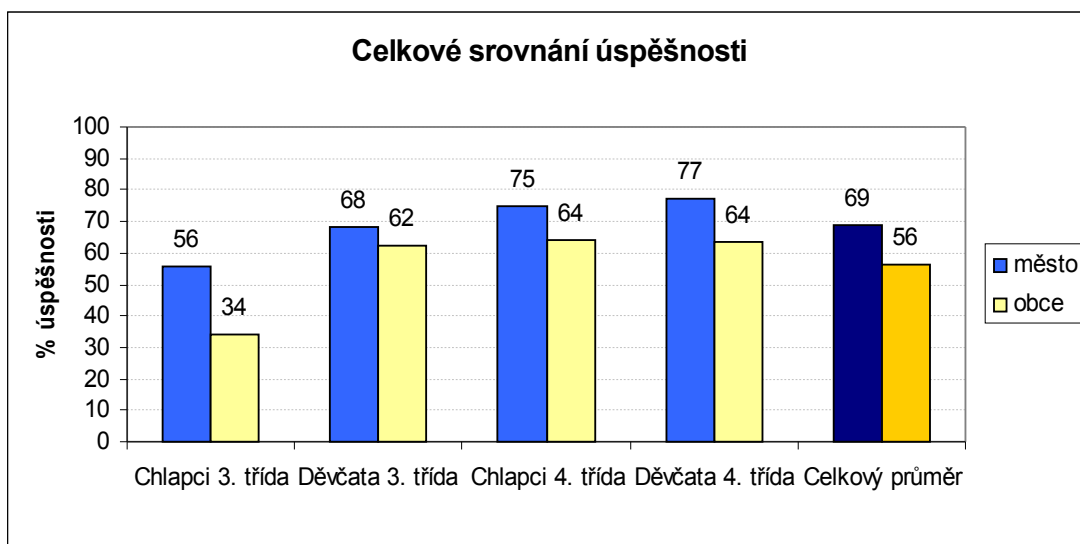
- ZŠ Jedovnice - 45 respondentů
- ZŠ Lipovec - 34 respondentů
- ZŠ Ostrov - 21 respondentů
- ZŠ Salmova - 36 respondentů
- ZŠ Erbenova - 64 respondentů

2.1.5.2 Technické zpracování údajů

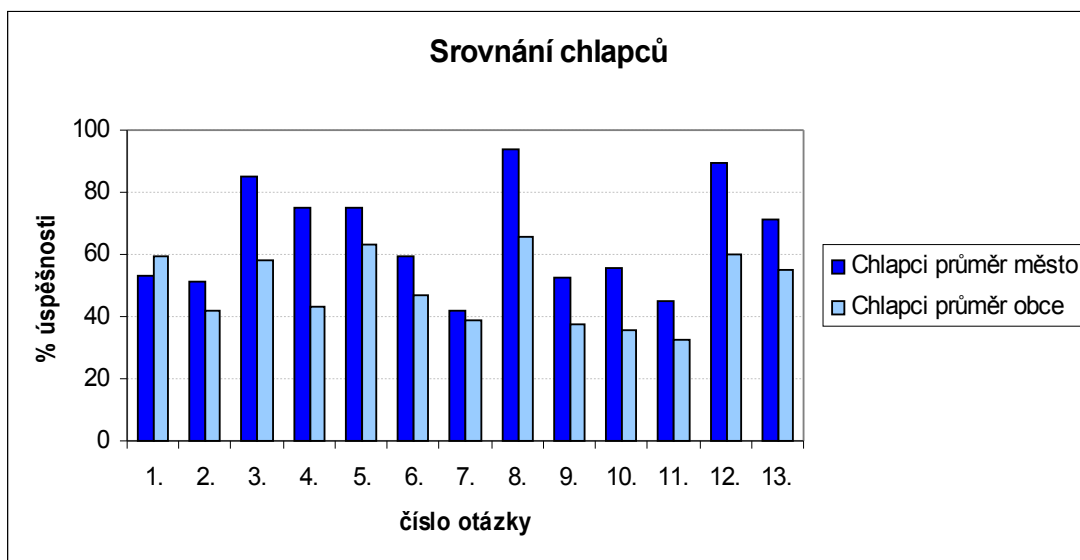
Na zpracování údajů jsem aplikovala elektronické zpracování, využila jsem statického výpočetního prostředí, konkrétně obecného programového vybavení, a to tabulkový procesor EXCEL a textový editor WORD.

2.1.6 Výsledky výzkumu

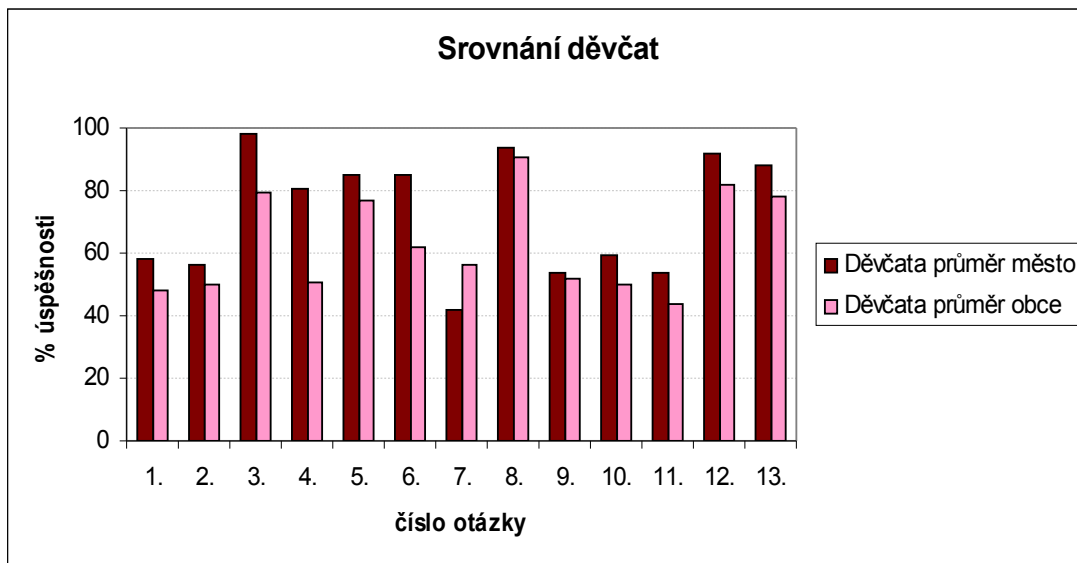
Graf 1: Srovnání celkové úspěšnosti město/menší obce

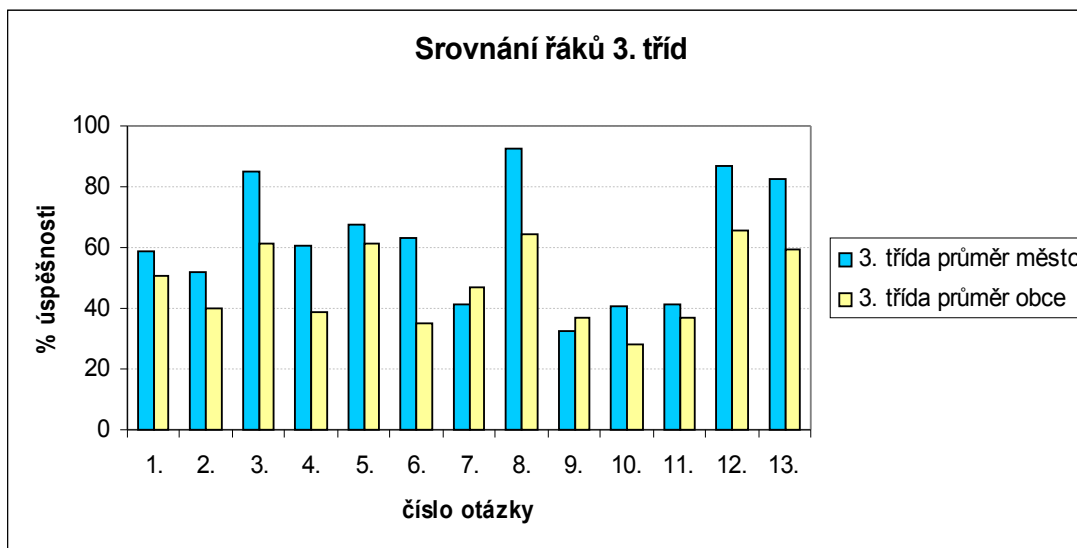
Graf 2: Srovnání celkové úspěšnosti chlapců město/menší obce

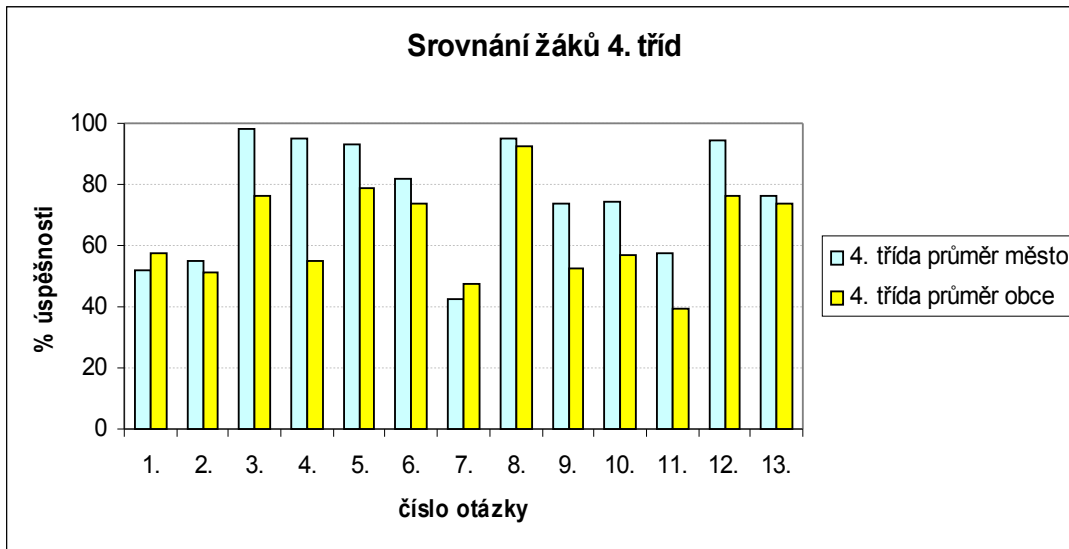
Graf 3: Srovnání celkové úspěšnosti děvčat město/menší obce

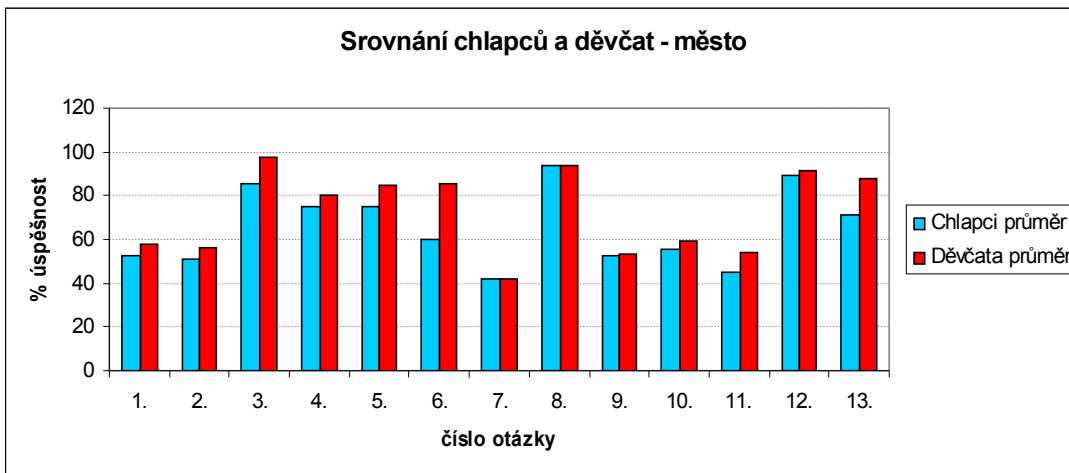
Graf 4: Průměrná úspěšnost žáků ze 3. ročníku město/obec

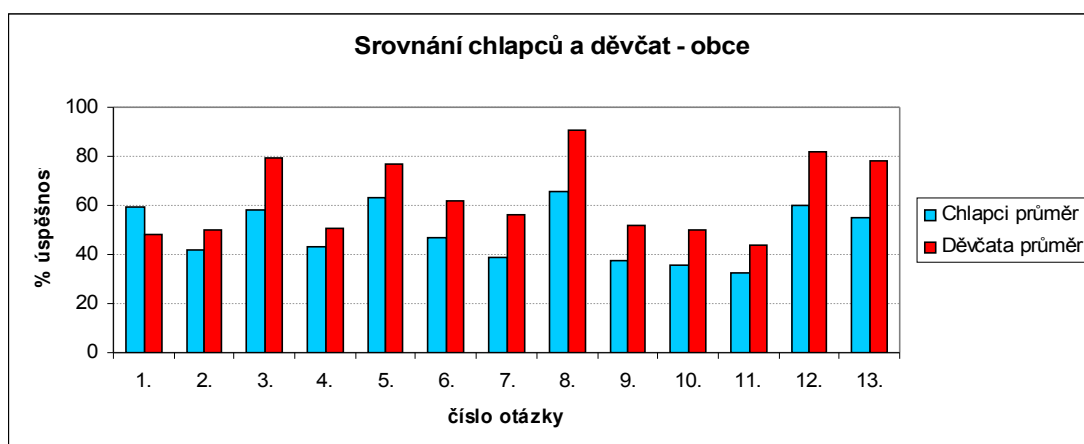
Graf 5: Průměrná úspěšnosti žáků ze 4. ročníku město/obec

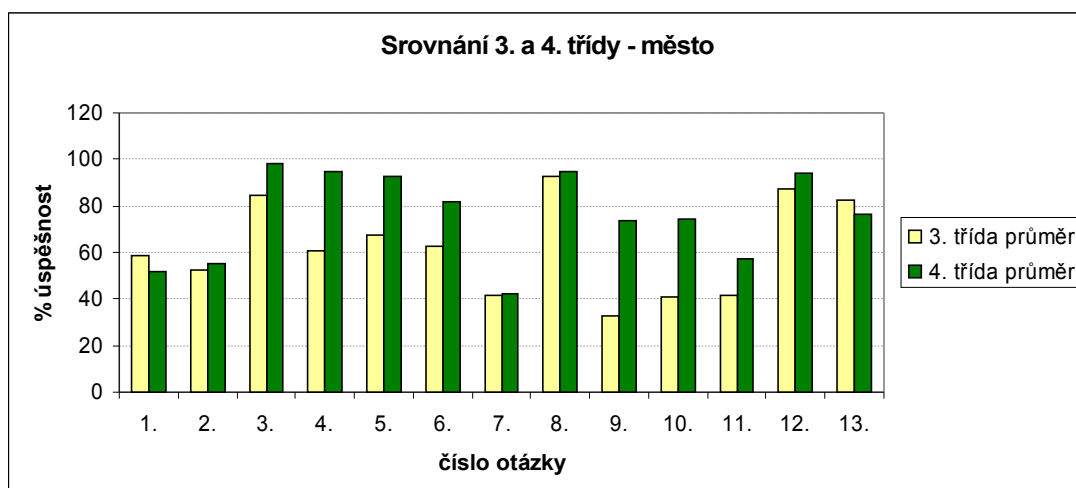
Graf 6: Průměrná úspěšnost chlapců a dívek ve městech

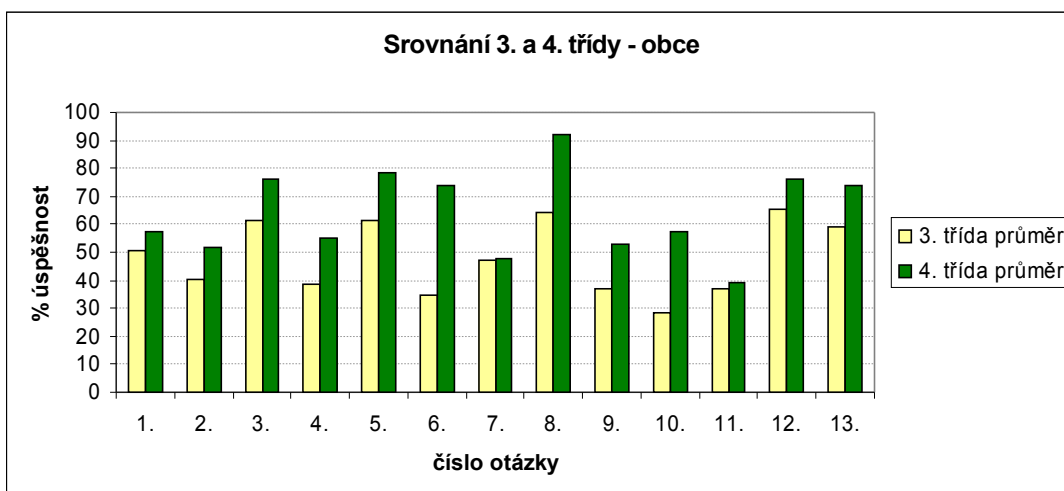
Graf 7: Průměrná úspěšnost chlapců a dívek v menších obcích

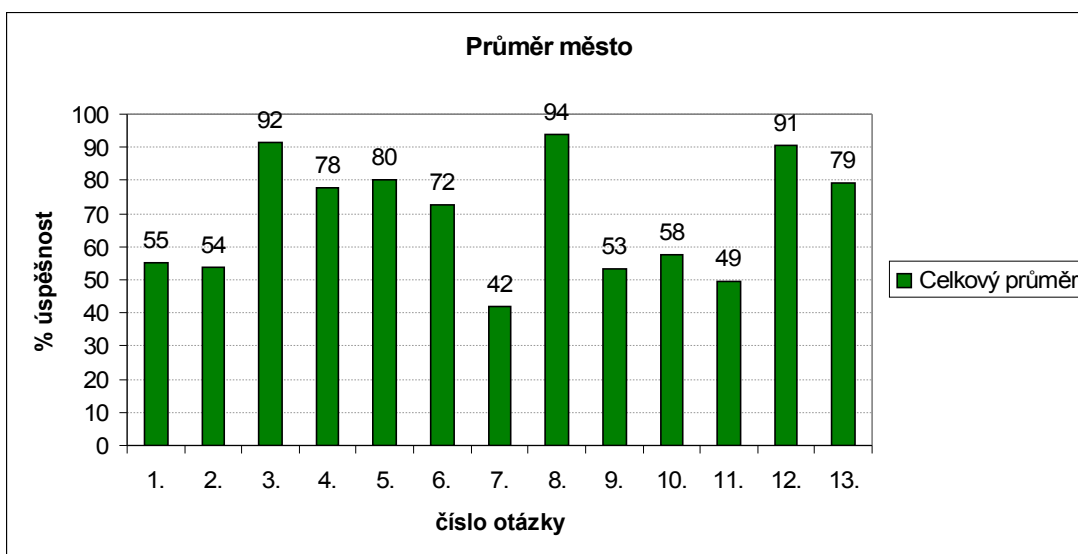
Graf 8: Srovnání úspěšnosti 3. a 4. tříd ve městě

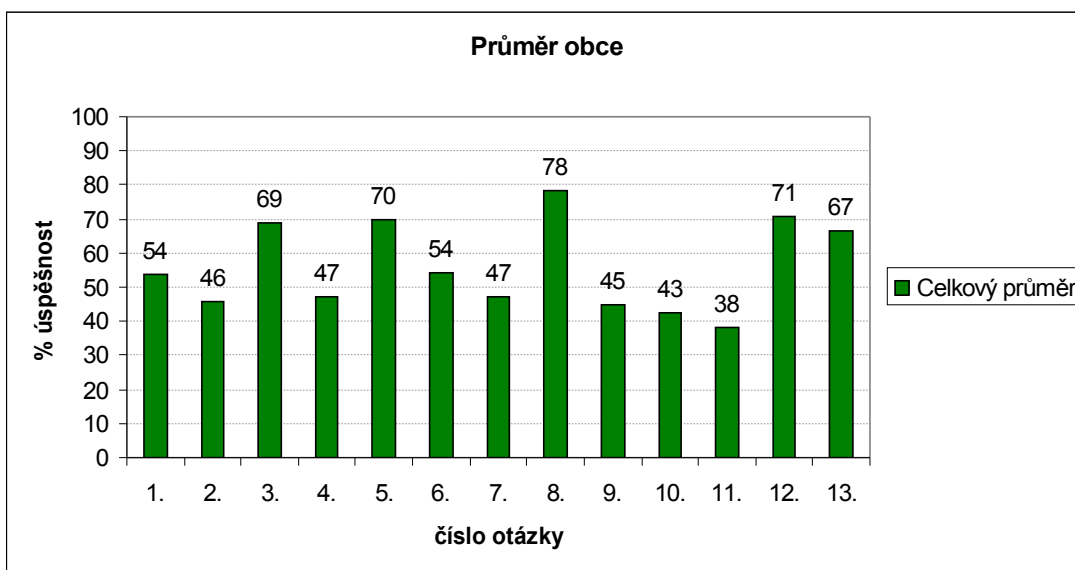
Graf 9: Srovnání úspěšnosti 3. a 4. tříd v menších obcích

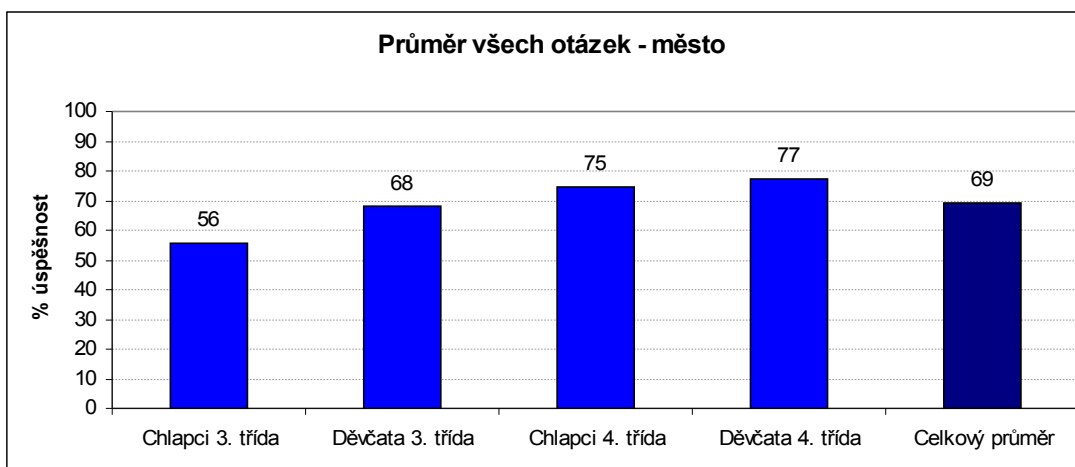
Graf 10: Srovnání úspěšnosti u jednotlivých otázek žáků ve městech

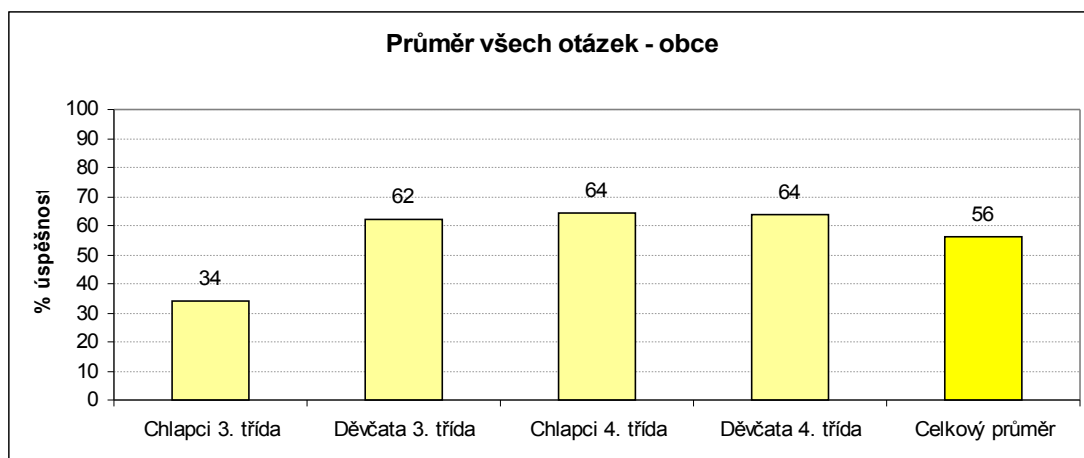
Graf 11: Srovnání úspěšnosti žáků u jednotlivých otázek žáků v menších obcích

Graf 12: Srovnání úspěšnosti jednotlivých skupin žáků ve městech

Graf 13: Srovnání úspěšnosti jednotlivých skupin žáků v menších obcích

2.1.7 Shrnutí výzkumu:

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit rozsah a hloubku znalostí žáků 3 – 4. tříd o lidské reprodukci na vybraných školách okresu Blansko a dále pak ověřit, zdali hraje ve výsledcích výzkumu, tedy v úspěšnosti respondentů, roli věk, pohlaví a lokalita, z nichž respondenti pocházejí. Konkrétně, jaké budou rozdíly mezi respondenty z městských škol a škol v menších vesnicích.

Ve srovnání celkové úspěšnosti, jak vyplývá z níže uvedených grafů, jsem srovnávala celkovou úspěšnost žáků ve městech a v menších obcích. Můžeme tedy soudit, že znalosti žáků v městských školách celkově na lepší úrovni než u žáků v menších obcích.

Z celkového pohledu byli úspěšnější respondenti z většího města a to jak chlapci, tak děvčata bez rozdílu věku. Chlapci z menších obcí a vesnic v některých otázkách značně zaostávali v úspěšnosti svých odpovědí. A to zejména u otázek č. 3, 4, 8 a 12.

Ve všech otázkách kladených chlapcům ve městech, byla jejich úspěšnost vyšší než chlapců v menších obcích, s výjimkou otázky číslo 1.

Ve všech otázkách kladených děvčatům ve městech byla jejich úspěšnost vyšší než děvčat v menších obcích, a to s výjimkou u otázky číslo 7.

Téměř ve všech otázkách převyšovaly znalosti žáků z městských škol znalosti žáků z obecních škol.

Z pohledu celkové úspěšnosti srovnání mezi děvčaty a chlapci ve městě bylo zjištěno, že byly dívky úspěšnější, ale s poměrně vyrovnaným výsledkem.

Oproti tomu byly dívky z menších obcí proti chlapcům výrazněji úspěšnější, s výjimkou otázky č. 1, kdy vyšší počet kladných odpovědí měli chlapci.

Při porovnávání celkové úspěšnosti respondentů ze 3. a 4. tříd ve městě bylo zjištěno, že jsou znalosti poměrně vyrovnané, nicméně však i to, že ve dvou otázkách byli žáci třetích tříd dokonce úspěšnější než žáci tříd čtvrtých.

Oproti tomu v menších obcích a vesnicích byly rozdíly mezi třetí a čtvrtou třídou propastnější s celkovou jednoznačnou převahou žáků čtvrtých tříd.

Při srovnání úspěšnosti jednotlivých skupin žáků ve městech byla neúspěšnější děvčata 4. ročníků, následováni chlapci čtvrtého ročníku, děvčaty třetího ročníku a nejméně úspěšní pak byli z celkového pohledu chlapci ze třetích tříd.

Při srovnání úspěšnosti jednotlivých skupin žáků v menších obcích a vesnicích byl výsledek mezi děvčaty a chlapci čtvrtých tříd stejný, tyto skupiny pak byly následovány s pouze velmi malým rozdílem děvčaty třetích tříd a nejméně úspěšní pak byli chlapci ze třetích tříd.

V celkovém průměru těchto skupin na tom byli opět lépe žáci z města.

Dle mého názoru se dá tedy konstatovat, že vzhledem k celkovým výsledkům, vyšší úroveň znalostí u žáků třetích a čtvrtých tříd je v městských školách, a to i přesto, že jsou třídy mnohdy co do počtu žáků početnější. Z mých praktických zkušeností také vyplývá, že je to do značné míry dáno i konzervativností postojů jednotlivých rodičů a pedagogů k dané problematice.

2.2 TEORETICKÝ NÁVRH MOŽNÝCH UČEBNÍCH METOD

Jak již bylo zmíněno v teoretické části mé práce, je výuka sexuální výchovy poměrně složitá a obsáhlá. Jak tematicky, tak metodologicky. Na základě zjištěných výsledků výzkumu v následující kapitole popíši možné využití her jako nástroje, jehož prostřednictvím se žáci dozvídají informace týkající se lidské reprodukce s výčtem možných pomůcek a dostupné literatury vhodné k tématu. V závěru práce pak navrhnu ukázkovou hodinu sexuální výchovy realizovatelnou v prostředích obdobných testovaným.

2.2.1 Hry v sexuální výchově

Metoda her v sexuální výchově představuje velmi významný aktivizační a inovační prvek ve výchovně vzdělávacím procesu.

Zvláště hry interakční, které jsou pro sexuální výchovu velmi vhodné, mají pro žáky velký význam, především proto, že:

- motivují je k sociálnímu učení, probouzejí jejich zvědavost a radost ze schopnosti se učit z vlastní zkušenosti, vytvářejí vědomosti, postoje a chování
- zvyšují aktivitu pasivních členů a regulují dominantní žáky
- dovolují nenásilné zavedení nových norem v chování dětí
- učí je citlivě vnímat, vyjadřovat svoje pocity, umět požádat o pomoc, rozvíjí jejich odpovědnost, ujasňovat si mezilidské vztahy a svoje role v nich, chápat vlastní i cizí motivy jednání a další.

Aplikace metody her v sexuální výchově je sociálním výcvikem, který významně formuje především postoje, dovednosti, návyky a chování dětí.

Členění her podle Seilerta:

- **Sexualita a řeč:** hry učí upřímně a otevřeně hovořit o sexualitě, správným termínům a asertivnímu vyjadřování.
- **Poučení o těle a sexu:** sexuální vývoj a chování, ženský cyklus, nemoci, těhotenství a porod, antikoncepce, potrat.
- **Pohlavní role:** role pohlaví, představa muže a ženy, typy, oblékání
- **O zevnějšku, smyslnosti a obrazech:** zjev a sexualita, oblékání, obraz muže a obraz ženy, výraz, možnosti úprav.
- **O vztazích mezi lidmi:** počátky vztahu, biografie vztahu, vztah k vlastnímu pohlaví, komunikace ve vztazích
- **Druhá tvář sexuality:** násilí v sexualitě, násilí vůči ženám a dívkám, prevence pohlavního zneužívání, prostituce, pornografie, perverzita.
- **Hodnoty, ctnosti a normy:** znalost hodnot, hledání hodnotové orientace, sexuální morálka, sexuální hodnocení, věrnost.

V příloze č. 3 uvádím podrobnější popis jednotlivých her a činností podle Vladimíra Täubnera⁷⁴, výčet her z knihy *Sexuální výchova*⁷⁵ a příklady her a činností podle Smolíkové, Hajnové.⁷⁶

Těmito hrami lze vhodně podněcovat a obohacovat citovou, sociální i sexuální výchovu dětí, čímž se stávají ideálním nástrojem pro výuku sexuální výchovy u žáků mladšího školního věku.

---

⁷⁴ TÄUBNER Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996. ISBN80-7071-029-2.

⁷⁵ SIELERT, Uwe, et al. *Sexuální výchova : Kniha netradičních metod výuky*. 1. Praha : Trizonia, 1995. 279 s. ISBN 80-85573-36-9.

⁷⁶ SMOLÍKOVÁ, Kateřina; HAJNOVÁ, Růžena. *Než se dítě zeptá : program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha : Portál, 1997. 48 s. ISBN 80-7178-132-0.

2.2.2 Pomůcky, dostupná literatura a návrh vhodných materiálů pro výuku

V rámci sexuální výchovy mohou být využívány také učební pomůcky, které jsou dle Průchy (2004) předměty, které zprostředkovávají nebo napodobují realitu a usnadňují výuku, neboť napodobují realitu. Právě díky nim se uplatňuje princip názornosti v pedagogice, jež byl již v minulosti zdůrazňován. Propojují totiž smyslové vnímání s abstraktním myšlením a samotnou aktivní činností.

Šimoník⁷⁷ chápe učební pomůcky „*jednak skutečné předměty, objekty, jednak předměty skutečnost napodobující*“. Patří sem například fotografie, CD nosiče, literatura, modely či nástěnné obrazy. Šimoník dále uvádí, že mezi didaktickou techniku prezentující učební pomůcky a programy patří dle jednotlivých typů tabule (klasická, magnetická, flanelová a plexitová), počítače a počítačové sítě, televizory, projektory (zpětné projektory, diaprojektory, epiprojektory), přehrazače (CD, DVD, video, audio a výjimečně gramofony).

Díky rozvoji informačních technologií se dostávají počítače do popředí, a jak popíši dále, nabízejí se další formy výuky, jimiž mohou být e-learningové kurzy či webová rozhraní. Prostřednictvím počítače mohou žáci využít formu projektování, programování a simulačních programů.

Jak jsem již zmínila, ve výuce lze využít také i formu audiovizuálních materiálů, kdy se nabízejí filmy s tématem sexuální výchovy. Popíši několik z nich, u nichž se domnívám, že pro jsou pro výuku nejen vhodné, ale i dostupné na našem trhu.

Abeceda zdravé sexuality (Sexuální výchova pro zletilé i nezletilé)⁷⁸

Tento nový titul budeme distribuovat od 1.10.2011.

- Výukový filmový cyklus na DVD pro ZŠ, SŠ a VOŠ, laickou veřejnost, výchovné pracovníky, odborné poradny a další osvětové instituce

---

⁷⁷ ŠIMONÍK, O. *Úvod do školní didaktiky*. Brno: MSD Brno, 2003. ISBN 80-86633-04-7. S. 80.

⁷⁸ KOUTNÁ, Eva. *Cinema Verité* [online]. 2011 [cit. 2011-06-22]. Naše filmy. Dostupné z WWW: <<http://www.koutna.cz/>>.

- Výukový filmový cyklus na DVD, rozdělený tematicky do 5 bloků s celkem 15-ti díly.
- **Cíl:** poskytnout učitelům a žákům přínosnou metodickou pomůcku k výuce sexuální výchovy, informovat mládež o všech aspektech, dospívání a poskytnout věcné a jasné informace o pohlavním životě i rizicích, která s ním souvisejí.
- Návaznost na Abecedu lidské sexuality (1998) s rozšířením o témata očkování proti rakovině děložního hrdla v dílu Antikoncepce a plánované rodičovství.
- **Obsah:** Blok I: Anatomie a fyziologie (1. Díl: Úvodní kapitola o dospívání - 12 minut 2. díl: Anatomie pohlavních orgánů muže - 12 minut, 3. díl: Anatomie pohlavních orgánů ženy - 12 minut, 4. díl: Menstruace – 14 minut), blok II: Životní etapy člověka (5. díl: Vývojová období lidského života - 10 minut, 6. díl: Puberta (zrání tělesné a duševní) - 60 minut), blok III: Pohlavní život (7. díl: Sexualita - heterosexuální, homosexuální, násilná, prostituce, pornografie - 30 minut , 8. díl: Pohlavní styk - 10 minut, 9. díl: Antikoncepce a plánované rodičovství - 1. část Antikoncepční metody, 2. část Plánované rodičovství a léčba neplodnosti. 3. část Očkování proti rakovině děložního čípku - 40 minut), blok IV: Těhotenství a porod (10. díl: Těhotenství - vývoj plodu, riziková těhotenství, předčasná ukončení těhotenství - 45 minut, 11. díl: Narození dítěte - přirozený porod, císařský řez, šestinedělí - 25 minut), blok V: Negativní jevy (12. díl: Pohlavní nemoci, promiskuita - 25 minut, 13. díl: AIDS 25 minut 14. díl: Nebezpečí zvané drogy - 30 minut, 15. díl: Sexuální deviace a sexuální delikvence)
- **Ceny** se pak pohybují v rozsahu od 1 DVD až do kompletní sady od 850 ,- Kč do 4900,- Kč

Abeceda lidské sexuality (Sexuální výchova pro nezletilé)

- Předcházela vydání výše uvedené publikace
- Vyrobeno v produkci Cinema Verité s cílem je zpestřit a zdokonalit výuku a poskytnout odpovědi na choulostivé otázky nezletilých, týkající se problematiky pohlavního života. Záměrem bylo informovat mládež o všech aspektech, souvisejících s obdobím dospíváním, poskytnout věcné a jasné informace o pohlavním životě a připravit nezletilé

k zodpovědnosti a k ochraně před negativními jevy (nechtěná těhotenství, promiskuita, prostituce, pornografie, pohlavní nemoci, alkohol, drogy, riziko nákazy virem HIV a nemoci AIDS).

- Film vznikl díky spolupráci lékařů, psychologů i učitelů. Pro učitele základních škol je vhodnou učební pomůckou pro předměty rodinné výchovy, biologie nebo občanské nauky.
- **Ceny** se pak pohybují v rozsahu od 1 DVD až do kompletní sady od 850,- Kč do 2700,- Kč

V rámci projektu podpořeném Ministerstvem zdravotnictví v rámci dotačního programu „Národní program zdraví – Projekty podpory zdraví“⁷⁹ v roce 2006 vznikly webové stránky, které nabízejí množství materiálů včetně videokazet s následující tematikou:

AIDS – spoty: Čtrnáct krátkých spotů, poukazujících na důležitost prevence.

AIDS - víme dost o prevenci: (21 min.) *Vhodné pro dospívající i dospělé, pedagogy.* Příběh, komponovaný z výpovědi člověka nemocného AIDS, názorů mladých lidí a postojů lékařů. Pořad byl vyroben k Mezinárodnímu dni AIDS 1.12.

Co je třeba vědět o sexu I. díl: (26 min.) Určeno pro mladší školní věk. Seznamuje děti formou pohádky s citovými i fyzickými projevy lásky, funkci ženských a mužských pohlavních orgánů, jak dochází k početí, vývoji plodu v těle matky a narození dítěte.

Kandela: Soubor pořadů zaměřených na problematiku AIDS a sexuální výchovu. Kazeta obsahuje pořady: Hrozba zvaná AIDS, Prevence AIDS, Chceš zabít, Láska pro život

Láska je láska aneb encyklopedie lidské sexuality: (180 min.) - určeno žákům 1. stupně ZŠ. Zábavná encyklopedie sexu představuje ucelený soubor informací o lidské sexualitě, zpracovaný otevřenou formou ale tak, aby nezpůsobil v žádném věku dítěti újmu nebo pohoršení. Na jeho výrobě se podíleli J. Rosák, V. Brodský, L. Kořínková, M. Šimek, J. Krampol, J. Bohdalová, B. Polívka a další.

---

⁷⁹*Sexuální výchova : Edukační materiály* [online]. 2009 [cit. 2011-06-22]. Výchova ke zdraví. Dostupné z WWW: <<http://www.vychovakezdravi.cz/clanky/sexualni-vychova/edukacni-materialy.html#001>>.

V rámci možností využití počítačů se nabízejí i další počítačové výukové programy. V polovině 90. let 20. století vznikl program Šance, který měl žáky na ZŠ seznamovat pomocí herní simulace s informacemi z oblasti HIV+ a AIDS. Následně vznikaly další CD Romy (Černá, 2003) a také weby zabývající se danou tematikou. Jako například:

- <http://www.odospivani.cz/csp/student/overview.jsp>
- <http://www.planovanirodiny.cz>
- <http://www.sexus.cz>
- http://www.rodina.cz/rubrika/sexualni_vychova

V současné době je v distribuci například výukový program **TS Sexuální výchova – single**, který je zaměřen na vzdělávání mládeže v oblasti lidské sexuality. Byl vytvořen v souladu s osnovami pro předmět Sexuální výchova a je používán na mnoha školách.⁸⁰

V rámci aktivit Společnosti pro plánování rodiny a a sexuální výchovu a jejich programů a projektů lze prostřednictvím vzdělávací agentury CAT OSTRAVA objednat čtyřstupňový přednáškový program zajištěný ženským lékařem, event. proškoleným zdravotnickým personálem. Bohužel je ovšem adresován jiné věkové skupině žáků, a to 6. až 9. třídám ZŠ a 1.-4. ročníkům SŠ. V jeho rámci pak probíhají semináře pro pedagogy, pro studenty PdF (akreditace MŠMT) či postgraduální kurzy pro učitele rodinné výchovy, biologie, občanské nauky a výchovné poradce (akreditace MŠMT) . Opět se zde tedy potvrzuje potřebnost rozšíření pomůcek i tímto směrem.⁸¹

Občanské sdružení **IMPULS TŘEBÍČ** realizuje Vzdělávání pro výchovné poradce ZŠ moderními metodami s využitím prvků e-learningu. Jednou z tematických oblastí je Modul interdisciplinárních témat zahrnující oblasti: Sexualita a sexuální výchova, školský management, problematika prevence na školách a dítě s vadou na těle a duši.⁸²

---

⁸⁰ABC vzdělávání [online]. 2011, 15.6.2011 [cit. 2011-06-22]. TS Sexuální výchova - single. Dostupné z WWW: <<http://pachner.inshop.cz/inshop/prirodoveda/ts-sexualni-vychova-single.html>>.

⁸¹CAT OSTRAVA- vzdělávací agentura. *Programy a projekty : Celorepubliková koncepce sexuální osvěty a výchovy pro základní a střední školy* [online]. 2011 [cit. 2011-06-22]. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/clanky/celorepublikova-koncepce-sexualni-osvety-a-vychovy-pro-zakladni-a-stredni-skoly>>.

⁸²Impuls Třebíč. *ESF kurzy : Vzdělávání pro výchovné poradce ZŠ moderními metodami s využitím prvků e-learningu* [online]. 2005 [cit. 2011-06-22]. Impuls Třebíč: rekvalifikace - vzdělávání - poradenství. Dostupné z WWW: <http://www.impulstrebic.cz/cz/esf_kurzy.php?id=k49fc3cdc96b01>.

Klasickými vyučovacími pomůckami jsou pak **tištěné publikace**. Témata, dotýkající se sexuální výchovy, řeší především učebnice pro výuku přírodopisu, občanské a rodinné výchovy. Na trhu pak existují další zdroje, z nichž mohou žáci čerpat informace a to v mnohdy přitažlivější podobě než učebnice poskytované školou. Jedná se o knihy z pedagogických i nepedagogických nakladatelství a časopisy pro mládež. Žáci mají možnost koupit si je sami či je obdržet jako dárek od rodičů, kteří mají v této oblasti zábrany.

2.2.3 Vhodné a dostupné učebnice prvouky pro 3. ročník a přírodovědy pro 4. ročník⁸³

Člověk a jeho svět pro 3. ročník ZŠ⁸⁴

Moderní učebnice, která zpracovává témata z oblasti vlastivědy, dějepisu, přírodovědy, výchovy ke zdraví a z oblasti sociálních vztahů. Důsledně přitom vychází z každodenní zkušenosti dětí, zprostředkovává informace ve vzájemných souvislostech a z různých úhlů pohledu. Navazuje na koncepci učebnice pro 2. ročník a učivo je rozděleno do šesti tematických celků, které odpovídají tematickým okruhům vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět podle RVP ZV (Místo, kde žijeme; lidé a čas; lidé kolem nás; člověk a jeho zdraví; rozmanitost neživé přírody; rozmanitost živé přírody).

Kapitoly jsou přiměřené věku žáků, nejsou příliš zatíženy textem a část výkladu tvoří barevné fotografie a naukové i motivační ilustrace. Grafický styl učebnice připomíná dětský časopis, je poutavý a přitom přehledný. Grafikou, průvodními postavičkami party dětí a téměř detektivním pátráním po chybějící informaci v příbězích pracovního sešitu učebnicová sada vzbuzuje přirozený zájem žáků a motivuje je k učení.

Já a můj svět prvouka 3. ročník⁸⁵

Přináší další učivo k tématům škola, domov, naše vlast, rodina, lidské tělo a rozšiřující znalosti o přírodě. Nově jsou zařazeny základní informace o podmínkách života na Zemi

⁸³ Prvouka ZŠ [online]. Komořany : 2011 [cit. 2011-06-22]. UčebniceMapy.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.ucebnicemapy.cz/prvouka-zs.k.aspx>>.

⁸⁴ FRÝZOVÁ, Iva; KOMAŇSKÁ, Renáta; LAŠTOVKOVÁ, Šárka. *Člověk a jeho svět : pro 3. ročník základní školy /*. 1. Brno : Didaktis, 2008. 72 s. ISBN 978-80-7358-109-1.

⁸⁵ ŠTIKOVÁ, Věra. *Já a můj svět : prvouka pro 3. ročník*. 1. Brno : Nová škola, 2008-2010. 83 s. ISBN 978-80-7289-097-2.

a o vesmíru. Soubor obsahuje příklady a výsledky spolu s návodem k možnému využití karet při hře.

Prvouka 3. ročník ZŠ⁸⁶

V učebnici se nacházejí kapitoly, jež byly v prvouce obvyklé a osvědčené, ale i nové, které odráží změny, jež přináší probíhající školní reforma. V kombinaci s dalšími produkty z našeho vzdělávacího systému tak učebnice umožňují rozvíjení všech klíčových kompetencí a probrání všech průřezových témat RVP ZV. Jako v jiných učebnicích nakladatelství Fraus pro první stupeň, i zde se na každé stránce nachází spodní lišta, která shrnuje nejdůležitější pracovní pokyny k úlohám, což usnadňuje orientaci nebo práci doma s nemocnými žáky.

Člověk a jeho svět 3⁸⁷

Učebnice Člověk a jeho svět 3 náleží do souboru učebnic Člověk a jeho svět, pokrývajících na prvním stupni požadavky stejnojmenného vzdělávacího oboru vymezeného v RVP ZV. Tituly kompletu zachovávají vše originální z původních učebnic prvouky Prodosu. Vznikly tak publikace, které vám v mnoha směrech nebudou neznámé, jejich jednotlivé části jsou však cele prakticky zaměřeny k osvojování očekávaných výstupů a pomohou vám u dětí co nejlépe rozvíjet klíčové kompetence dle požadavků RVP.

Prvouka pro 3. ročník ZŠ⁸⁸

Dvojdílná pracovní učebnice Svět kolem nás navazuje na učebnici Prvouka pro 2.r. ZŠ, která zahrnuje kapitoly: Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas, Rozmanitosti neživé přírody, Člověk a jeho zdraví, Živočiškové, Rostliny, Houby. Každá kapitola obsahuje výukové stránky, náměty na výpravy, projekty, shrnutí a opakování, případně další doplňující stránky k samostatné práci žáků. Metodické a organizační poznámky a doporučení pro učitele jsou uváděny průběžně na každé stránce pod čarou.

---

⁸⁶STARÁ, Jana; DVOŘÁKOVÁ, Michaela; FRÝZOVÁ, Iva. *Prvouka pro 3. ročník ZŠ - učebnice*. 1. Plzeň : Fraus, 2009-2010. 77 s. ISBN 978-80-7238-870-7.

⁸⁷DANIHELKOVÁ, Hana; MALÝ, Radek. *Člověk a jeho svět 3*. Olomouc : Prodos, 2007. 63 s. ISBN 978-80-7230-189-8.

⁸⁸POTŮČKOVÁ, Jana *Prvouka pro 3. ročník ZŠ*. Brno: Studio 1+1, [s.a.].

Prvouka pro 3. ročník – učebnice a pracovní sešit⁸⁹

Učebnice byla zjednodušena tak, aby odpovídala RVP ZV a doplněna blokem pracovních listů, které jsou součástí učebnice. Obsahuje témata: domov, krajina kolem nás, přírodniny a lidské výtvary, vlastnosti látek, měření, neživá příroda, která si žáci osvojí zábavnou formou. Kniha je plná barevných obrázků a praktických cvičení a nechybí ani závěrečný test.

Objevují svět – Prvouka pro 3. ročník⁹⁰

Špičkově graficky a výtvarně vybavená, celobarevná učebnice, vázaná, formát A4, 68 stran. Hodí se i pro rozvoj dětských schopností a dovedností v rodině. Prostřednictvím obrázků a vyprávění proniknou děti do světa kolem sebe, aby obstály v rodině, ve škole, mezi kamarády a lidmi v místě bydliště i v různých neočekávaných či krizových situacích. Najdou poučení o lidském těle, měření času, hmotnosti, teploty, poučí se o výrobě rozličných předmětů, rozšíří si vědomosti o neživé i živé přírodě. To vše činí kniha s vtipem, zábavnou formou a navíc v souznění s okouzujícími výtvarnými prostředky.

Prvouka 3.ročník ZŠ⁹¹

Člověk a jeho svět pro 4. ročník ZŠ⁹²

Moderní učebnice zpracovává témata z oblasti vlastivědy, dějepisu, přírodovědy, výchovy ke zdraví a z oblasti sociálních vztahů. Důsledně přitom vychází z každodenní zkušenosti dětí, zprostředkovává informace ve vzájemných souvislostech a z různých úhlů pohledu. Učivo je rozděleno do sedmi tematických celků (Vesmír, Svět, Evropa, Česká republika, Regiony, Historie, Společnost), ve kterých je zajímavým způsobem propojeno učivo všech tematických okruhů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Učivo směřuje k naplnění očekávaných výstupů pro 2. období 1. stupně vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět podle RVP ZV. Na základě získaných poznatků z oblasti vesmíru, světa, Evropy, České

⁸⁹BRADÁČOVÁ, Lenka; ŠPIKA, Miroslav. *Prvouka : pro 3. ročník*. Všeň : Alter, 2007. ISBN 978-80-7245-107-4.

⁹⁰*Objevují svět : Člověk a jeho svět*. Liberec : Dialog, 2009. 68 s.

⁹¹VYSKOČILOVÁ, Eva. *Prvouka pro 3. ročník základní i obecné školy : pozorujeme, ptáme se, poznáváme*. 1. Praha : Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-059-6.

⁹²HUBLOVÁ, P., et al. *Člověk a jeho svět pro 4. ročník ZŠ*. 1. Brno : Didaktis, 2010. 96 s. ISBN 9788073581428.

republiky a na základě pochopení souvislostí děti porozumí dění ve svém blízkém okolí, ve svém regionu. Naučí se pracovat s různými informačními zdroji a získané informace třídít a vyhodnocovat.

Učivo je na stránce rozloženo do dvou typů bloků: 1) hlavní blok obsahuje informace představující základní učivo, které by děti měly zvládnout 2) doplňkový blok obsahuje doplňující informace, které se děti nemusejí učit. Slouží ke konkretizaci hlavního učiva a podporují práci s informacemi.

Kapitoly jsou přiměřené věku žáků, nejsou příliš zatíženy textem a část výkladu tvoří barevné fotografie a naukové i motivační ilustrace.

Grafický styl učebnice připomíná dětský časopis, je poutavý a přitom přehledný. Průvodními postavkami v kapitolách jsou Mamut Kamila a Pračlověk, kteří dětem pomohou při přemýšlení o nově získaných informacích a mnohdy je i pobaví svými poznámkami a nápady.

Přehledy živé přírody pro 3. – 5. ročník (Člověk a jeho svět)⁹³

Učebnice s přehledy rostlin a živočichů je sestavena tak, že levá strana představuje stručný výkladový text objasňující základní biologické pojmy, jejichž zvládnutí je předepsáno osnovami, a pravá strana jej komentuje barevnými ilustracemi s detaily, které obsahují důležité rozlišovací znaky vysvětlovaných pojmů. Ilustrace jsou tedy nedílnou částí textu.

Doplňek k prvouce pro 3. ročník a učebnicím přírodovědy pro 4. a 5. ročník⁹⁴

Učebnice vytvořena v souladu s RVP ZV zahrnuje 56 celobarevných stran obsahujících ilustrace encyklopedického charakteru se stručným výkladem. Popisuje druhy rostlin a živočichů v jednotlivých společenstvech v rámci ročních období: 1) Život v přírodních společenstvech na podzim, Podzimní přípravy živočichů a rostlin před zimou; 2) Rozmanitost života v přírodě v zimě, Horniny a nerosty, Měření; 3) Rostliny a živočichové na jaře, Domáci

---

⁹³ ČÍŽKOVÁ, Věra; BRADÁČOVÁ, Lenka. *Přehledy živé přírody pro 3.-5- ročník*. 2. Praha : Alter, [s.a.] 38 s.

⁹⁴ ŠTIKOVÁ, Věra. *Člověk a jeho svět : přírodověda pro 4. ročník*. Brno : Nová škola, c2010. 80 s. ISBN 978-80-7289-211-2.

zvířata a jejich chov; 4) Rostliny a živočichové v létě, Člověk a příroda. Doplněno přehledným shrnutím učiva.

Přírodověda 4. ročník ZŠ⁹⁵

Nově zpracovaná učebnice je součástí ucelené řady učebnic pro vzdělávací oblast Člověk a jeho svět na 1. stupni ZŠ. Odpovídá požadavkům RVP. Tuto řadu tvoří nové učebnice pro výuku prvouky, vlastivědy a přírodovědy. Pro každý ročník je vydána jedna učebnice a k ní pracovní sešit.

Příroda pro 4. ročník ZŠ⁹⁶

Učebnice vede žáky k aktivnímu poznávání přírody a přírodních zákonitostí především pomocí pozorování a pokusů. Důraz je kladen především na pochopení vztahů a souvislostí v živé i neživé přírodě a rozvoj dovedností potřebných k poznávání přírody. V úvodu učebnice jsou zařazeny kapitoly o Vesmíru a Zemi, následují témata věnovaná poznávání neživé přírody (minerálů, hornin, vody a vzduchu) a jejich významu pro živé organismy. V dalších tématech je zpracována problematika projevů živých organismů - jejich významu i srovnání u rostlin, hub a živočichů. Témata o člověku jsou zastoupena především kapitolami srovnávajícími člověka s ostatními živočichy, rozmnožování člověka a problematikou nemocí. Na závěr jsou zařazena témata věnovaná přírodním společenstvím a ochraně přírody.

Příroda je provázána s učebnicí Společnost. Společná témata probíraná z jiných úhlů pohledu a s jinými akcenty umožňují uplatnit učebnice pro výuku projektovou metodou.

Člověk a jeho zdraví – učebnice pro 4. a 5. ročník ZŠ⁹⁷

Náleží do souboru učebnic Člověk a jeho svět, pokrývajícího na prvním stupni požadavky stejnojmenného vzdělávacího oboru vymezeného v RVP ZV. Obrazově

⁹⁵ČECHUROVÁ, Milana. *Přírodověda pro 4. ročník základní školy*. 1. Praha : SPN, 2010. 111 s. ISBN 978-80-7235-466-5.

⁹⁶FRÝZOVÁ, Iva; DVOŘÁK, Ladislav; JÚZLOVÁ, Petra. *Příroda : člověk a jeho svět : pro 4. ročník základní školy*. 1. Plzeň : Fraus, 2010. 83 s. ISBN 978-80-7238-931-5.

⁹⁷JANČOVÁ, Michaela.; GRIGÁRKOVÁ, Marta. *Člověk a jeho zdraví (pro 4. a 5. ročník ZŠ)*. Olomouc : Prodos, 2008. ISBN 978-80-7230-229-1.

a fotograficky pestrá učebnice nejen v součinnosti s ostatními učebnicemi kompletu vychází vstříc požadavku integrace učební látky komplexního oboru, ale i plně vyhovuje nové strategii vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě.

Přehledně členěná učebnice zprostředkovává v tematicky řazených kapitolách zdravovědné učivo. Získávané vědomosti a dovednosti jsou zřetelně strukturovány grafickým rozložením učebnice: rozšiřující učivo uváděné především na boční barevné liště vede žáky k hlubšímu zájmu o probíranou problematiku cestou samostatné i skupinové práce i upozorňováním na alternativní zdroje informací (akcentovány jsou moderní informační média, především internet). Učebnice *Člověk a jeho zdraví* pro 4. a 5. ročník ZŠ je doprovázena vkusnými ilustracemi i bohatým fotografickým materiálem. K učebnici je možno zakoupit i pracovní sešit, obsahující řadu úkolů a cvičení, které svým zaměřením vycházejí vstříc rozvoji klíčových kompetencí dle zadání RVP ZV.

Zdůrazňována je především schopnost práce s textem, vyhledávání a využití informací obsažených v textu. Komplet učebnic *Člověk a jeho svět* pro 4. a 5. ročník ZŠ je koncipován tak, aby pokryl zásadní požadavky kladené na tento obor dle vymezení v RVP ZV. Graficky moderně zpracované učebnice v celku a ve vzájemné součinnosti posilují prvky tzv. mezioborových souvislostí. Řazení učiva, jeho kombinace a propojování je plně v kompetenci učitelů, především díky rozdělení učební látky do relativně samostatných tematických bloků.

Rozmanitost přírody 4. ročník⁹⁸

Učebnice *Přírodověda pro 4.r.očník 1.díl* byla aktualizována a upravena podle RVP ZV, nově vychází pod názvem *Rozmanitost přírody 4 - 1. díl*. Učebnice vede děti k citlivému vztahu k přírodě, rozvíjí citlivé myšlení a jednání. Prohlubuje schopnost žáků pracovat s učebnicí.

---

⁹⁸KHOLOVÁ, Helena. *Rozmanitost přírody 4, 1.díl . 2., upr. .* Praha : Alter, [s.a.] 59 s. ISBN 978-80-7245-200-2.

Rozmanitost přírody učebnice pro 4. a 5. ročník⁹⁹

Učebnice *Rozmanitost přírody* pro 4. a 5. ročník ZŠ náleží do souboru učebnic *Člověk a jeho svět*, pokrývajícího na prvním stupni požadavky stejnojmenného vzdělávacího oboru vymezeného v RVP ZV. Obrazově a fotograficky pestrá učebnice nejen v součinnosti s ostatními učebnicemi kompletu vychází vstříc požadavku integrace učební látky komplexního oboru, ale i plně vyhovuje nové strategii vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě.

Přehledně členěná učebnice zprostředkovává v tematicky řazených kapitolách přírodovědné učivo. Získávané vědomosti a dovednosti jsou zřetelně strukturovány grafickým rozložením učebnice: rozšiřující učivo uváděné především na boční barevné liště vede žáky k hlubšímu zájmu o probíranou problematiku cestou samostatné i skupinové práce i upozorňováním na alternativní zdroje informací (akcentovány jsou moderní informační média, především internet). Učebnice *Rozmanitost přírody* pro 4. a 5. ročník ZŠ je doprovázena bohatým fotografickým materiálem, sloužícím jako ilustrace probíraného učiva. K učebnici je možno zakoupit i pracovní sešit, obsahující řadu úkolů a cvičení, které svým zaměřením vycházejí vstříc rozvoji klíčových kompetencí dle zadání RVP ZV. Zdůrazňována je především schopnost práce s textem, vyhledávání a využití informací obsažených v textu.

Komplet učebnic *Člověk a jeho svět* pro 4. a 5. ročník ZŠ je koncipován tak, aby pokryl zásadní požadavky kladené na tento obor dle vymezení v RVP ZV. Graficky moderně zpracované učebnice v celku a ve vzájemné součinnosti posilují prvky tzv. mezioborových souvislostí. Řazení učiva, jeho kombinace a propojování je plně v kompetenci učitelů, především díky rozdělení učební látky do relativně samostatných tematických bloků.

---

⁹⁹DANČÁK, Martin. *Rozmanitost přírody (4. a 5. ročník)*. 1. Olomouc : Prodos, 2008. 79 s. ISBN 978-80-7230-227-7.

Přírodověda 4. ročník ZŠ – Rok v přírodě¹⁰⁰

Při výkladu jednotlivých témat přírodovědy dává autorka důraz na ekologickou výchovu.

Přírodověda 4. ročník¹⁰¹

Přírodovědná publikace je strukturována podle společenstev (ekosystémů) a ročních období, ale doplňkové kapitoly uvádějí děti i do základních fyzikálních veličin a jevů (hmotnost, objem, teplota, magnetismus...). Učebnice tedy v přiměřeném rozsahu integruje základní učivo pro oblast přírodopisu, ale také odpovídajících základů fyziky a zeměpisu. Je ponechán dostatek prostoru i na přesahy a vklady regionálních prvků a v publikaci se pamatuje i na ekologickou výchovu s důrazem na ochranu životního prostředí. Děti se však učí informace vstřebávat aktivně, umět je aplikovat v běžném životě a chápat vzájemné souvislosti mezi nimi. Titul je doplněn pracovním sešitem a příručkou pro učitele, které napomáhají co nejotevřenější práci s tématy v učebnici.

Přírodověda 4. ročník ZŠ¹⁰²

Jedna učebnice a jeden pracovní sešit pro každý ročník zahajuje kompletní řadu učebnic pro společenskovedné a přírodovědné předměty v 1. - 9. ročníku ZŠ. Obsah je koncipován podle učebních osnov vzdělávacího programu Základní škola. Učebnice jsou bohatě obrazově vybaveny. Provází je jedna společná metodická příručka pro učitele. Pro výuku přírodovědy u 4. a 5. ročníku je určena vždy jedna barevná učebnice a jeden pracovní sešit pro každý ročník. Učebnice i sešity jsou zpracovány podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Pro učitele je vydána jedna společná metodická příručka. Učebnice a pracovní sešity mají jednotnou schvalovací doložku MŠMT ČR.

---

¹⁰⁰ KVASNIČKOVÁ, Danuše; FRONĚK, Jiří. *Přírodověda pro 4. ročník základní školy*. 3., upr. vyd. Praha : Fortuna, 2001. 94 s. ISBN 80-7168-761-8.

¹⁰¹ JURČÁK, Jaroslav. *Přírodověda : 4. ročník : příručka pro učitele*. Olomouc : Prodos, 1997. 23 s. ISBN 80-85806-44-4.

¹⁰² MLADÁ, Jarmila; PODROUŽEK, Ladislav. *Přírodověda pro 4. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha : SPN. 79 s. ISBN 80-7235-029-3.

2.3. POPIS UKÁZKOVÉ HODINY PRVOUKY

2.3.1 Příprava na hodinu sexuální výchovy

Zpracovala: Radka Zábranová, DiS.

Rok: 2011

Ročník: 3. ZŠ

Počet žáků ve třídě: 18

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

Téma: Mužské a ženské pohlavní orgány, početí, porod

Výukový cíl: a) Seznámit žáky se základními pojmy – pohlavní orgány, pohlavní styk, početí, antikoncepce, těhotenství, porod

b) Komunikace bez ostychu

Očekávaný výstup: Žák se seznamuje se základními pojmy na téma pohlavní orgány, početí, antikoncepce, těhotenství, porod

Časový rozsah: 3 vyučovací hodiny

Metody: slovní – popis, vyprávění, vysvětlování, rozhovor
názorné – pozorování

Pomůcky: barevné tužky, karty s hesly, obrázky dívky, chlapce, muže a ženy, velký arch papíru

Organizace: ve třídě, na koberci, ve skupinách

Rozvoj klíčových kompetencí: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence k řešení problémů, kompetence sociální a personální, kompetence pracovní

PŘÍPRAVA

---

1. Motivace

Rozhovor na téma – Co tě napadne, když slyšíš slovo muž a žena?

2. Hra – Mluvití zlato

Cíl: Řeči o lásce a sexualitě, vzájemná komunikace, ztráta ostychu hovořit na dané téma, objasnění pojmů.

Pomůcky: barevné tužky, karty s hesly (např. láska, zamilování, muž, žena, pochva, vaječníky, prsa, penis....)

Postup: Do každého kouta místnosti položí učitel hromádky karet s hesly. Děti prochází místností a prohlíží si nahoře na kartě uvedené výrazy. Který pojem je nejvíce zaujme, k němu se vrací. Pak mají možnost o daném výrazu hovořit. Co si představují pod tím pojmem? Co ten pojem ve mně vyvolá? Co pro mně znamená? Jaký má pro mne význam? Přišel jsem k němu, protože mě přitahuje, nebo mě odpuzuje?

3. Pozorování obrázků – Děti pozorují obrázky a vysvětlujeme si jednotlivé pojmy viz. kapitola

Pojmy

Mužské pohlavní orgány

Dětem vysvětlíme pomocí obrázků a rozhovoru. Porovnáváme obrázek malého chlapce a dospělého muže.

Oba mají pod „pindou“, odborně říkáme penis, takový váček a v něm jsou dvě kuličky, kterým se říká varlata a v nich je schována spousta semínek, říká se jim spermie. Jsou tak malinké, že je člověk vidí jen pod mikroskopem. Mají ocásek, který jim umožňuje, aby se pohybovaly. Ven se dostávají penisem.

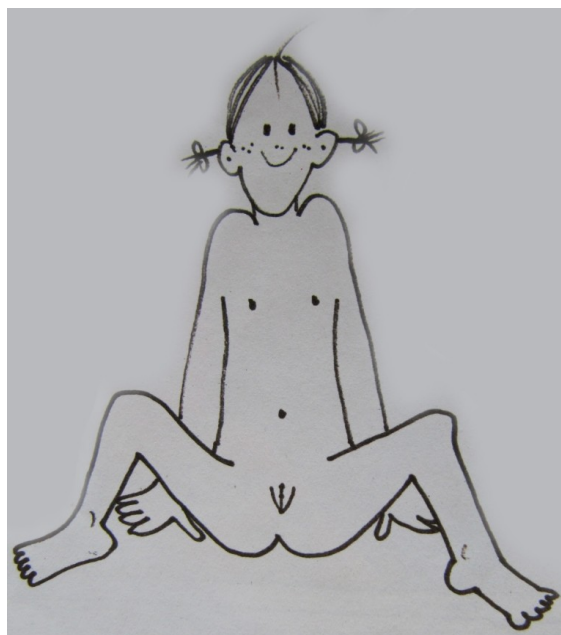
Obr. 1

Ženské pohlavní orgány

Použijeme obrázky děvčete a dospělé ženy. Budeme hovořit, v čem se liší.

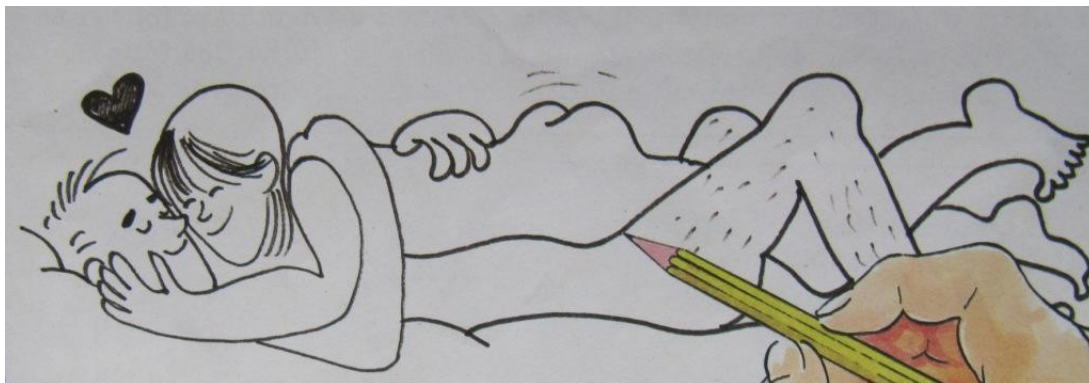
Obr. 2

Obr. 3

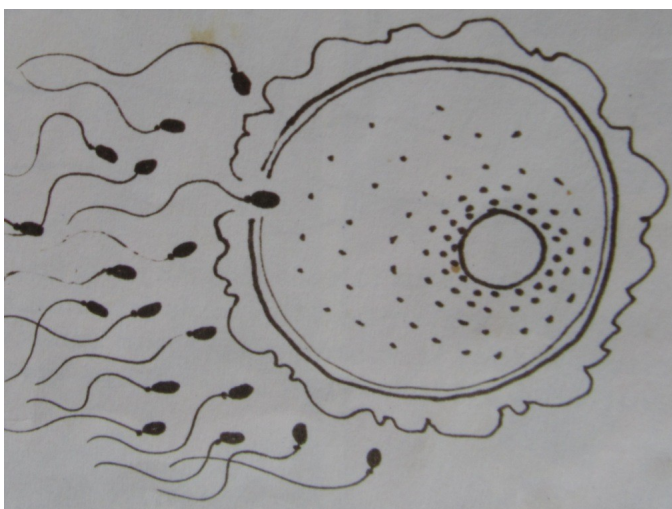
Pozorujeme obrázek malé dívky. Ve štěrbině pod ústím močové trubice je ještě jeden otvor. Ten vede do chodbičky, které se říká pochva. Pochva ústí do malé komůrky, kterou mají ve svém břiše všechny dívky. Komůrka se jmenuje děloha. Z dělohy vychází dva vejcovody zakončené vaječníky. V nich jsou uložena vajíčka. Bez nich by žena nemohla mít dítě. U velkých dívek a žen dochází každý měsíc k uvolnění vajíčka, což se projevuje krvácením - menstruací. Trochu při tom může bolet břicho, ale trvá to jen pár dní. Dívky používají vložky nebo tampóny.

Početí

Obr. 4

Budeme si vyprávět, jak se dělají děti. Muž a žena se objímají a pusinkují. Penis se zvětší a ztvrdne a oba si přejí, aby se dostal do pochvy. To je pohlavní styk (vysvětlíme na obrázku – muž a žena leží u sebe tak blízko, jak jen to jde. Mužův penis je v ženě pochvě. Jinak se tomu říká soulož. Při ní může být počato dítě). A když nastane ten nejkrásnější okamžik, vniknou semínka do ženiny pochvy.

Obr. 5

Ta semínka doplavou do její dělohy, kde se mohou setkat s vajíčkem. Vajíčko vpustí dovnitř jen jedinou spermii. Spermie pronikne do vajíčka a splyne s ním v jednu novou buňku. Tato buňka tvoří zárodek každého nového dítěte.

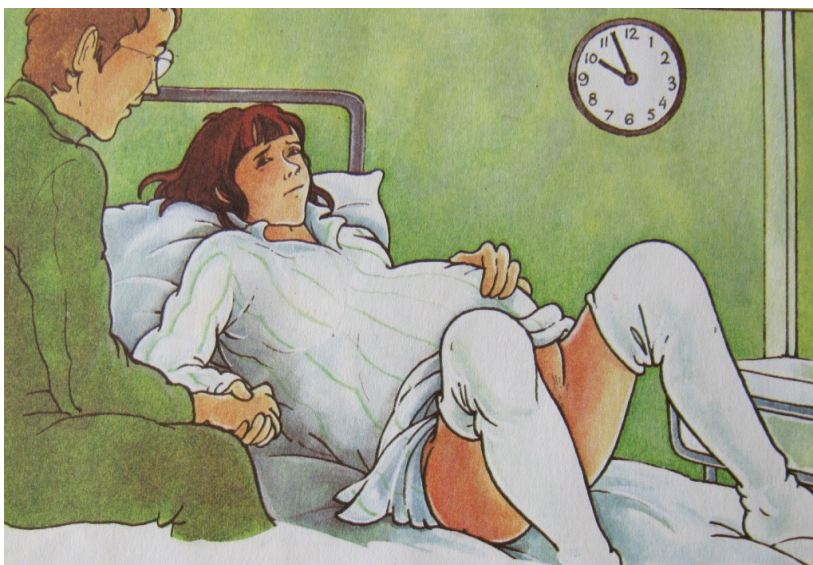
Antikoncepce

Když muž nebo žena použijí ochranné prostředky neboli antikoncepci, můžou se pak klidně milovat, a žádné dítě přitom nevznikne. Antikoncepce je několik druhů např. tabletky, kondom, atd.

Těhotenství

Buňka, která na začátku nebyla větší než tečka, se přichytila v mamčině děloze a začala růst. Každý den o kousek poporoste a za 9 měsíců se narodí dítě.

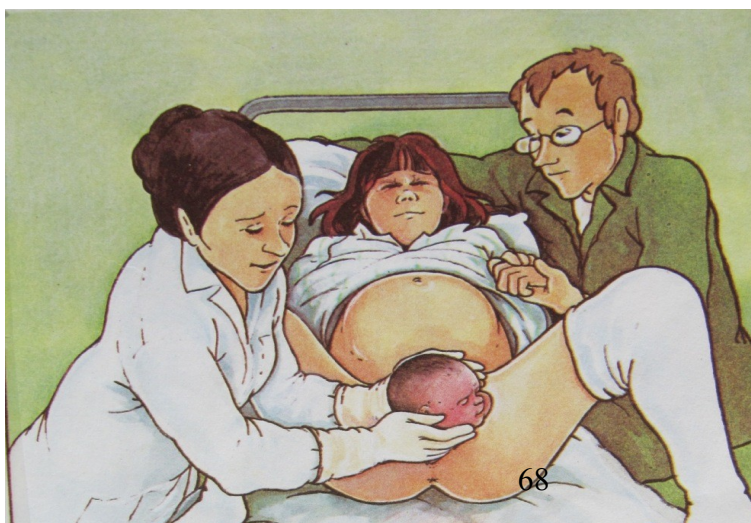
Na obrázku vidíme plod. Tak se říká dítěti, než se narodí. Děloha se zvětšila, takže miminko má dost místa. Žije si tam v pohodlí. Leží v plodové vodě, která ho chrání před nárazy. Plodový koláč čili placenta, to je jeho spížka. Když maminka jí, putuje část potravy právě sem. Pupeční šňůrou dostává miminko výživu a kyslík. Když se potom narodí, zavážou mu na ní uzel a zbytek odstříhnou.

Obr. 6

Porod

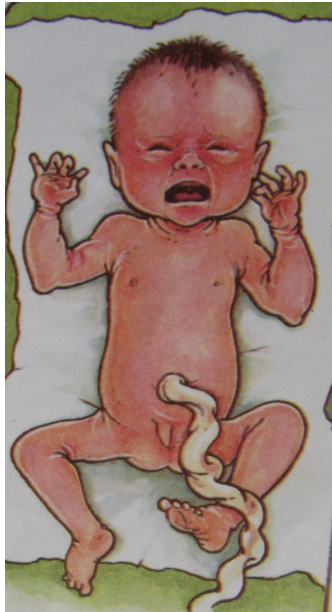
Maminka pozná, že dítě chce jít na svět a odjede s tatínkem do porodnice. Tam se o ni stará porodní asistentka, která pomáhá nastávajícím maminkám porodit dítě. Plodový obal

praskl a potom odtekla mamince mezi nohama plodová voda.

Obr. 7

První je vidět hlavička. Maminka musí tlačit, aby miminko vyšlo rychle na svět. Miminko je pak celé mokré, červené a křičí ze všech sil. Lékař potom miminko prohlédne, zapíše důležité údaje – váhu, kolik měří. Pak už je miminko pořád u své maminky, která ho kojí a pečuje o něj spolu s rodinou.

Obr. 8

Obr. 9

4. Skupinová práce - VYV

- a) děti se rozdělí do tří skupin
- b) na velký arch kreslí dívku či chlapce a popisují pohlavní orgány

5. Závěr hodiny

Společně si prohlédneme hotové práce žáků, zopakujeme dané pojmy. Práce vystavíme ve třídě.

ZÁVĚR

V období mladšího školního věku prochází děti změnami v oblasti fyzické, duševní i sexuální. Jsou velmi zranitelné, mají spoustu otázek. Na počátku tohoto období jsou pro děti autoritou zejména dospělí. Otevřené rozhovory o sexu jsou důležité v rodině i ve škole. Každá snaha dítěte o proniknutí do tohoto světa může vést u rodičů, až k rozpakům a to často již u první otázky – jak vznikají děti a jak se dostávají na svět. Většina rodičů se dnes snaží „mluvit pravdu“. Už neříkají, že se děti kupují, jak se to říkávalo dříve. Ovšem vysvětlení, že dítě vzniká v břiše matky a že k tomu, aby vzniklo, se maminka a tatínek musejí mít rádi, stačí obvykle jen pro začátek. Když otázky začínají být naléhavější, dokáže asi jen malá část rodičů odložit vlastní zábrany a otevřeně si s dětmi povídat o tom, co je zajímavé. I škola zůstává v tomto směru dětem mnoho dlužná. Jde o složitý problém, který zcela jistě vyžaduje, aby byly vyslechnuty argumenty obou stran. Ale těm, kteří se domnívají, že časná sexuální výchova není vhodná, že může děti kazit a dávat jim návod k předčasnému zahájení pohlavního života, bychom měli připomenout, že v televizi či na internetu se neustále dozvídáme o dětské pornografii, mladistvých prostitutkách, o narůstání sexuální kriminality atd. Tyto údaje jsou denní realitou. Bez ohledu na rozdílnost názorů, bez ohledu na to, co si přejeme anebo nepřejeme, je naší povinností chránit děti před nebezpečím, kterou s sebou nese neinformovanost v oblasti sexuální výchovy.

Hlavním cílem mé práce bylo zjistit rozsah a hloubku znalostí žáků 3 – 4. tříd o lidské reprodukci na vybraných školách okresu Blansko a následně pak ověřit, zda a jak velkou roli hraje věk, lokalita pobytu či pohlaví ve výsledcích testů. Součástí práce bylo také vytvoření návrhu ukázkové hodiny pro výuku pojmů o základech lidské reprodukce. Všechny tyto cíle byly naplněny. V praktické části jsem zvolila test znalostí žáků mladšího školního věku o základech lidské reprodukce na vybraných školách okresu Blansko.

Z celkového srovnání vyplynulo, že znalosti žáků v městských školách celkově na lepší úrovni než u žáků v menších obcích. K určitým rozdílům také docházelo mezi jednotlivými věkovými skupinami a zejména mezi děvčaty a chlapci. Díky praktickým testům jsem dále zjistila, jak se k dané problematice staví rodiče respondentů a pedagogové na daných školách. Úspěšnost respondentů byla totiž do značné míry ovlivněna konzervativností přístupu

k tématu. Lze konstatovat, že má práce potvrdila nutnost šíření informací a to, že by měla mít sexuální výchova své pevné místo ve výchově i vzdělání.

Resumé

Diplomová práce se zabývá znalostmi žáků mladšího školního věku o základech lidské reprodukce. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se zabývá současným stavem řešené problematiky. Další kapitoly jsou věnované charakteristice mladšího školního věku a výuce sexuální výchovy.

V praktické části se autorka zabývá výzkumem, který měl odhalit znalosti žáků v oblasti lidské reprodukce a navrhuje jak tyto znalosti žákům předávat.

Summary

This diploma work is dealing with the knowledge of young school learners about the basic facts of human reproduction. The theoretical part is divided into three parts. The first chapter is dealing with the way of solving these problems. The next chapters are about the characteristics of young school learners and about sexual education.

In practical part, the author deals with the research, which should reveal what are the pupils' knowledge about human reproduction and she suggests the way of passing those knowledges on to the pupils.

Seznam literatury

- AUGUSTYN, Józef. *Sexuální výchova v rodině a ve škole*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. 80 s. ISBN 80-7192-331-1.
- BELŠAN, Pavel. *Tělesná výchova pro 3. a 4. ročník základní školy*. Praha: SPN, 1984. 333 s.
- BRADÁČOVÁ, Lenka; ŠPIKA, Miroslav. *Prvouka : pro 3. ročník*. Všeň : Alter, 2007. ISBN 978-80-7245-107-4.
- BRTNÍKOVÁ, Marta. *Důvěrně o muži, o ženě*. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1992. S. 208. 80-206-0205-4 (brož.). ISBN 80 – 206-0205-4.
- ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. 3. vyd. Tišnov: SURSUM, 1997. 156 s. ISBN 80-85799-03-0.
- ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 1994. 112 s. ISBN 80-85799-03-0.
- ČECHUROVÁ, Milana. *Přírodověda pro 4. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha : SPN, 2010. 111 s. ISBN 978-80-7235-466-5.
- ČÍŽKOVÁ, Věra; BRADÁČOVÁ, Lenka. *Přehledy živé přírody pro 3.-5. ročník*. 2. Praha : Alter, [s.a.] 38 s.
- DANČÁK, Martin. *Rozmanitost přírody (4. a 5. ročník)*. 1. vyd. Olomouc : Prodos, 2008. 79 s. ISBN 978-80-7230-227-7.
- DANIHELKOVÁ, Hana; MALÝ, Radek. *Člověk a jeho svět 3*. Olomouc : Prodos, 2007. 63 s. ISBN 978-80-7230-189-8.
- DONÁT, Josef, DONÁTOVÁ, Nora. *Důvěrně a otevřeně pro chlapce a děvčata*. 1. vyd. České Budějovice: Dona, 1993. S. 113. ISBN 80-85463-25-3.
- FAGERSTRÖMOVÁ, Grethe ; HANSSONOVÁ, Gunilla . *Petr, Ida a miminko*. Praha : Albatros, 1992. 48 s. ISBN 80-00-00253-1.
- FRÝZOVÁ, Iva; KOMAŇSKÁ, Renáta; LAŠTOVKOVÁ, Šárka. *Člověk a jeho svět : pro 3. ročník základní školy /*. 1. Brno : Didaktis, 2008. 72 s. ISBN 978-80-7358-109-1.
- FRÝZOVÁ, Iva; DVOŘÁK, Ladislav; JÚZLOVÁ, Petra. *Příroda : člověk a jeho svět : pro 4. ročník základní školy*. 1. Plzeň : Fraus, 2010. 83 s. ISBN 978-80-7238-931-5.
- HAVLÍČEK, Jaroslav. *Má věrnost šanci?*. 1. vyd. Praha : Petrklíč, 1992. 87 s. ISBN 80-85243-28-8(brož.).
- HUBLOVÁ, P., et al. *Člověk a jeho svět pro 4. ročník ZŠ*. 1. vyd. Brno : Didaktis, 2010. 96 s. ISBN 9788073581428.
- JANČOVÁ, Michaela.; GRIGÁRKOVÁ, Marta. *Člověk a jeho zdraví (pro 4. a 5. ročník ZŠ)*. Olomouc : Prodos, 2008. ISBN 978-80-7230-229-1.
- JANIŠ, Kamil; TÄUBNER, Vladimír. *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové : Gaudeamus, 1999. 107 s. ISBN 80-7041-902-4(brož.).
- JANIŠ, Kamil, MARKOVÁ, Dagmar. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. S. 77. ISBN 978–80-7041–621-1.

- JÁŠKOVÁ, Olga. *Sexuální výchova v rodině a ve škole*. Brno, 2009. 50 s. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.
- JURČÁK, Jaroslav. *Přírodověda : 4. ročník : příručka pro učitele*. Olomouc : Prodos, 1997. 23 s. ISBN 80-85806-44-4.
- KADRMASOVÁ, Marie; SUCHÁ, Věra. *Materiál pro potřeby ZŠ*. Blansko : Služba škole Blansko , 1995. 12 s.
- KHOLOVÁ, Helena. *Rozmanitost přírody 4, 1.díl . 2.*, upr. vyd. Praha : Alter, [s.a.] 59 s. ISBN 978-80-7245-200-2.
- KRŇÁVKOVÁ, Pavla. *Možnosti realizace sexuální výchovy dětí školního věku s důrazem na Jihomoravský kraj*. Brno, 2007. 54 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Jitka Reissmannová.
- KVASNIČKOVÁ, Danuše; FRONĚK, Jiří. *Přírodověda pro 4. ročník základní školy . 3.*, upr. vyd. Praha : Fortuna, 2001. 94 s. ISBN 80-7168-761-8.
- LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Příbram: Grada Publishing, a.s., 2006. 68 s. ISBN 80-247-1284-9.
- LANDMEIER, Josef; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha : Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9(váz.).
- LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie.3.* přeprac. a dopl. vyd. Praha : Grada, 1998. 343 s., ob. ISBN 80-7169-195-X.
- LIVOTI, Carol, TOPP, Elizabeth. *Vagina: manuál pro majitelky*. 1. vyd. Praha: Smart Press, 2005. S. 263. ISBN 80-239-4113-5.
- MACHOVÁ, J. *Biologie člověka pro učitele*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 269 s. ISBN 80-7184-867-0.
- MARÁDOVÁ, Eva. *Výchova ke zdraví : školní vzdělávací program*. 1. vyd. Praha : Fortuna, 2006. 45 s. ISBN 80-7168-973-4 (brož.).
- MATĚJČEK, Zdeněk, LANGMEIER, Josef. *Počátky duševního života*. Praha: Panorama, 1986. 365 s.
- MLADÁ, Jarmila; PODROUŽEK, Ladislav. *Přírodověda pro 4. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha : SPN. 79 s. ISBN 80-7235-029-3.
- Objevují svět : Člověk a jeho svět*. Liberec : Dialog, 2009. 68 s.
- OTAVOVÁ, Kateřina. *Mentální reprezentace zdraví a nemoci u dětí 1.stupně ZŠ*. Brno, 2007. 75 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Iva Žaloudíková .
- POSPÍCHALOVÁ, Kamila. *Znalosti a postoje žáků mladšího školního věku v oblasti multikulturální výchovy*. Olomouc, 2010. 239 s., 39. Dizertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.
- POTŮČKOVÁ, Jana *Prvouka pro 3. ročník ZŠ*. Brno: Studio 1+1, [s.a.].

- RAŠKOVÁ, Miluše. *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku (3-11 let)*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. S. 43. ISBN 978-80-244-1737-0.
- SIELERT, Uwe, et al. *Sexuální výchova : Kniha netradičních metod výuky*. 1. vyd. Praha : Trizonia, 1995. 279 s. ISBN 80-85573-36-9.
- SMOLÍKOVÁ, Kateřina; HAJNOVÁ, Růžena . *Než se dítě zeptá : program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. 1 vyd. Praha : Portál, 1997. 48 s. ISBN 80-7178-132-0.
- STARÁ, Jana; DVOŘÁKOVÁ, Michaela; FRÝZOVÁ, Iva. *Prvouka pro 3. ročník ZŠ - učebnice*. 1. Plzeň : Fraus, 2009-2010. 77 s. ISBN 978-80-7238-870-7.
- SUŠILOVÁ, Lenka. *Problematika výuky reprodukce a neplodnosti na základní škole*. Brno, 2010. 149 s., 39. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Jitka Reissmannová.
- ŠIMONÍK, O. *Úvod do školní didaktiky*. Brno: MSD Brno, 2003. S. 80. ISBN 80-86633-04-7.
- ŠTIKOVÁ, Věra. *Člověk a jeho svět : přírodověda pro 4. ročník* . Brno : Nová škola, c2010. ISBN 978-80-7289-211-2.
- ŠTIKOVÁ, Věra. *Já a můj svět : prvouka pro 3. ročník*. 1. Brno : Nová škola, 2008-2010. 83 s. ISBN 978-80-7289-097-2.
- ŠULOVÁ, Lenka. *Jak učit výchovu k manželství a rodičovství?*. 1. vyd. Praha : Grada, 1995. 112 s. ISBN 80-7169-218-2.
- URBANCOVÁ, Zuzana. *Pomůcky a přístroje v současné logopedické praxi*. Brno, 2007. 100 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc. PaedDr. Jiřina Klenková.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie: *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. 80-246-0956-8 (váz.).
- TÄUBNER Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*, 1.vyd. Praha : Fortuna , 1996. ISBN80-7071-029-2.
- TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 2. vyd. Praha : Fortuna, 1997. 45 s. ISBN 80-7168-403-1(Fortuna:brož.).
- TÄUBNER, Vladimír; JANIŠ, Kamil. *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. 1. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 1998. 50 s. ISBN 80-7041-194-5(brož.).
- TROJAN, Ondřej. *O čápech a vránách a dětech*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 152 s. 80-7169-821-0 (brož.).
- UHERKOVÁ, Lenka. *Zimní škola v přírodě jako součást školního vzdělávacího programu na 1. stupni základní školy*. Brno, 2006. 109 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. Marek Trávníček .

UZEL, Radim. *Sexuální výchova*. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 28 s. ISBN 80-86991-69-5.

UZEL, Radim: Sexuální výchova u nás a v Evropě. *In: 4. kongres k sexuální výchově (Sborník referátů) Pardubice, SPRSV 1996. S. 62.*

VYSKOČILOVÁ, Eva. *Prvouka pro 3. ročník základní i obecné školy : pozorujeme, ptáme se, poznáváme*. 1. Praha : Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-059-6.

ZEMANOVÁ, Šárka . *Sexuální výchova v mladším školním věku*. Brno, 2008. 94 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Vedoucí práce PhDr. Jitka Reissmannová.

Elektronické zdroje:

ABC vzdělávání [online]. 2011, 15.6.2011 [cit. 2011-06-22]. TS Sexuální výchova - single. Dostupné z WWW: <<http://pachner.inshop.cz/inshop/prirodoveda/ts-sexualni-vychova-single.html>>.

ANCHELL, Melvin. *Proč neučit sexuální výchovu* [online]. 1. Praha : Hnutí pro život, 2010 [cit. 2011-06-23]. Dostupné z WWW: <http://www.prolife.cz/download/sklad/proc_neucit_sexualni_vychovu.pdf>. ISBN 978-80-904144-1-9.

CAT OSTRAVA- vzdělávací agentura. *Programy a projekty : Celorepubliková koncepce sexuální osvěty a výchovy pro základní a střední školy* [online]. 2011 [cit. 2011-06-22]. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/clanky/celorepublikova-koncepce-sexualni-osvety-a-vychovy-pro-zakladni-a-stredni-skoly>>.

Česká republika. III. Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách. 2010, 10, s. 35. Dostupný také z WWW: <www.msmt.cz/file/8176_1_1/>.

FIFKOVÁ, Hanka , et al. *Sexuální výchova - vybraná témata : Příručka pro učitele* [online]. Praha : MŠMT, 2009 [cit. 2011-06-21]. Dostupné z WWW: http://www.zs-kolodeje.cz/public/img/dokumenty/sexualni_vychova_-_vybrana_temata.pdf.

FRÁNEK, Tomáš. Sexuální výchova se neruší, stížnost rodičů neuspěla. *Aktuálně.cz* [online]. 18.4.2011, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=697569>>.

FRÁNEK, Tomáš. Sexuální výchova se neruší, stížnost rodičů neuspěla. *Aktuálně.cz* [online]. 18.4.2011, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=697569>>.,

HAUSEROVÁ, Eva. Opožděně o sexuální výchově. *Blog.iDNES.cz* [online]. 20. září 2010, X, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://hauserova.blog.idnes.cz/c/155830/Opozdene-o-sexualni-vychove.html>>.,

IHNED.cz [online]. 2010, 11.10.2010 [cit. 2011-06-22]. Co a kdy se mají děti učit o sexu? Jsou vhodné školní příručky?. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/lehke-zpravy/c1-46932140-co-a-kdy-se-maji-deti-ucit-o-sexu-jsou-vhodne-skolni-prirucky-ptali-jste-se>>.

Impuls Třebíč. *ESF kurzy : Vzdělávání pro výchovné poradce ZŠ moderními metodami s využitím prvků e-learningu* [online]. 2005 [cit. 2011-06-22]. Impuls Třebíč: rekvalifikace - vzdělávání - poradenství. Dostupné z WWW: <http://www.impulstrebic.cz/cz/esf_kurzy.php?id=k49fc3cdc96b01>.

Inspirace a zkušenosti učitelů [online]. [cit. 2011-06-21]. Metodický portál RVP. Dostupné z WWW: <<http://rvp.cz/informace/dokumenty-rvp>>. ISSN 1802-4785.

JACHANOVÁ DOLEŽELOVÁ, Alexandra. *Sexuální výchova : prevence interrupcí, AIDS a cesta k odpovědnému partnerství a rodičovství* [online]. Praha : Gender studies o.p.s., [cit. 2011-06-21]. Dostupné z WWW: <http://www.feminismus.cz/download/sexualni_vychova.pdf>.

JANIŠ, Kamil. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2006 [cit. 2011-06-22]. Zkušenosti z realizace sexuální výchovy v zahraničí. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006102103>>.

Já rodič : O rodičích a jejich dětech [online]. 2010 [cit. 2011-06-23]. Sexuální výchova na školách aneb Jak to vypadá v praxi?. Dostupné z WWW: <<http://www.jarodic.cz/cz/sexualni-vychova-na-skolach-aneb-jak-to-vypada-v-praxi.php>>.

KULŠTRUNKOVÁ, Adéla. *Hnutí Brontosaurus : Program vzdělávání* [online]. 2009 [cit. 2011-06-21]. Věkové zvláštnosti u dětí. Dostupné z WWW: <<http://vzdelavani.brontosaurus.cz/pro-organizatory/psychologie/110-vkove-zvlstnosti-u-dti.html>>.

KOUTNÁ, Eva. *Cinema Verité* [online]. 2011 [cit. 2011-06-22]. Naše filmy. Dostupné z WWW: <<http://www.koutna.cz/>>.

MARÁDOVÁ, Eva. Rodinná a sexuální výchova v proměnách současné školy. In *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. [s.l.] : [s.n.], [cit. 2011-06-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006062701>>.

MUŽÍKOVÁ, Michaela. Ministr Dobeš nechal z webu stáhnout spornou příručku o sexu pro děti. *IHNED.cz* [online]. 6.8.2010, X, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko/c1-45496640-ministr-dobes-nechal-z-webu-stahnout-spornou-prirucku-o-sexu-pro-deti>>.

Prvouka ZŠ [online]. Komořany : 2011 [cit. 2011-06-22]. UčebniceMapy.cz. Dostupné z WWW: <<http://www.ucebnicemapy.cz/prvouka-zs.k.aspx>>.

Předmět "Sexuální výchova" na ZŠ nebude. Rodiče jej nechtějí. *IHNED.cz* [online]. 25. 3. 2011, [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/cesko-skolstvi/c1-51358990-predmet-sexualni-vychova-na-zs-nejde-rodice-jej-nechteji>>.

RAVINGEROVÁ, Julie. *Rámcové vzdělávací programy : Základní vzdělávání* [online]. 2011, 2.3.2011 [cit. 2011-06-21]. Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladni-vzdelavani>, str.35.

RYDLO, Josef. *Žák a sociálně patologické jevy v kontextu střední školy* [online]. [s.a.]. [cit. 2011-06-23]. Cíle, obsah a metody sexuální výchovy. Dostupné z WWW: <http://www.sos-ub.cz/prevence/12_1.pdf>.

Sexuální výchova : Edukační materiály [online]. 2009 [cit. 2011-06-22]. Výchova ke zdraví. Dostupné z WWW: <<http://www.vychovakezdravi.cz/clanky/sexualni-vychova/edukacni-materialy.html#001>>.

Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu [online]. 2001-2005 [cit. 2011-06-21]. Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. Dostupné z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/>>.

ŠKUTOVÁ, Daniela. *Sexuální výchova v tyflopédii předškolního a mladšího školního věku* [online]. Olomouc : 2007 [cit. 2011-06-23]. Dostupné z WWW: <www.upol.cz/fileadmin/.../Skutova_Daniela-publikace.doc >.

ŠULOVÁ, Lenka. Trvalé rozpaky nad náplní sexuální výchovy? In 6. Celostátní kongres k sexuální výchově v České republice. Pardubice: SPRSV, 1998, s. 52 - 57. Dostupné z WWW: http://www.planovanirodiny.cz/storage/brod08/02sv_vcera_dnes_zitra.pdf.

V Polsku je sexuální výchova mizerná. *Deník* [online]. 12.9.2010 , [cit. 2011-06-22]. Dostupný z WWW: <http://www.denik.cz/ze_sveta/v-polsku-je-sexualni-vychova-mizerna20100912.html>.

ZIMMERMAN, Petr. *Britské listy* [online]. 9.9.2010 [cit. 2011-06-23]. Několik dalších slov o sexuální výchově. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/54417.html>>.

Seznam obrázků:

- Obr. 1 - Mužské pohlavní orgány
- Obr. 2 - Ženské pohlavní orgány
- Obr. 3 - Ženské pohlavní orgány
- Obr. 4 - Početí
- Obr. 5 - Početí
- Obr. 6 - Porod
- Obr. 7 - Porod
- Obr. 8 - Narozené miminko
- Obr. 9 - Kojení

Seznam grafů:

- Graf 1 - Srovnání celkové úspěšnosti město/menší obce
- Graf 2 - Srovnání celkové úspěšnosti chlapců město/menší obce
- Graf 3 - Srovnání celkové úspěšnosti děvčat město/menší obce
- Graf 4 - Průměrná úspěšnost žáků ze 3. ročníku město/obec
- Graf 5 - Průměrná úspěšnosti žáků ze 4. ročníku město/obec
- Graf 6 - Průměrná úspěšnost chlapců a dívek ve městech
- Graf 7 - Průměrná úspěšnost chlapců a dívek v menších obcích
- Graf 8 - Srovnání úspěšnosti 3. a 4. tříd ve městě
- Graf 9 - Srovnání úspěšnosti 3. a 4. tříd v menších obcích
- Graf 10 - Srovnání úspěšnosti u jednotlivých otázek žáků ve městech
- Graf 11 - Srovnání úspěšnosti žáků u jednotlivých otázek žáků v menších obcích
- Graf 12 - Srovnání úspěšnosti jednotlivých skupin žáků ve městech
- Graf 13 - Srovnání úspěšnosti jednotlivých skupin žáků v menších obcích

Seznam zkratk:

AIDS	Acquired Immunodeficiency Syndrome/ Syndrom získaného selhání imunity
CNS	Centrální nervová soustava
ČR	Česká republika
HIV	Human Immunodeficiency Virus, virus lidské imunitní nedostatečnosti
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SŠ	Střední škola
VORP	Výbor na ochranu rodičovských práv
VOŠ	Vyšší odborná škola
ZŠ	Základní škola

Seznam příloh:

1. Příloha 1: Znalosti žáků mladšího školního věku o základech lidské reprodukce pro žáky 3. až 4. ročníku ZŠ
2. Příloha 2: Rozhovor s Petrem Weissem
3. Příloha 3. Příklady her použitelných při výuce sexuální výchovy

Příloha 1. Test – Znalosti žáků mladšího školního věku o základech lidské reprodukce pro žáky 3. – 4. ročníku ZŠ

Ahoj. Jsem studentka pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a prosím o vyplnění krátkého testu. Test není na známky a slouží ke zjištění Tvých znalostí o lidské reprodukci, tedy o tom, jak děti přicházejí na svět. Nemusíš se podepisovat, stačí odpovědět na následující otázky. Děkuji za vyplnění.

Radka Zábranová, DiS.

V každé otázce zakroužkuj správnou odpověď. V některých otázkách je více správných odpovědí.

Jsem:	Věk:	Třída:
a) kluk	a) 8 let	a) 3. třída
b) holka	b) 9 let	b) 4. třída
	c) 10 let	
	d) 11 let	

1) Mezi pohlavní orgány muže patří:

- a) varlata
- b) spermie
- c) penis
- d) vaječníky
- e) šourek

2) Mezi pohlavní orgány ženy patří:

- a) vaječníky
- b) varlata

- c) děloha
- d) pochva
- e) žaludek

3) Ke vzniku zárodku dítěte dojde tak, že:

- a) mužská spermie vnikne do vajíčka ženy, z jejich spojení se pak vyvíjí zárodek dítěte
- b) když si maminka vezme tatínka, mamince vyroste v bříšku miminko
- c) žena spolkně mužovo vajíčko, je oplodněná a porodí dítě

4) Aby se spermie dostala k vajíčku, je potřeba:

- a) spojení pohlavních orgánů muže a ženy při pohlavním styku
- b) vzájemná láska a náklonnost mezi maminkou a tatínkem
- c) aby se muž a žena se líbali a sahalí si na pohlavní orgány, tím dojde k přenosu spermie do maminčina těla

5) Co znamená, že je maminka těhotná:

- a) maminka hodně ztloustla
- b) maminka čeká děťátko
- c) maminka onemocněla

6) Než se dítě narodí, uplynou – uplyne:

- a) 3 měsíce
- b) 6 měsíců
- c) 6 týdnů
- d) 9 měsíců
- e) 1 rok

7) Nenarozené miminko nejí, ale potřebuje k růstu a vývoji:

- a) živiny z maminčiny stravy putují k miminku
- b) aby maminka jedla zdravé věci, které se potom rozloží v žaludku, odkud je miminko pupeční šňůrou získává

c) miminko je zatím malinké a u maminky v bříšku zatím jíst nepotřebuje

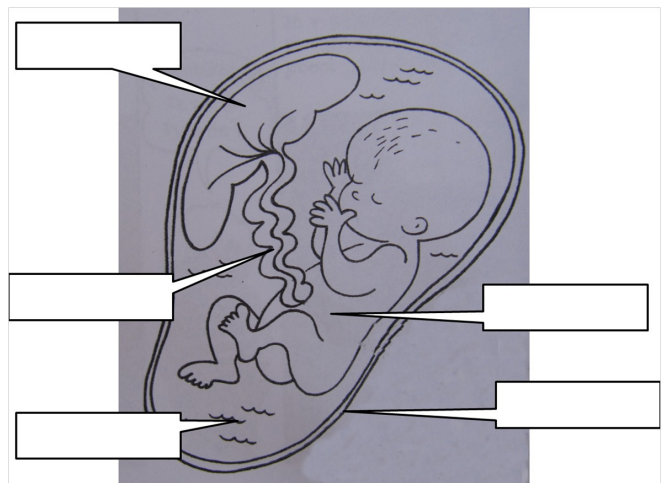
8) **Co by žena neměla vůbec dělat, když čeká dítě?**

- a) kouřit
- b) sportovat
- c) pít alkohol
- d) řídit auto
- e) jíst sladkosti
- f) dívat se dlouho na televizi
- g) chodit do práce
- h) zvedat příliš těžké věci

9) **Orgán, kde je po celou dobu těhotenství dítě v mamčině bříšku uloženo, se nazývá:**

- 1. děloha
- 2. vaječníky
- 3. žaludek
- 4. plíce

10) **Popiš obrázek:**

11) Dítě se z ženina břicha dostane na svět tímto způsobem:

- a) Na konci těhotenství začne žena cítit stahy. Ty vedou k vypuzení dítěte ven porodními cestami, narodí se dítě.
- b) Žena pozná podle kalendáře, že nadešel čas, kdy se má miminko narodit a odjede do porodnice, kde se domluví s panem doktorem.
- c) Na konci těhotenství má žena bolesti v břiše. Dítě pak vyjde ven konečníkem.

12) Čím se dítě po narození převážně živí:

- a) maminka ho kojí nebo mu dává umělou výživu z lahve
- b) může jíst to, co my, ale musí se vyhýbat tuhému masu a tvrdé zelenině, protože ještě nemá zuby
- c) může jíst a pít jenom to, co je pro ně vhodné

13) Po návratu z porodnice domů se o miminko stará:

- a) jen maminka, ostatní k tak malému miminku nesmí
- b) maminka, tatínek a mohou pomáhat i sourozenci, prarodiče nebo paní na hlídání
- c) maminka dá čerstvě narozené miminko do školky a jde do práce

Děkuji za spolupráci.

Příloha 2: Rozhovor s Petrem Weissem

Co a kdy se mají děti učit o sexu? Jsou vhodné školní příručky? ¹⁰³

Je sexuální výchova ve školách opravdu důležitou formou prevence, nebo jen formálně děti učí to, co už samy znají? Měla by se sexuální výchova ve škole učit už od první třídy? Nenahrávají různé sexuální příručky jen farmaceutickým firmám, jak někteří tvrdí? Může například otevřená školní debata o tom, kdo se s někým líbal, negativně působit na psychiku malého dítěte?

V této příloze jsem zvolila několik otázek, na něž v rámci online rozhovoru odpovídal profesor Petr Weiss, který pracuje jako psycholog v Sexuologickém ústavu Všeobecné fakultní nemocnice a 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Dobry den, jsou podle vás dnešní děti informovány o sexu lépe než v minulosti? Pokud ano, má na tom zásluhu vzdělávací systém, rodiny nebo spíše otevřenost médií a snadné vyhledávání informací na internetu?

Myslím, že jsou informovány lépe, a to hlavně díky internetu.

Dobry den, v jakém věku by se vlastně děti ve škole měly začít učit o tom, co je to soulož atd.?

Obecně to asi říci nelze, ale od počátku by ta osvěta měla být otevřená a pravdivá, nejlépe před asi 9. rokem, pak se děti začínají stydět

Zdravím. Jak přistupují k sexuální výchově v zahraničí, například v Německu, Skandinávii atd.? Mohl byste zde napsat nějaké srovnání?

V těchto zemích má sexuální výchova dlouhou tradici, např. ve Švédsku začíná od školky, a to už od 30. let minulého století. Zvláště skandinávské země mají i z těchto důvodů nejméně interrupcí na počty obyvatel a nejvyšší počty uživatelů kondomů v Evropě.

---

¹⁰³ IHNED.cz [online]. 2010, 11.10.2010 [cit. 2011-06-22]. Co a kdy se mají děti učit o sexu? Jsou vhodné školní příručky?. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.ihned.cz/lehke-zpravy/c1-46932140-co-a-kdy-se-maji-deti-ucit-o-sexu-jsou-vhodne-skolni-prirucky-ptali-jste-se>>.

Dobrý den, řekni mi prosím - Měla by se ve škole při sexuální výchově probírat masturbace? A co si o ní myslíte. Je opravdu škodlivá?

Masturbace určitě škodlivá není, škodlivé mohou být pouze pocity viny za masturbaci, které mohou pod vlivem nesprávné výchovy někteří lidé ještě i dnes pociťovat. Neškodnost a přirozenost masturbace by samozřejmě měla být zdůrazněna i v rámci sexuální výchovy.

Domnívám se, že sexuální příručka by v základech by měla být už pro děti v mateřské školce, protože pornografické materiály se díky pokroku v technice na děti valí od útlého věku. Jaký je Váš názor, od kterého roku života by se mělo začít ?

Sexuální výchova ve skutečnosti probíhá od útlého dětství, například tím, jak se táta chová k mámě - i to je pak modelové učení toho, jak mají vypadat vztahy mezi muži a ženami. Jinak vždy by typ poučení měl být závislý na věku dítěte - např. i děti v mateřských školách by měly vědět, že nikdo nemá na ně sahat proti jejich vůli apod.

Dobrý den, jsem sice možná ze "staré školy", ale ráda bych, aby tu zazněl také názor druhé strany - proč by se malé děti měly vůbec ve školách učit o tom, co je to pohlavní styk nebo masturbace? Veškerou sexualitu považuji za natolik intimní záležitost, že by to měla být primárně záležitost rodiny, škola by v tomto případě neměla suplovat její funkci.

Je to legitimní názor, nicméně rozhodnutí Evropského soudního dvora v Haagu z roku 2003 (myslím) ve sporu dánských rodičů, kteří nechtěli, aby jejich dítě absolvovalo sexuální výchovu na škole, s dánským státem, vyznělo tak, že právo dítěte na objektivní informace je přednější než právo rodičů na určení náplně výuky jejich dítěte.

Nestačila by dětem jen výuka biologie, jako tomu bylo donedávna?

Myslím, že stejně (nebo i více) důležité jako znalost anatomie pohlavních orgánů je pro dítě či dospívajícího např. znalost antikoncepce, problémů, s nimiž se může setkat při zahajování partnerských styků, odlišností, které se mohou týkat atd.

Docela s podivem si čtu vaší odpověď, že základy sexuální výchovy by se měly učit již v mateřské školce. Jak si takovou výuku představujete, když předškolní děti sotva umí počítat nebo psát pár písmenek? O čem by se měly učit a jakou formou?

Děti se mohou naučit například říkat ne formou hry - možná tato dovednost může zabránit mnoha zneužitím dětí.

Jak je to podle vás jako odborníka (a nikoli podle evropského soudu) pro dítě lepší, aby se o intimních věcech jako sex dovídalo od "cizí" učitelky v kolektivu 25 ostatních dětí, nebo ve známém prostředí rodiny?

Rodina je v tom určitě nejvhodnější - pokud toho jsou rodiče schopni. Podle našich výzkumů však to probíhá pouze asi v každé páté rodině. V těch ostatních by to asi měla suplovat alespoň škola.

Setkáváte se ve své praxi v nemocnici s případy lidí, které by podle vás před jejich problémy bývala mohla ochránit sexuální výchova ve škole?

Mnoho pacientů (například transsexuálů, anorgastických žen nebo erektilně dysfunkčních mužů) by mohlo být ušetřeno utrpení a mohlo si vyřešit dávno své problémy, kdyby měli znalosti o tom, co je jejich potíží a co s ní lze dělat.

Příloha 3. Příklady her použitelných při výuce sexuální výchovy

Příklady her a činností podle Täubnera¹⁰⁴

Hra na pomníky

Cíl: Dotýkáním učíme děti zbavovat se ostychu a nepřikládat vzájemným dotykům nepatřičné významy. Hra umožní rozvinout netradiční dialog na téma sexuální výchovy.

Postup: Hráči se rozdělí do dvojic. Jeden je sochař a druhý sochařský materiál (hlína, dřevo atd.). Sochař po celou dobu své práce mlčí, takže sochařský materiál do poslední chvíle neví, co z něho chce sochař vytvořit. Materiál není vůbec aktivní, drží jen tak, jak ho sochař nastavil. Když sochař dílo dokončí, diváci hádají, podle různých znaků, o jakou sochu jde. Sám sochař pak své dílo komentuje a vysvětluje, co je pro sochu podstatné. Tak odhaluje obsah pojmu láska, matka atd. Podle toho co si zvolí.

Metodické pokyny: Učitel může být v roli zákazníka, který sochaři zadá, jakou chce sochu. Zadává témata vhodná pro jeho výchovný záměr (láska, něha atd.). Zadání musí být přiměřené věku dětí. Může být i několik sochařů na jeden materiál, případně může být i více materiálu (několik dětí) – pokud se sochař nebo sochaři rozhodnou pro složitější nebo skupinovou sochu. Ostatní děti pozorují sochaře jako diváci. Hru mohou hrát děti od 6 let.

Hra na počasí

Cíl: Uvést děti do neverbální citlivé a chápavé komunikace, rozvíjet haptické vnímání, učít jemnému dotýkání.

Pomůcky: Židle, papír, tužka.

Postup: Hráči utvoří smíšené dvojice. Jeden sedí na židli směrem k opěradlu, druhý se postaví za jeho záda nebo si sedne za něj na tutéž židli. Učitel pošeptá hráči, který se za zády sedícího, nebo mu dá na papírku napsanou informaci, jaké je právě počasí. Informovaný hráč

---

¹⁰⁴ TÄUBNER Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*, Fortuna, Praha 1996, 1. vydání, ISBN80-7071-029-2

musí hranou ruky, prsty, klouby nebo dlaní toto počasí zahrát na záda a ramena sedícího. Hráč na záda poklepává, jemně hraje nebo dlaně jen položí. Konec počasí naznačí hráč tím, že záda prstem přeškrtně. Sedící hráč má určit, jaké je počasí.

Metodický pokyn: Záleží na věku dětí a na tom, jak je složitá instrukce o počasí (krupobití, jemný déšť, vichřice, vánek atd.) Hru může hrát najednou i několik dvojic, které určují stejné počasí podle pokynů učitele. Podle počtu poznaných druhů počasí se může určit vítěz ze stojících hráčů, které nejlépe počasí předvedli. Hra může mít i tu variantu, že sedící hráč neví, kdo na záda hraje, a s počasím hádá i tvůrce počasí. Hra je určena pro děti bez omezení věku.

Podle mě

Cíl: Děti se učí přebírat dominantní roli a zbavit se ostychu v situaci, kdy je na ně soustředěná pozornost. Učí se navazovat vzájemné kontakty mezi chlapcem a dívkou.

Postup: Děti se volně pohybují po místnosti. Hráč, kterého předem zvolí učitel, zvolá „podle mě“. Děti musí zastavit a sledovat co zvolený hráč předvádí. Napodobují jeho pohyby nebo chování, dokud někdo neřekne „STOP“ a nezačne předvádět vlastní pohybové návrhy.

Metodické pokyny: Učitel dětem doporučí téma pro předváděné pohyby a chování (Jak se chovají přátelé, kteří se náhodně potkají?).

Po ukončení ukázky mohou děti hádat, o jaký typ chování a o jakou situaci jde.

Mrkaná

Cíl: Děti se učí asertivně dívat se vzájemně do očí, neverbální komunikaci a zrakovému kontaktu s různým významem.

Postup: Děti stojí ve dvojitém kruhu za sebou. Přední hráč může sedět na židli, spoluhráč za ním stojí a dívá se pouze na svého kolegu před sebou. Hráč, stojící uprostřed kruhu, se snaží mrkáním k sobě přilákat některého z hráčů z vnitřního kruhu. Hlídač nesmí sledovat hráče uprostřed kruhu, ale hlídá každý pohyb svého spoluhráče. Ruce má sepjaté vzadu za tělem. Lákaný hráč musí rychle s různými fintami vyskočit a připojit se k hráči uprostřed kruhu,

který jej mrkáním láká. Když se mu to podaří, mrká zase on. Pokud se lákanému hráči nepodaří uniknout, stává se z něj hlídač a původní hlídač si sedne nebo se postaví na jeho místo do vnitřního kruhu.

Metodické pokyny: Hlídač musí sledovat jen svého hráče před sebou, a ne hráče uprostřed kruhu. Hlídač musí mít ruce sepnuté za zády a jeho klepnutí či zachycení unikajícího spoluhráče musí být jemné. Snažíme se, aby se vystřídali všichni hráči.

Popínavá rostlina

Cíl: Hra vychovává k vzájemné toleranci v dotyku, ke korektnosti v haptickém dorozumívání. Pomáhá při koncentraci na dotyk, odstraňuje zábrany, které zvláště chlapci překonávají hrubostí a vulgaritou.

Postup: Žáci sedí těsně natlačení na sebe, choulí se k sobě se zavřenými očima a představují si, že jsou šlahouny popínavé rostliny. Můžeme pustit tichou uklidňující hudbu. Učitel svým tichým hlasem vede hráče k činnosti (např. rostlina zvedá hlavu, oči jsou stále zavřené, zvedá se horní část těla, šlahouny popínavé rostliny vystrčí paže atd.). Napjaté ruce dětí se vzájemně dotýkají a spojují. Když jsou všechny ruce spojeny, učitel dovolí dětem otevřít oči. Spojené ruce jsou stále vzpaženy a děti se pokouší šlahouny rozplést, aniž by se ruce rozpojily.

Metodické pokyny: Po celou dobu žádné dítě nemluví. Hra je vhodná pro děti od 10 let.

Příklady her a činností podle knihy Sexuální výchova¹⁰⁵

Mluvíti zlato

Cíl: Řeči o lásce a sexualitě, vzájemná komunikace, ztráta ostychu hovořit na dané téma, objasnění pojmů.

Pomůcky: barevné tužky, karty s hesly (např. láska, zamilován, bezpečí, manželství, zasnouben, líbání, pochva, něžnost, spát spolu, antikoncepce, početí, těhotenství, ženatý/vdaná, rozvedený/á...) – vybrat dle věku dětí.

---

¹⁰⁵ SIELERT, Uwe, et al. *Sexuální výchova : Kniha netradičních metod výuky*. 1. Praha : Trizonia, 1995. 279 s. ISBN 80-85573-36-9.

Postup: Do každého kouta místnosti položí učitel hromádky karet s hesly. Děti prochází místností a prohlíží si nahoře na kartě uvedené výrazy. Který pojem je nejvíce zaujme, k němu se vrací. Pak mají možnost o daném výrazu hovořit. Co si představují pod tím pojmem? Co ve mně vyvolá? Co pro mě znamená? Jaký má pro mne význam? Zvolil jsem ho, protože mě přitahuje, nebo mě odpuzuje?

Metodické pokyny: Učitel musí kartičky s hesly připravit, rozdělit je po místnosti. Po prvním kole odebere první karty a hra začíná znovu. Řízeným rozhovorem by měl učitel děti motivovat k formulování vhodných otázek.

O kočkách a hošících

Cíl: Uvědomit si, které pojmy není vhodné v mluveném projevu používat. Jejich objasnění a charakteristika. Obecná diskuze o hodnocení.

Pomůcky: papír, tužky.

Postup: Každé dítě dostane papír, na který zaznamená všechny pojmy a označení pro slovo „muž“ (manžel, milenec, chlapeček, zelenáč, táta, měkota, Casanova, rošťák, kámoš...) a „žena“ (slečinka, zlatíčko, kočka, máma, přítelkyně, madam, uličnice, flundra, škatule...), které ho spontánně napadnou. Pojmy dětem nenapovídáme. Dále budou hledat označení, rozdělí je na pozitivní a negativní pomocí hodnotové škály nebo znamínek „plus“ a „mínus“.

Metodické pokyny: Učitel nezasahuje při psaní pojmů, dětem neradí. V závěrečném rozhovoru lze hovořit o otázkách:

- Které pojmy používáte (nikdy nepoužíváte): proč, proč ne?
- Existují výrazy, které vám „nikdy nevyjdou z úst“?
- Představte si, jak vypadají lidé, na něž se pojmy hodí, jak se chovají, jaký je jejich charakter. Pokuste se to vyjádřit popisem a charakteristikou.
- Co vypovídá užití jednotlivých výrazů v hovoru o tom, kdo je vyslovuje?

„Dotkli jsme se vzájemně!“

Cíl: Naučit vzájemnému kontaktu bez pocitu studu, ohrožení, nezdvořilosti. Vzájemná komunikace a poznávání druhého. Zvyšování oboustranného respektu a pocitu důvěry.

Postup: Děti se volně pohybují po místnosti. Na předem domluvené znamení se dotknou dva a dva stejnou částí těla – učitel ukáže místo dotyku.

Metodické postupy: Nejprve volíme dotyky pouze rukou. Nevolíme dotyky na intimní části těla. Kdykoliv jeden partner odmítne hrát, jeho přání respektujeme.

Příklady her a činností podle: Smolíkové, Hajnové

Těmito hrami lze vhodně podněcovat a obohacovat citovou, sociální i sexuální výchovu dětí.

Hvězdičky

Cíl: budování dobrých vztahů mezi dětmi, jejich správné chování.

Pomůcky: nádoba (miska, džbán, košík), do ní nastříháme papírové čtverečky.

Postup: Připravíme si nádobu a v ní nastříhané papírové čtverečky. Na jejich jedné straně je napsaná nějaká vlastnost. „Správná“ vlastnost má na druhé straně hvězdičku. Děti jedno po druhém vytahují kartičky. Každý nápis přečteme a uvedeme vhodný příklad a vysvětlení, s dětmi si o tom povídáme. „Hvězdičky“ představují vlastnosti, které bychom měli mít.

Metodické pokyny: Mluvíme s dětmi o tom, jaké vlastnosti máme mít a jak se máme chovat, aby si nás ostatní vážili. Budeme-li takové vlastnosti mít, lidé se na nás budou usmívat. Budeme jako hvězdičky, co svítí na obloze.

Tajemství

Cíl: Naučíme děti, jak rozlišovat tajemství, jak s ním zacházet. Rozlišovat bezpečná (příjemná), a nebezpečná (nepříjemná).

Pomůcky: ---

Postup: Povídáme si o tom, co je to tajemství a jak se sděluje. Co to znamená příjemné tajemství (děti mohou uvést příklady). Tajemství však může také někomu ubližovat. Co když tě něco mrzí a ty to nechceš nikomu říct. Nebo někdo chce, abys udělal, co není správné.

Metodické pokyny: Dětem se snažíme vysvětlit rozdíl mezi žalováním a prozrazením určité skutečnosti, která může ohrozit něčí zdraví a bezpečnost. Pohovoříme o konkrétních situacích, které mohou nastat, kdy není na místě zachovat tajemství. Když děti pochopí rozdíl mezi příjemným a nebezpečným tajemstvím, můžeme si také vysvětlit, že nikdo nemá právo je žádat o mlčenlivost v tom, že je třeba svlékal, dotýkal se jejich těla a pohlavních orgánů.

Každý jsme jiný

Cíl: Vyzdvihnout význam zvláštních vlastností každého dítěte jako vstup do problematiky pohlavních orgánů.

Pomůcky: arch papíru, pastelky.

Postup: Každé dítě dostane arch papíru, na kterém je nakreslený kroužek o průměru asi 8cm. Do kroužků děti nakreslí své obličej (vybídne je, aby přemýšlely samy o sobě – jaké mají oči, vlasy apod.) Dále děti nakreslí svoje tělo, potom hovoříme o lidském těle a jeho částech – všichni máme stejné části, ale každý je jiný. V čem se navzájem lišíme? V čem se liší chlapec a dívka? Učíme názvy pohlavních orgánů.

Metodický postup: Učitel vybízí děti vhodnými otázkami. K zdůraznění toho, že jsme každý jiný, lze využít i porovnání s rozmanitostí v říši rostlin či zvířat.

Štěňátka

Cíl: Nebojím se projevovat svoje city a pocity.

Pomůcky: Obrázky štěňátek, míč, pastelky

Postup: Děti sedí v kroužku, k některému se přikutálí míč. Vybere si obrázek některého štěňátka a samo se ve štěňátko „promění“. Uprostřed kroužku se snaží vyjádřit svoje pocity

(je smutné, ospalé, má hlad...). Ostatní se snaží uhodnout, jak se štěňátko cítí. Kdo uhodne, stává se novým štěňátkem.

Metodický postup: Učitel vysvětlí dětem, že štěňátko může prožívat stejné pocity jako my. Může být unavené, veselé, hravé. Děti potom mohou dokreslit obrázky štěňátek a až potom vyprávět, jak se jejich štěňátko cítí.

Kreslení příběhů

Cíl: Usnadnění komunikace mezi dítětem a pedagogem, především při probírání zvláště citlivých výchovných témat.

Pomůcky: Výkresy, pastelky, obrázky, které navodí situaci, o níž chci hovořit.

Postup: Děti nakreslí nějaký předmět nebo osobu. Hotové výkresy položíme vedle sebe, tak, aby na ně děti viděly, případně je doplníme dalšími obrázky, které jsme si již předem připravili. Děti si vymýšlí k obrázkům příběhy (co děláme, jak si hrajeme, jak jsme se narodili, cizí pán se na něco ptá holčičky atd.). Hovoříme o různých situacích, se kterými se v životě můžeme setkat.

Metodický postup: Lze též změnit pořadí činností – vymýšlet příběhy ze života a dokreslovat obrázky. Lze je využít k varování dítěte před nejrůznějším nebezpečím a k poučení, jak se v takové situaci chovat.

Vyprávění o obrázku

Cíl: Návuk úniku v nebezpečných situacích, komunikace, změny v rodině (sourozenec).

Pomůcky: obrázky k dané situaci (máme doma miminko, cizí člověk láká dítě do ústraní...).

Postup: Děti vyzveme, aby vyprávěly o tom, co vidí na obrázku. Můžeme se zeptat na děj, který předcházela, či na to, co může následovat.

Metodický postup: Dané situace s dětmi prakticky nacvičujeme.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Radka Zábranová, DiS.
Katedra:	Katedra primární pedagogiky Pedagogické fakulty UP v Olomouci
Vedoucí práce:	Doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Znalosti žáků mladšího školního věku o základech lidské reprodukce
Název v angličtině:	The knowledge of young school learners about the basic facts of human reproduction
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na znalosti žáků mladšího školního věku o základech lidské reprodukce. Cílem je zjistit rozsah a hloubku znalostí žáků 3. – 4. ročníků o lidské reprodukci na školách obecních a městských. Výzkum zjišťuje rozdíly ve znalostech z hlediska lokality, věku a pohlaví.
Klíčová slova:	Lidská reprodukce, mladší školní věk, městská škola, obecní škola.
Anotace v angličtině:	Diploma work is intended on knowledge of young school learners about basic facts of human reproduction. The goal is to find out the depth of knowledge in 3. – 4. classes about human reproduction at village's and town's schools.
Klíčová slova v angličtině:	human reproduction, young school learners, town school, village school
Přílohy vázané v práci:	3
Rozsah práce:	97 stran, 14 stran příloh
Jazyk práce:	Čeština